

PAAVO VÄYRYNEN

Pohjanranta

Pohjanranta

Tekstit
Paavo Värynen

Kuvat
Veikko Aitamurto
Pauli Järvinen
Ilpo Okkonen
Pirjo Tyrväinen
Paavo Värynen
Helsingin yliopiston kirjasto
Kansallisarkisto
Kemin historiallisen museon valokuva-arkisto
Museovirasto
Oulun maakunta-arkisto
Riksarkivet, Stockholm
Suomen Ilmakuva Oy
Matti Niemelän suvun yksityisarkistot

Taitto
Studio Ilpo Okkonen Oy

Paino
Prismaprint, 2005

ISBN 952-91-8744-0

Copyright © Paavo Värynen 2005

Pohjanranta

PAAVO VÄYRYNEN

Sisältö

1 POHJANRANTAN HISTORIA

Johdanto	6
Pohjanranta keskiajalla	10
Heikki Niilonpoika Niemi – Kemin pitäjän nimismies	14
Tietoruutu: Kävikö Olaus Magnus Kemijoella?	16
Jacob Bergbomista Eric Sellströmiin – virkamiehet Niemelän omistajina	24
2/ Eerikki Niemelä	28
– Ponteva talonpoika Tammikuun valiokunnan jäsen	
7/ Matti Niemelä	34
– Ylioppilas Porvari Talonpoika Kalastaja Luottamusmies Raittiusmies Valtiopäivämies Vuoden 1888 valtiopäivät Vuoden 1891 valtiopäivät Kiistaa ehdokkuudesta vuoden 1894 valtiopäiville Vuoden 1897 valtiopäivät Pormestari Isä Tietoruutu: Otto Vallenius – oopperalaulaja ja taidemaalari	62
4/ Niemi-Niemelä	68
– Kiista sukulunastuksesta Vaivaistalo, kunnalliskoti, vanhainkoti Tietoruutu: Onni Ermala – piirtäjä Jumalan armosta	77
5/ Pohjanranta	80
– Pohjantähti-opisto Keminmaan nuorisokoti Rantatähti	
Lopuksi	94
Lähteet	96

12C ↓

Johdanto

Vuoden 1998 alkukuukausina kehittelin idean, joka mullisti perheemme elämän.

Euroopan parlamentin jäsenenä olin järjestänyt runsaasti Eurooppa-koulutusta. Kymmenet nuoret olivat päässeet ”Politiikan korkeakouluun”. Maakuntakohtaisissa seminaareissa olin tarjonnut Eurooppa-tietoutta myös varttuneemmalle väelle.

Mieleeni tuli ajatus, että Eurooppa-koulutusta ja kansainvälisyyskasvatusta varten tarvittaisiin jatkuvasti toimiva koulutuskeskus. Tämän tehtävän toteuttaminen tuntui sopivan parhaimmin kansanopistolle, joka voi järjestää sekä linjamuotoista koulutusta että lyhytkursseja.

Kun Suomen lähes sadasta kansanopistosta yksikään ei ollut erikoistunut kansainvälisyyskasvatukseen ja Eurooppa-koulutukseen, tuntui selvältä, että uutta kansanopistoa kiistatta tarvittaisiin. Toisin sanoen: uuden kansanopiston näytti olevan mahdollista saada ylläpitolupa ja siihen liittyvä valtion tuki opetuksen järjestämiseen.

Niinpä perustin yhdessä Pohjois-Suomen parhaimpien asiantuntijavoimien kanssa Pohjantähti-opiston. Sen kannatusyhdistys ryhtyi hakemaan opistolle ylläpitolupaa.

Toisena keskeisenä virikkeenä Pohjantähti-opiston perustamiselle oli se, että syntymäkotini naapurissa Keminkaalla oli tyhjilleen jäänyt Kemin kaupungin entinen vanhainkoti Niemi-Niemelä. Ajattelin, että se saattaisi soveltua kansanopiston toimitiloiksi.

Tutkimme Vuokko-vaimoni kanssa jo kevättalvella Niemi-Niemelän tilat ja totesimme niiden soveltuvan lähes sellaisinaan kansanopiston käyttöön. Niinpä päätimme tehdä esisopimuksen niiden ostamisesta Pohjantähti-opiston toimitiloiksi. Esisopimukseen sisältyi ehto, että opisto saisi ylläpitoluvan ja valtionavut. Tilat vuokrattiin esisopimuksen voimassaoloajaksi.

Kesän kuluessa kävi ilmeiseksi, että ylläpitoluvan käsittelyminen veisi runsaasti aikaa, eikä sen saamisesta ollut minkäänlaista varmuutta. Tiloja oli toisaalta ryhdyttävä kunnostamaan.

Pohjanrannassa on ollut mahdollista asua jo vuoden 500 tienoilla. Tätä ennenkin rannalla on saatettu oleskella, ja sitä on voitu käyttää tukikohtana kalastukselle ja hylkeenpyynnille.

Samaan arvioon pääsemme myös vertaamalla näiden alueiden nykyistä korkeutta. Kun Pohjanranta on noin kahdeksan metriä ylempänä kuin Valmarinniemi, se on soveltunut asuinpaikaksi noin 800 vuotta aikaisemmin kuin 1300-luvulla pystytetyn kirkon rakennuspaikka.

On ilmeistä, että ensimmäiseksi on asutettu ja otettu viljelyyn nimenomaan parhaimpien lohiapajien kohdalla olleet rantatörmät. Se joka sai haltuunsa rannan, sai oikeuden myös lohienkalastukseen.

Liedakkalan kylän ja Kemijoen nimille on haettu tulkintaa asutushistorian perusteella. Tällöin on saatettu sortua kehäpäätelmiin.

Jotkut tutkijat ovat olettaneet, että Kemijoen suistoalueen olisivat ensimmäisinä asuttaneet Hämeestä tulleet uudisasukkaat. Näin ollen nimistön alkuperää on haettu lähinnä hämäläismurteesta. Löydettyjä yhtäläisyyksiä on puolestaan käytetty todisteena oletetulle hämäläisvaikutukselle.

Kemijokivarren asutuksen perusta lienee kuitenkin se väestö, joka on jääkauden päättymisestä alkaen hyödynttänyt jokisuun lohi- ja hyljekantoja. Toisaalta itäinen vaikutus on ilmeisesti ollut aluksi vahvempi kuin eteläinen.

Liedakkalan kylä on ulottunut alun perin nykyisen kirkonkylän tienoille. Kylää tai osaa siitä on kutsuttu myös Sihtuunaksi. Tämä lienee liittynyt siihen, että kylällä on ollut kauppapaikka, joka on ollut käytössä ennen kuin markkinoita ryhdyttiin pitämään nykyisen kirkonmäen kohdalla olleissa saarissa. Nimi on ilmeisesti peräisin Ruotsin Sigtunasta.

Jotkut tutkijat ovat olettaneet, että nimi Liedakkala olisi peräisin kylälle 1100- tai 1200-luvulla tulleelta Liedecke-nimiseltä saksalaiselta kauppiaalta. Tätä on vaikea uskoa. Nimellä täytyy olla jokin muu ja tätä vanhempi alkuperä.

Miksi kylän nimi olisi muuttunut jonkin kauppiaan mukaan? Sitä paitsi ei ole todisteita siitä, että Liedecke-nimistä kauppiasta olisi edes ollut olemassa.

Jouko Vahtola on hakenut Tornionlaakson historiassa Liakan kylän nimen alkuperää saamenkielen sanasta "liedekh", joka tarkoittaa haaraista kukintoa tai poronsarvea.

Vahtolan perusteena on Liakanjoen suistoalueen muoto. Vertailukohtana hän mainitsee Kaaresuvannossa käytössä olevan nimen Liedakkakoski.

Liakan kylän nimellä tuskin on mitään tekemistä liedekh-sanalla. Sana on kaukana kylän nimestä, eivätkä nimen antajat voineet katsella karttoja, joista suistoalueen muoto olisi hahmottunut.

Mutta Liedakkalan ja Liedakkakosken nimiin liedekh-sana on saattanut vaikuttaa. Ainakaan Kaaresuvannossa nimiä on tuskin annettu jonkun Kemijoella vaikuttaneen saksalaisen kauppiaan mukaan.

Kemijoen nimeä on haettu asutushistoriallisten oletusten perusteella lähinnä hämäläisestä kielenkäytöstä. Hämeen murteessa sanalla "kemi" tarkoitetaan kovapohjaista, ohutmultaista kenttää ja myös huonokasvuista niittyä. Niinpä on arveltu, että joki olisi saanut nimensä rantaniittyjen perusteella.

Vanhimmissa kartoissa Kemin nimi esiintyy muodossa Chimene tai Chim, joskus myös Chymene tai Chym. Vienen Kemin nimi on puolestaan kirjoitettu aluksi muotoon Chyn tai Kyn. Nykyinen kirjoitusasu ilmestyy kartoissa ensin Vianaan ja vasta myöhemmin Peräpohjolaan. Meidän Kemimme on kirjoitettu muotoon "Kimi" monessa sellaisessa kartassa, jossa Vienen Kemillä on jo nykyinen nimi.

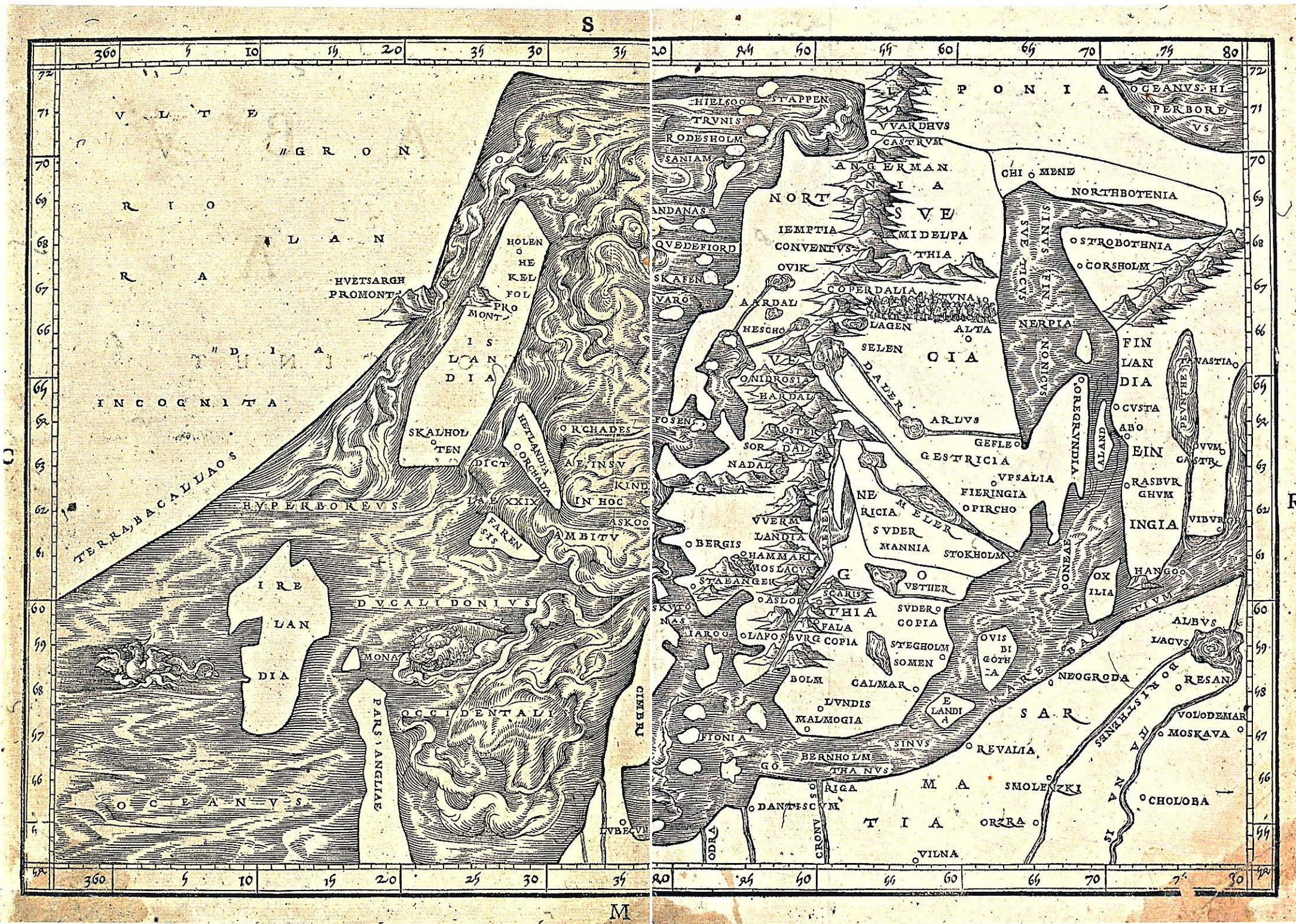
Varhaisimmat kirjoitusasut viittaavat siihen, että Kemijokea on alun perin kutsuttu Kymiksi, joka yleisnimenä tarkoittaa vuolaasti virtaavaa suurta jokea. Tätä käsitystä tukee myös vuodelta 1473 säilynyt asiakirja, jolla kirkkoherra Martti Olavinpoika haki rahoitusta venäläisten vaurioittaman Kymin (Kemin) kirkon korjaamiseen.

Hämäläisvaikutus on sittemmin saattanut muuttaa sekä puhutun että kirjoitetun kielen ilmaisun Kemiksi.

Toisaalta herää kysymys, mikä on Peräpohjolan Kemin nimen suhde Vienen Kemille annettuun nimeen. Ovatko nimien molemmat muodot – sekä Kymi että Kemi – sittenkin itäistä vaikutusta?

Jacob Zieglerin
Strasbourgissa vuonna
1532 ilmestyneeseen kirjaan
sisältynyt kartta. Tämä on
ensimmäinen julkaistu
kartta, johon on yritetty
piirtää Suomi ja merkitä
suomalaisia paikkakuntia.
Perämeren pohjukkaan on
merkitty Kemi (Chimene).

(Aukeaman kuvat:
Helsingin yliopiston kirjaston
Nordenskjöld-kokoelma)

Sebastian Münsterin vuon-
na 1540 julkaisema kartta
perustuu Zieglerin piirroks-
seen. Kemi on kirjoitettu
muotoon "Chymene".

Heikki Niilonpoika Niemi – KEMIN PITÄJÄN NIMISMIES

Vuonna 1543 Niemen tilaa isännöi Heikki Niilonpoika (Henric Nilsson). Jousia oli veroluetteloon merkitty kaksi ja puoli eli talossa oli kaksi täysivoimaista miestä ja yksi metsästyskunnoltaan alamittainen.

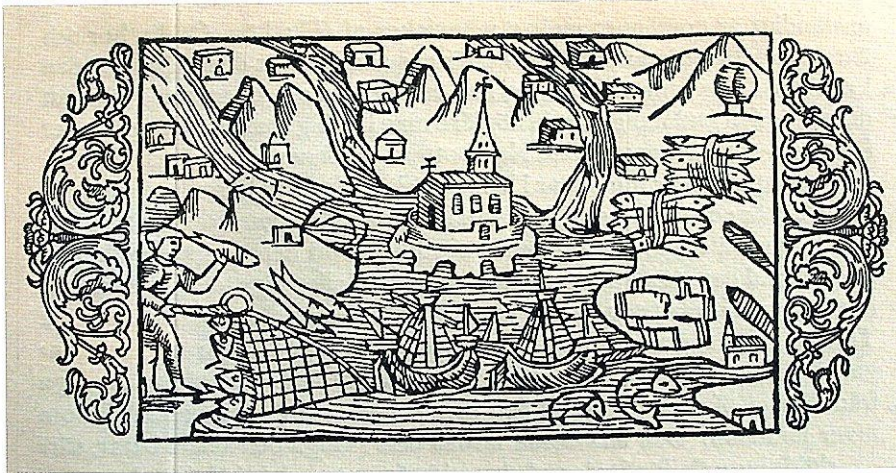
Heikki Niilonpoika Niemi on päässyt historiankirjoihin sen ansiosta, että hän toimi pitkään Kemin pitäjän nimismiehenä. Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin historian II osassa Armas Luukko kirjoittaa Heikki Niilonpojan olleen nimismiehenä vuosina 1549–1566. Luukko kertoo myös, että Niemen tilalla oli Pohjois-Suomen suurin karja, peräti 40 lehmää.

Tuohon aikaan Kemin pitäjä oli hyvin laaja: siihen kuuluivat nykyisen Lapin läänin eteläosat ja myös osia nykyisestä Oulun läänistä. Keskiajalla Kemi oli Pohjois-Suomen johtava kirkollinen ja hallinnollinen keskus. Kemin pitäjän harmaakivikirkko valmistui vuonna 1521. Jo sitä ennen Kemissä oli ollut ainakin kaksi kirkkoa.

Kemin keskeistä asemaa osoittaa sekin, että Kemi on ainoa pohjoissuomalainen paikkakunta, joka pääsi Jacob Zieglerin vuonna 1532 Strasbourgissa julkaiseman kirjan karttalehdelle. Tämä on ensimmäinen jälkipolville säilynyt kartta, johon on yritetty piirtää Suomi ja Skandinavia.

Pohjanlahden itärannalla toiseksi pohjoisin kartalle merkitty paikkakunta on Korsholm ja länsirannalla Gävle. Vuonna 1540 julkaistu Sebastian Münsterin laatima kartta perustuu Zieglerin piirrookseen, mutta Kemin nimi on kirjoitettu siinä muotoon ”Chymene”.

Olaus Magnuksen vuonna 1539 julkaisemassa Carta Marinassa ja hänen vuonna 1555 julkaisemansa historia-teoksen (Historia om de nordiska folken) vinjetissä Kemillä näyttää olevan vähemmän keskeinen asema. Tämä käsitys perustuu kuitenkin Olaus Magnuksen karttojen ja tekstien jossain määrin kyseenalaisiin tulkintoihin.

Olaus Magnuksen vuonna 1555 julkaisemaan historiateokseen sisältyvä vinjetti.

Olaus Magnuksen vuonna 1539 laatimasta Carta Marinasta vuonna 1572 tehty kopio. Tähän Antonio Laflerin julkaisemaan karttaan ei ole merkitty Tornion nimeä. (Helsingin yliopiston kirjaston Nordenskjöld-kokoelma)

KÄVIKÖ OLAUS MAGNUS KEMIJOELLA?

Olaus Magnuksen vuonna 1539 julkaisemassa Carta Marinassa Kemi (Chim) on merkitty outoon paikkaan jokilaaksojen väliin. On vaikea päätellä, mitä jokia karttaan ja historiateoksen vinjettiin piirretyt virrat pyrkivät kuvaamaan.

John Granlundin tulkinnan mukaan vinjetissä näkyvät kolme jokea ovat Kalix-joki ja Tornionjoen kaksi suuhaaraa. Kartalle merkitty kirkko on hänen mielestään Pirkkiössä sijainnut Tornion kirkko.

Kjell Lundholm puolestaan katsoo, että kysymyksessä ovat Tornionjoen kaksi suuhaaraa ja Kemijoki. Saarella olevan kirkon hänkin tulkitsee empimättä Tornion kirkoksi. Sekä Carta Marinan että vinjetin hän katsoo toisaalta olevan niin epätarkkoja, ettei niiden perusteella voi kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä vetää.

Kustaa Viikuna tulkitsee Lohi-kirjan kuvatekstissä vinjettiin piirretyn kirkkorakennuksen Kemin kirkoksi. Tähän on historiallisia perusteita.

Tornion varhaisimmista kirkoista on käytettävissä kovin vähän varmaa tietoa.

Vuonna 1346 Uppsalan arkkipiispa Hemmingin tiedetään kastaneen ihmisiä Tornion kirkolla. Tornioon on rakennettu ilmeisesti joskus 1500-luvulla kivikirkko, jonka rakennelmia sisältyy Alatornion kirkon itäiseen haaraan.

Jouko Vahtola uskoo, että tämän kirkon rakentaminen olisi alkanut heti sen jälkeen, kun venäläiset olisivat polttaneet vuoden 1496 hävitysretkellään Tornion puukirkon. Hän todistelee, että kivikirkko oli olemassa vuonna 1519, koska Olaus Magnus oli piirtänyt "Tornionjokisuulla olevaan saareen komean kivikirkon, jossa oli matala torni".

Kemissä tiedetään olleen ainakin kaksi puukirkkoa, joiden jäänteet on löydetty arkeologisissa kaivauksissa. Vanhempi kirkoista rakennettiin ilmeisesti aivan 1300-luvun alussa. Uudempi todennäköisesti vuonna 1431 rakennettu kirkko oli kooltaan vuosina 1519–21 rakennettua kivikirkkoa suurempi.

Uuden puukirkon on oletettu palaneen vuonna 1517, mutta Pentti Koivunen asettaa tämän Keminmaan historiassa kyseenalaiseksi. Kaivauksissa ei löytynyt sen kohdalta samankaltaisia palamisen jälkiä kuin vanhemman kirkon paikalta. Toisaalta kirkossa olleet pyhimysten kuvat ja myös sen ulko-ovi olivat säilyneet, ja ne oli siirretty kivikirkkoon.

Olaus Magnus saattoi siis hyvinkin nähdä matkallaan komean Kemin puukirkon, jos hän suuntasi matkansa myös Kemijokisuulle.

Olaus Magnuksen matkasta kesällä 1519 on käytettävissä hyvin vähän tietoa. On vaikea uskoa, että hän olisi jättänyt käymättä Euroopan mahtavimmalla lohijoella, vaikka se

sijaisikin Turun hiippakunnan alueella. Toisaalta olisi ymmärrettävää, ettei hän olisi halunnut tästä paikannimiä mainiten kirjallisesti raportoida.

Tätä olettamusta näyttää tukevan myös Olaus Magnuksen kertomus lohenkalastuksesta Perämeren pohjukassa. Hänen on arveltu kuvanneen Tornionjoen lohenpyyntiä, vaikka kysymyksessä on saattanut olla pikemminkin Kemijoen lohenkalastus.

Olaus Magnus kirjoittaa: "Olenhan itse nähnyt Perämeren rannikolla kauimpana pohjoisessa lähellä Torniota (på Bottens kust längst i norr nära Torneå) kesäpäivän seisauksen tienoilla, kuinka kalastajat vangitsivat ja vetivät ylös vedestä niin suuren määrän lohta (hur man fångade och drog upp ur vattnet en så stor mängd lax), että vahvimmat verkot rikkoontuivat niiden painosta".

Olaus Magnus on toki saattanut kirjoittaa tällä tavoin myös Tornionjoella näkemästään lohenpyynnistä, mutta paremmin tämä kuvaus sopii Kemijoen karsinapadoilla tapahtuneeseen kalastukseen, jossa lohet ensin vangittiin karsinaan ja nostettiin sieltä sitten ajoverkoilla veneisiin. Tornionjoella karsinapatoja rakennettiin Kustaa Viikunan mukaan vasta 1600-luvulla. 🐟

Olaus Magnuksen kartta oli lähes sadan vuoden ajan perustana muiden kartanpiirtäjien töille. Tästä syystä useat muutkaan tuon aikaiset kartat eivät ehkä ole antaneet oikeaa kuvaa Kemän asemasta.

Tästä on kuitenkin mielenkiintoinen poikkeus: Helsingin yliopiston kirjastossa olevaan Nordensköldin karttakokoelmaan sisältyvässä italialaisen Antonio Lafreirin vuonna 1572 julkaisemassa Carta Marinan kopiassa Tornion nimeä ei ole jostakin syystä lainkaan mainittu. Kemi on siinä samalla paikalla kuin alkuperäisessä Olaus Magnuksen versiossa.

Oma arvioni on, että keskiajalla ja uudelle ajalle tultaessa Kemi oli merkittävämpi keskus kuin Tornio, mutta viimeksi mainitun suhteellinen merkitys alkoi vähitellen kasvaa etenkin sen jälkeen kun Tornion kaupunki vuonna 1621 perustettiin.

Heikki Niilonpoika Niemi toimi siis mahtipitäjän nimismiehenä.

Jo ennen nimismieheksi tuloa Heikki Niilonpoika esiintyy useissa veroluetteloissa ja myös kääriäjen pöytäkirjoissa.

Heinäkuun 3. päivänä vuonna 1543 pidetyillä kesäkääriäillä Heikki Niilonpoika toimi lautamiehenä. Pöytäkirjaan hänen nimensä on kirjoitettu muotoon Hendric Nemi. Nimestä puuttuu i-kirjain. Sama kirjoitusvirhe esiintyy Liedakkalan kylän nimessä, joka on samaan aikaan laaditussa jousiveroluettelossa kirjoitettu muotoon "Ledakala by".

Vuosien 1544 ja 1546 veroluettelossa Heikki Niilonpoikan kohdalle on kirjattu 3 joustia. Vuonna 1546 Heikki oli lautamiehenä sekä talvikääriäillä että veronkantoa varseen kootussa lautamiehissä.

Vuoden 1548 talvikääriäillä Heikki Niilonpoika oli asianomistajana, kun Nils Mongsson -niminen mies oli lyönyt häneen mustelman.

Vuodesta 1549 alkoi Heikki Niilonpoika Niemen toimikausi Kemän pitäjän nimismiehenä. Tuohon aikaan tätä tehtävää hoitivat vuorovuosina pitäjän pappi ja talonpoikien keskuudestaan valitsema luottamusmies. Nimismieheksi valittavalla tuli olla arvovaltaa ja korkea sivistystaso. Luku- ja kirjoitustaito oli nimismiehelle välttämätön. Kaikki asiakirjat laadittiin ruotsiksi.

Nimismies sai palkaksi työstään kantaa muilta talonpojilta veroja. Hän oli puolestaan ainakin osittain vapautettu maksamasta veroja.

Järjestelmä lienee ollut tulkinnanvarainen, sillä vuoden 1550 talvikääriäillä Henric Nilsson Nemj tuomittiin yhdessä muutaman muun talonpojan kanssa sakkoihin, kun he eivät olleet luovuttaneet nimismiehelle hänelle verona kuuluneita heiniä. Olisiko kysymys ollut aikaisemmalle nimismiehelle maksamatta jääneistä veroista vai heinistä, jotka Heikkikin joutui maksamaan nimismiehen tehtävää vuorostaan hoitaneelle papille?

Tämän jälkeen Heikki Niilonpojan nimi esiintyy veroluetteloissa seuraavan kerran vuonna 1554.

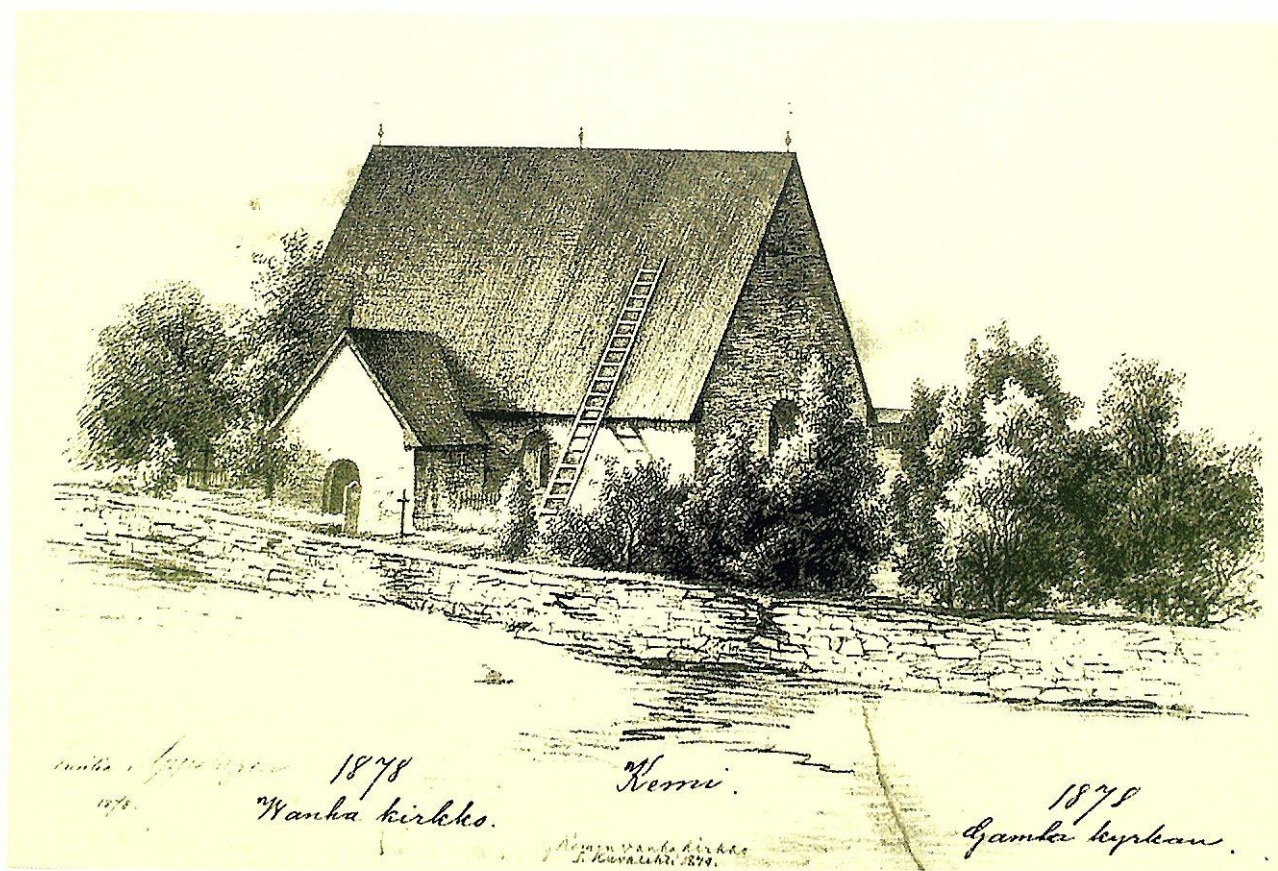
Vuonna 1557 laadittiin ensimmäinen veroluettelo, joka koostui lehmänvoina veroa maksaneista. Siinä esiintyy nimi Henrich, jonka perään on kirjoitettu "nimismies" (lendzman). Heikin ja talon nimi esiintyvät myös saman vuoden jousiveroluettelossa. Seuraavana vuonna Heikin nimi puuttuu molemmista luetteloista.

Vuodesta 1559 lähtien Heikki Niilonpoika on jälleen merkitty veroluetteloihin, joiden mukaan hän oli kylän suurin veronmaksaja. Tästä lähtien veronkanto näyttää muuttuneen siten, että nimismieskin maksoi ainakin joitakin veroja.

Vuoden 1566 veroluettelossa Heikki Niilonpojalla oli 18 veromarkkaa, 4 joustia ja 30 lehmää. Karjan suuri määrä lienee perustunut paljolti Kaakamojokivarren laajoihin niittymaihin. Peltoviljelyäkin Heikillä oli enemmän kuin muilla kyläläisillä.

Samana vuonna laaditussa pitäjakohtaisessa verotilityksessä mainitaan, että kaikki nimismiehen ohrat oli annettu Hendrich Nilssonille Kemistä. Hän oli saanut 38 tynnyriä ohraa ja 38 kuormaa heiniä.

Nimismiehen tehtävien hoidosta oli paljon työtä, vaivaa ja kustannuksia, mutta sen suomat verovapaudet ja verotulot auttoivat osaltaan Heikki Niilonpoikaa kehittämään tilansa vahvimaksi koko Pohjois-Suomessa. Varsinkin muilta talonpojilta veroina saadut heinät ja ohrat antoivat mahdollisuuden lisätä karjan määrää.

Kirkkoherra Gustav Wilhelm Appelgrenin Emilia-tytär oli yksi harvoista 1800-luvun suomalaisista naistaiteilijoista. Tämän kuvan vuonna 1521 valmistuneesta Kemin vanhasta kirkosta hän piirsi vuonna 1878, ja se julkaistiin seuraavana vuonna Suomen Kuvalehdessä.

Nimismiehen tehtävän päätyttyä vuoteen 1566 Heikki Niilonpoika oli isäntänä vielä vuoteen 1575 saakka.

Vuonna 1567 Heikki Niilonpojan lehmäluku oli noussut 40:een, ja samana se säilyi myös seuraavana vuonna. Tästedes hänellä oli noin 20 lehmää, joinakin vuosina jopa 30. Alimmillaan lehmäluku putosi 15:een.

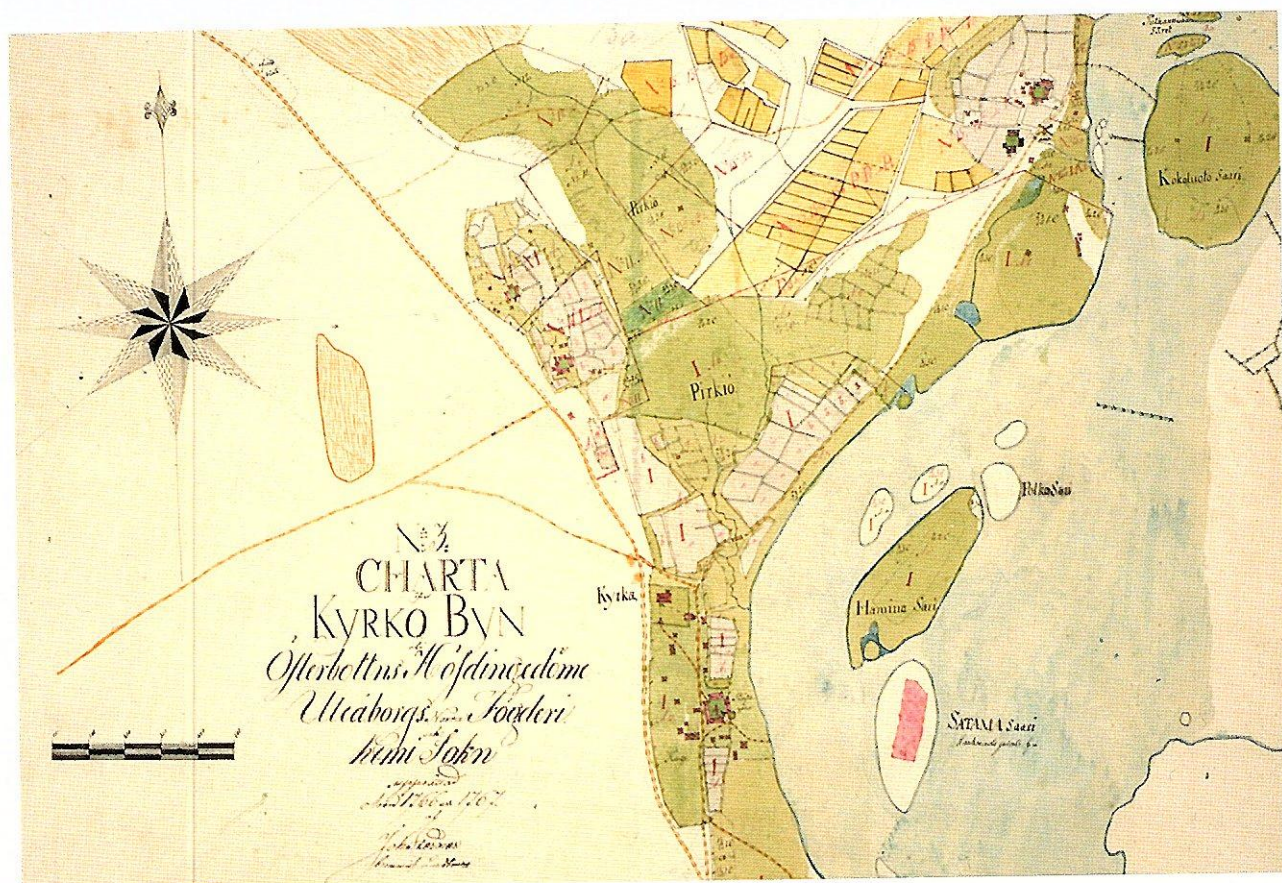
Vuonna 1576 isännäksi merkitty Tapani Heikinpoika menestyi karjanpidossa isäänsä huonommin. 1590-luvun puolivälissä lehmia oli vähimmillään vain kaksi.

1500-luvun lopulla elettiin niin sanotun vanhan vihan aikaa, jolloin rajan takaa tehtiin useita ryöstöretkiä Kemijokivarteen. Myös sääolot koettelivat. Vuosina 1579-82 koettiin neljä peräkkäistä lähes täydellistä kato-vuotta, ja muinakin vuosina sadot olivat heikkoja. Myös lohisaaliit jäivät usein vähäisiksi.

1600-luvun alussa karjanpito elpyi ja Tapani Heikinpojallakin oli jo 5 lehmää. Peltoalan hän kykeni kasvattamaan kolmeen ja puoleen tynnyrinalaan (1 tynnyrinala=0,46 ha), mikä oli enemmän kuin yhdelläkään muulla Liedakkalan kylän talonpojalla.

Vuonna 1611 isännöisyys oli siirtynyt Heikki Tapaninpojalle, jonka hoidossa tila nousi nopeasti entiseen suuruuteensa. Vuonna 1616 Heikki maksoi ylivoimaisesti eniten viljasatoon perustuvia kymmenyksiä. Vuoden 1622 veroluettelon mukaan Heikillä oli 4 hevosta ja 24 lehmää. Kylvöjä hän teki 5 tynnyrinalalle.

Seuraavien sadan vuoden ajan Niemen tila näyttää säilyneen saman suvun hallussa. Karjanpito ja peltoviljely säilyivät osapuilleen samalla tasolla kuin aikaisemmin.

Kemin pitäjän kirkonkylä vuonna 1767 laaditussa kartassa. (Kansallisarkisto)

Vuodelta 1707 on ensimmäinen jälkipolville säilynyt Niemen tilaa kuvaava kartta. Isäntänä oli tuolloin Hannu Ollinpoika. Talossa asui myös kaksi isännän velimiestä, joista toinen sairasteli.

Vuonna 1707 Niemen talosta lähti Tuomas-niminen mies sotaan, suureen pohjan sotaan. Kun talo oli riittävän vauras, sotaan voitiin lähettää palkkasotilas.

Suuri pohjan sota päättyi vuosina 1714-21 koettuun isoon vihaan, jolloin Venäjän joukot miehittivät Suomen. Helmikuussa 1716 kasakat tuhosivat lähes koko jokivarren asustuksen Tervolaan saakka. Niemen tilankin päärakennus hävitettiin.

Ison vihan aikana Niemen tila jaettiin kahtia. Vuonna 1723 laadittuun karttaan tila on vielä piirretty yhtenä-

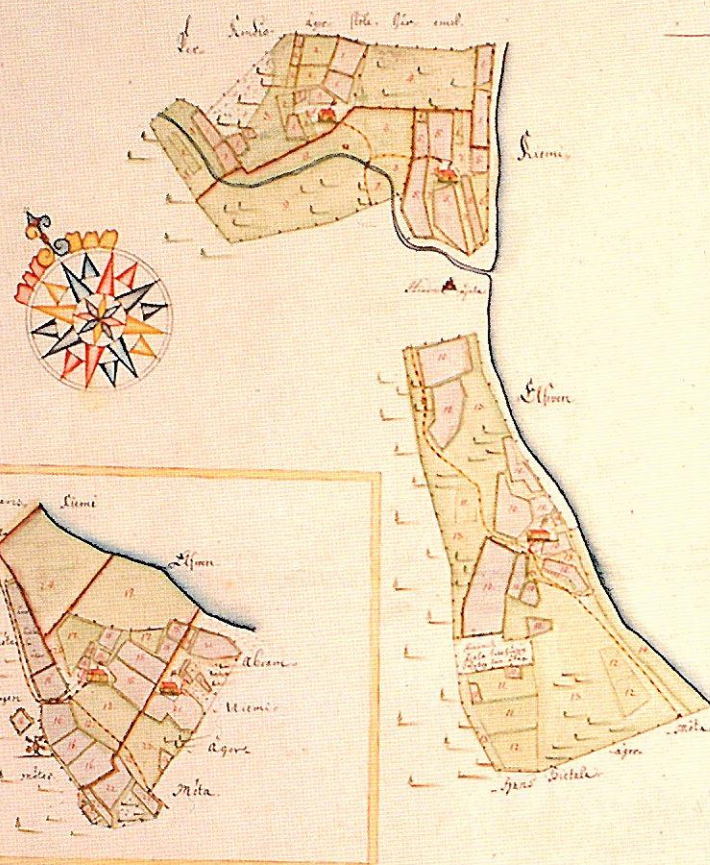
senä, mutta siinä on kaksi talouskeskusta, toinen niistä runsaat sata metriä nykyisestä pihapiiristä etelään päin.

Henkikirjojen perusteella voidaan päätellä, että tila jaettiin yhtäältä edellisen isännän Hannu Ollinpojan Liisa-tyttären ja hänen puolisonsa Olavin sekä toisaalta hänen Nuutti-veljensä kesken.

Pohjoisempi kahdesta jaon kautta syntyneestä Niemen tilasta sai rekisterinumeron 4 ja eteläisempi numeron 5. Tiloista pohjoisempaa ryhdyttiin vähitellen kutsumaan Niemeläksi.

Niemelä pysyi saman talonpoikaissuvun omistuksessa vuoteen 1778 saakka. Niemi 5 säilyi asiakirjojen mukaan saman suvun hallussa vuoteen 1814 saakka, jolloin tilat jälleen yhdistettiin.

GEOMETRISK Afhandling af Peter Hemmannen Skind, Njala N
 Nedatata by, Efter Høghvælbørne se General Majorens Landskøbstingens

Scala Ulnarum

[illegible]

Prison furnished with all necessary books and papers
uninterrupted during the confinement. With much
gratitude to the Society, 7th Nov. 1841.

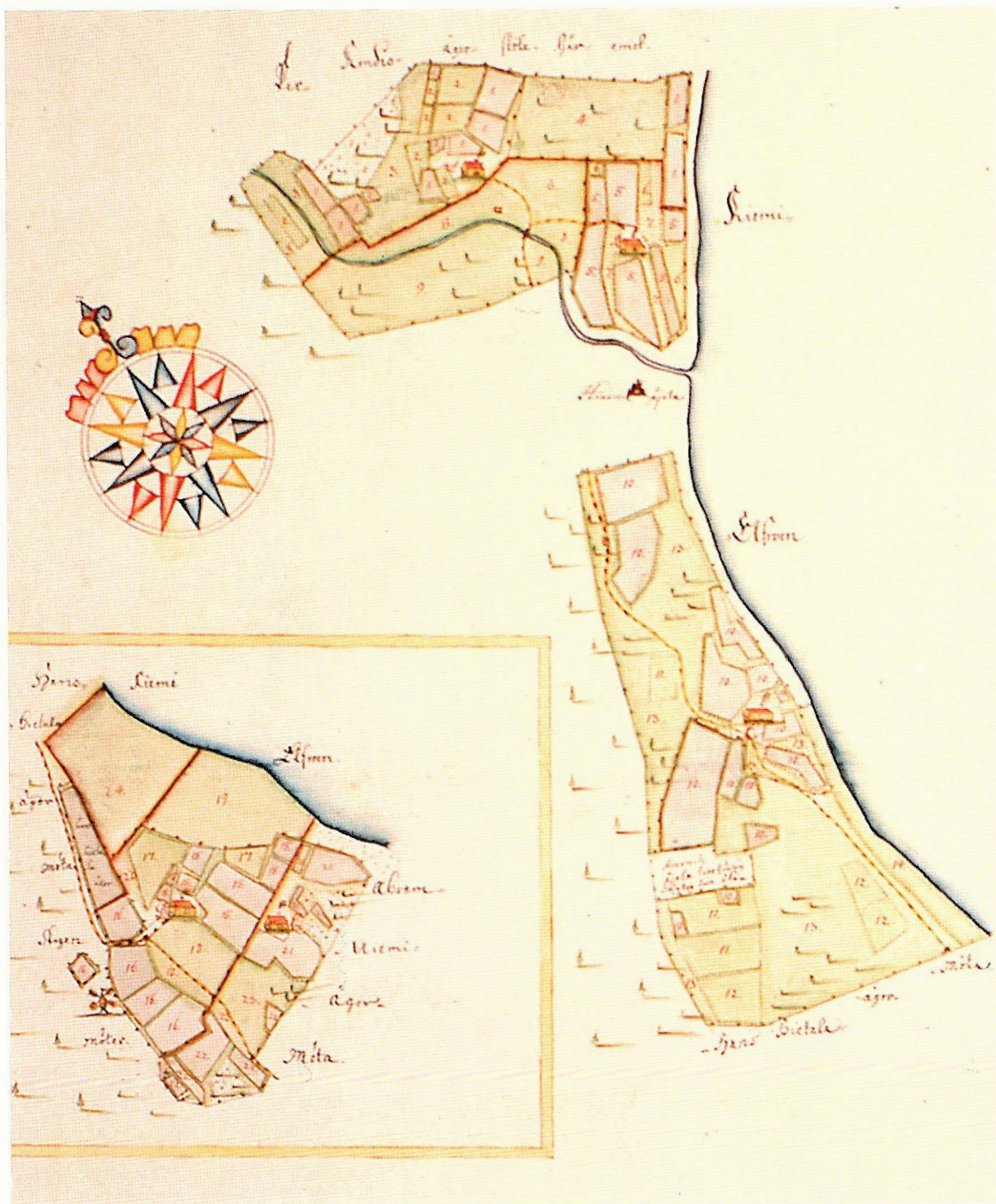
Wstervotten, Niemi Gochu

ulabl Grane
 2. 6
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531

[illegible]

Christoph Meier

Ensimmäinen Niemen tilasta säilynyt tiluskartta on vuodelta 1707. Samassa kartassa ovat myös Kunin ja Ojalan tilat. Kunkin osalta on selvitys tiluksista ja niihin perustuva manttaalilaskelma. (Kansallisarkisto)

Niemen tilan talouskeskus ja rantapalstat vuoden 1707 kartassa. Eteläpuolella Hietalan, pohjoispuolella Ojalan tilukset. (Kansallisarkisto)

Jacob Bergbomista Eric Sellströmiin

VIRKAMIEHET NIEMELÄN OMISTAJINA

Vuonna 1779 Niemelän isännäksi tuli valtion virkamies, kruununvouti Jacob Bergbom. Hän hoiti isännyyttä vuoteen 1786 saakka, mutta omisti tilan vuoteen 1795 asti.

Bergbom oli ensimmäinen Kemin kihlakunnan kruununvouti (1776–1786). Kemin kihlakunta oli yksi vuonna 1776 perustetun Oulun läänin voutikunnista. Siihen kuuluivat Kemi, Kuusamo, Pudasjärvi, Rovaniemi, Kemijärvi ja Kuolajärvi.

Kruununvoudin tehtävänä oli verojen keräämisen lisäksi kruununtilojen valvonta ja hoito sekä kihlakunnan kyydinpidon ja kestikievereiden johtaminen.

Bergbomin ollessa Niemelän isäntänä tilalla asui hänen ja hänen vaimonsa lisäksi isännän serkku ja sisarenpoika sekä sisäkkö. Lisäksi talossa oli useita piikoja ja renkejä.

Vuodesta 1787 alkaen Jacob Bergbom asui Oulussa. Aluksi tilaa viljeli vuokramiehenä Olli Ollinpoika Nakku ja hänen jälkeensä Juhani Kangas. Kankaan jälkeen talossa asui ainakin jonkin aikaa entinen kruununvouti Matts Hildén, mutta ajoittain talo näyttää olleen asumaton.

Vuoteen 1796 mennessä Niemelä oli siirtynyt uudelle omistajalle, kihlakunnankirjuri Johan Henric Holmbergille. Tästedes tilan nimeksi on merkitty henkikirjoissa ”Niemelä”.

Holmberg omisti Niemelän 16 vuotta eli vuoteen 1812 saakka. Hän asui itse tilallaan koko ajan.

Holmberg oli syntynyt vuonna 1760 ja hänen vaimonsa Katharina Kohre vuonna 1756. Katharina oli pitkään Kemin kihlakunnankirjurina (1748–1776) ja nimismiehenä (1776–1787) toimineen Nils Kohren tytär.

Talossa asuivat pariskunnan lisäksi heidän kaksi lastaan ja kaksi Holmbergin tytärpuolta. Renkejä ja piikoja oli useampia. Talossa asui vuokralla useita valtion virkamiehiä.

Vuosien 1805–09 henkikirjoihin merkittiin eräitä lähinnä ylellisyystarvikkeista maksettuja veroja, joista saadaan tietoa myös Niemelän ja Niemen taloista.

Niemelässä maksettiin veroa 9 suuren ja 7 pienen ikkunan perusteella. Naapuritalossa Hietalassa, kapteenin virkatalossa, ikkunoita oli enemmän.

Niemelässä oli metsästysvaunut ja jousitetut kärryt. Niitä oli tuolloin harvassa talossa.

Niemelässä oli yksi Kemin pitäjän harvalukuisista taskukelloista ja pitäjän ainoat pelikortit.

Niemessä ei ollut suuria ikkunoita lainkaan, pieniä oli seitsemän. Tupakin käyttäjiä oli kolme. Myöhemmin tupakin käyttäjien määrä kasvoi kuuteen.

Vuoden 1813 henkikirjassa Niemelän isännäksi oli merkitty kihlakunnan kirjuri Nils Sarelius (s. 1780). Hän näyttää seuranneen tässä virassa Johan Holmbergia ja hoitaneen sitä kuolemaansa saakka. Jonkin aikaa Sarelius toimi myös henkikirjoittajana.

Vuoden 1814 lopulla Niemen tila yhdistettiin Niemelään. Uuden tilan viralliseksi nimeksi tuli Niemelä-Niemi. Myöhemmin nimi kääntyi puhekielessä ja virallisemminkin Niemi-Niemeläksi.

Nils Sareliuksen vaimo kuoli vuoden 1814 alussa, ja hän avioitui uudelleen Eleonora Helena Stjerncreutzin kanssa (s. 1784). Ensimmäisestä avioliitosta Sareliuksella oli kaksi lasta. Uudessa liitossa lapsia syntyi kolme.

Enimmillään Niemelässä oli Sareliuksen isännyyden aikana neljä piikaa ja neljä renkiä. Torppareita oli kaksi. Talossa asui myös vuokralaisia. Kaikkiaan talon asukasmäärä nousi suurimmillaan pariin kymmeneen.

Nils Sarelius kehitti Niemelää voimakkaasti.

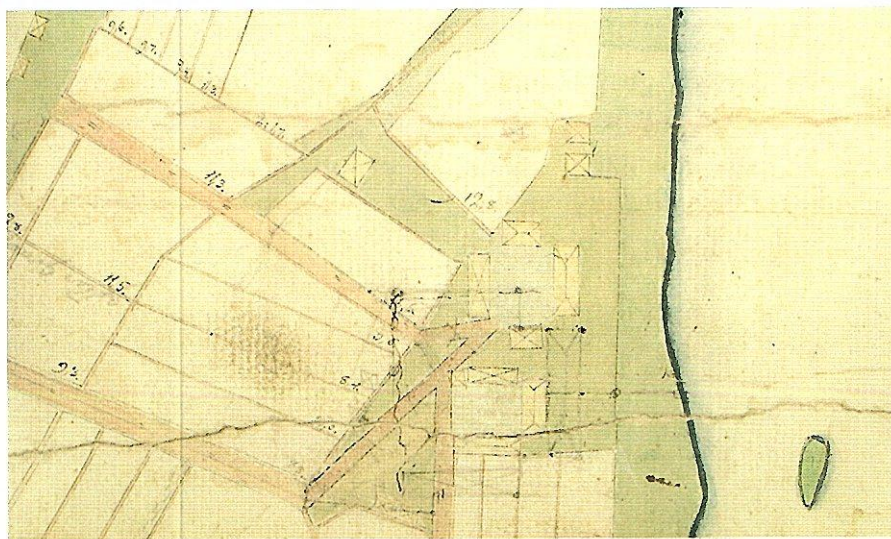
Niemen talouskeskus oli siirretty ison jaon yhteydessä Niemelän talouskeskuksen viereen. Kun tilat yhdistettiin, Sarelius laati suunnitelman uuden talouskeskuksen rakentamiseksi. Vuonna 1823 laadittuun tiluskarttaan hahmoteltu uusi pihapiiri saattaa olla isännän itsensä kynästä.

Uusi päärakennus rakennettiin vuonna 1826. Se on edelleen käytössä. Sotien jälkeisten mittavien rakennustöiden yhteydessä Kemin kaupunki rakennutti kuistin paikalle kunnalliskodin tarvitseman pihasiiven, ja vuonna 2000 rakennus kunnostettiin perhekodin käyttöön.

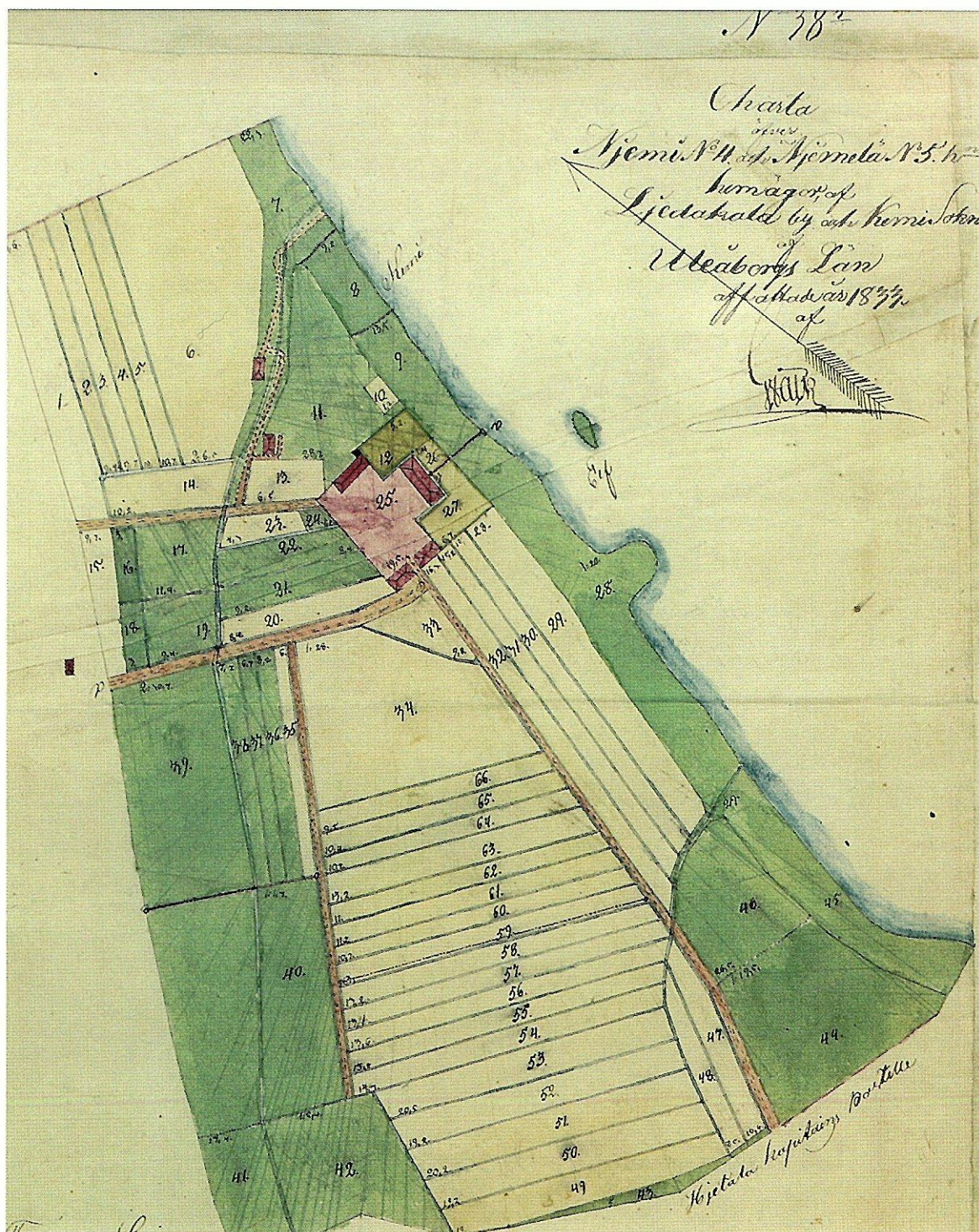
Päärakennuksen eteläpuolelle Sarelius rakennutti toisen päärakennuksen, joka oli poikittain jokeen nähden. Tämä talo paloi vuonna 1921, ja sen tilalle pystytettiin seuraavana vuonna uusi ns. väentupa, joka palveli kunnalliskodin tarpeita. Nyt sekin on nuorisokodin käytössä.

Päärakennusta vastapäätä rakennettiin navetta ja pihapiirin pohjoispuolelle entistä tilavampi talousrakennus.

Niemelässä toteutettiin mittavia rakennustöitä samaan aikaan kun pitäjän talonpoikien piti olla mukana Carl Ludvig Engelin suunnitteleman ja vuonna 1827 valmistuneen uuden kirkon rakennustöissä. Yleensä taloista piti olla rakennustöissä yksi mies, Niemelästä heitä oli kaksi.

Tämä vuonna 1823 valmistunut kartta osoittaa, että kahden Niemen tilan talouskeskukset on sijoitettu isojaon yhteydessä toistensa viereen. Karttaan on piirretty suunnitelma yhtenäisen ja entistä suuremman talouskeskuksen rakentamiseksi. (Oulun maakunta-arkisto)

Vuonna 1833 piirrettyssä kartassa on esitetty uusi talouskeskus valmiina. Joen rannalla oleva päärakennus valmistui vuonna 1826. Se on nyt nuorisokodin käytössä. (Oulun maakunta-arkisto)

Nils Sarelius kuoli vuonna 1830. Niemelä siirtyi hänen leskelleen.

Vuonna 1832 Niemelä oli konkurssissa. Tilan oli täytynyt olla taloudellisissa vaikeuksissa jo ennen Sareliuksen kuolemaa.

Vuonna 1833 isännäksi tuli maanmittari Anders Gustav Nyman (s. 1802). Hänen vaimonsa Sofia Frederika Rekhard tuli naapuritalosta, Hietalasta. Pariskunnalla oli neljä lasta.

Tilalla asuivat Nymanin sisar, täti ja kaksi veljeä. Talossa oli useita piikoja ja renkejä.

Kanssa-asujana eli tilalla asuvana osaomistajana oli kruunun varanimismies Gabriel Jacob Anders Bergelin (s. 1804), joka myöhemmin omisti koko tilan.

Bergelin muutti Niemelään Sahlmolasta. Hänen vaimonsa Johanna Holm (s. 1816) tuli taloon naapuritalalta Hietalasta. Pariskunta sai kolme poikaa, joista yksi kuoli pienokaisena. Bergelinin taloudessa asui useita hänen sukulaisiaan. Hänelläkin oli kaksi piikaa ja kaksi renkiä.

Kaikkiaan Niemelässä oli 1830-luvulla runsaat kaksikymmentä asukasta.

Vuonna 1837 Niemelään tuli kanssa-asujaksi Eerikki Juhaninpoika Rapakko Ilmolan kylästä. Tuolloin Niemelän pääomistajana oli jo varanimismies Bergelin.

Tilojen yhteisomistus ja kanssa-asuminen oli Kemijoen varrella varsin yleistä. Tämä johtui ainakin osittain lohienkalastusoikeuksista, jotka voitiin turvata parhaimmin pitämällä tilat jakamattomina.

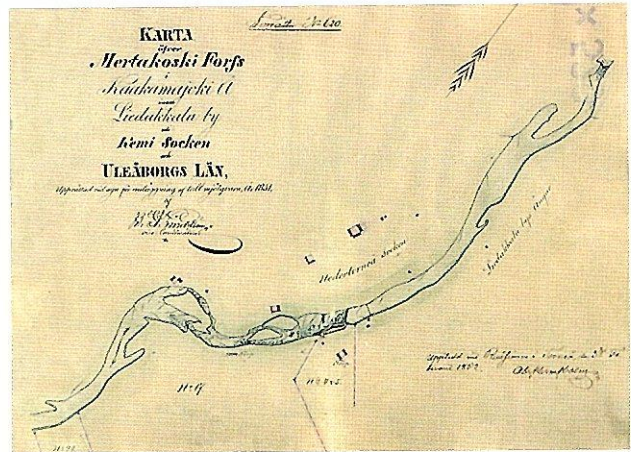
Vuoden 1840 joulukuussa nimismies Bergelin muutti perheineen Rovaniemelle, ja tilan uudeksi omistajaksi tuli Eric Nilsson Sellström (s. 1794), ilmeisesti kruunun virkamiehiä hankin. Sellströmin vaimo oli nimeltään Valborg (s. 1792). Perheessä oli kolme poikaa.

Tilalla asui edelleen myös sen aikaisempi omistaja maanmittari A.G. Nyman ja hänen vaimonsa Beata. Nymanin ruokakuntaan kuuluivat myös hänen kaksi alaikäistä lastaan sekä hänen sisarensa ja kaksi vielä koulua käynyttä veljeään. Nymanilla oli piika.

Eric Sellström kuoli 25.10.1842, ja tila jäi hänen leskelleen.

Vuonna 1844 Eerikki osti tilan pääomistajuuden Valborgilta, joka puolestaan siirtyi kanssa-asujaksi.

Näin Niemelä oli palautunut talonpoikaiseen omistukseen.

Vuonna 1852 Eerikki Niemelä bankki luvan Mertakosken myllyn rakentamiseen Kaakamojoen varteen. Lupaa haettaessa laadittiin tällainen kartta. (Oulun maakunta-arkisto)

127 ↓

Eerikki Niemelä

Ponteva talonpoika

Eerikki Niemelä syntyi heinäkuun 3. päivänä 1807 Ilmolan kylän Rapakon (myöh. Kreku) tilalle. Hänen vanhempansa olivat Juhani (s. 1771) ja Marjatta (s. 1766) Rapakko. Eerikin etunimi esiintyy eri aikoina ja eri yhteyksissä myös muodoissa Eric, Erik ja Erkki.

Rapakon tilalla oli neljä poikaa, joista Eerikki oli nuorin. Perheessä oli myös neljä tyttöä.

Kun Eerikki oli Rapakon pojista nuorin, hän ei voinut periä tilaa. Hän sai oman perintöosansa rahana, jolla hän lunasti vuonna 1837 itselleen osuuden Niemelän tilaan.

Vuonna 1840 Eerikki avioitui Riitta Liisa Olavintytären kanssa, joka oli syntynyt 21.6.1819 Saaren talossa Tervolassa. Pariskunnan onni jäi lyhytaikaiseksi, sillä Riitta kuoli 23.9.1841.

Oltuaan leskimiehenä pari vuotta Eerikki avioitui uudelleen Iissä kesäkuun 2. päivänä 1821 syntyneen Kreetan Liisa Matintytär Kaikkosen (aik. Olbohm) kanssa. Häitä vietettiin vuoden 1844 alussa.

Perhe-elämässä Eerikillä ja Kreetalla oli vastoin käymisiä.

Ensimmäiset kaksi lasta kuolivat pienokaisina.

Aikuisikään varttuivat lapsista vain kolmas ja neljäs: sittemmin tilan isännäksi noussut Matti Evert (9.9.1850) ja Maria Sofia (17.7.1852).

Heidän jälkeensä syntyneet viisi lasta on haudattu Eerikin ja Kreetan kanssa vanhan kirkon kiviaidan vieressä sijaitsevaan perhehautaan.

Matti Niemelän Aino-tyttären tekemien muistiinpanojen mukaan Eerikin vaimo Kreeta Liisa Olbum oli ollut kotoisin Haukiputaalta, ja hänen isänsä oli ollut puuseppä. Isä oli viettänyt loppuelämänsä Niemelässä.

Ainon kertoman mukaan hänen Helmi-siskonsa vanhemmiltaan perimä sohva oli ollut Kreetan isän tekemä. Matti oli kertonut lapsilleen, että ”ukko” oli elämänsä varrella tehnyt valtavan määrän silakkatynnyreitä.

Eerikki Niemelä oli ponteva talonpoika, joka kehitti tilaansa voimakkaasti.

Vuonna 1850 tilaan liitettiin lisämaita, jotka kohottivat Niemelä-Niemen pinta-alan 518 hehtaariin. Peltoa talossa oli 59 hehtaaria, metsää 329 hehtaaria ja joutomaaksi luokiteltua aluetta 130 hehtaaria.

Vuonna 1852 Eerikki haki luvan myllyn rakentamiseen Kaakamojoen Mertakoskeen.

Viljelysten ja töiden lisääntyessä piikojen ja renkien määrä nousi neljään. Vuonna 1855 Niemelässä asui viidessä eri ruokakunnassa kaikkiaan 26 henkilöä.

Vuonna 1860 tilalle nousi uusi 50 lehmän kavinavetta.

Eerikki oli toimielias mies, eikä edes ison tilan viljely riittänyt hänelle. Niinpä hän perusti Niemelään kaupan vuonna 1862 heti kun oikeudet maakaupan harjoittamiseen oli mahdollista saada. Vuoden 1865 henkikirjaan Eerikki Niemelän titteliksi oli merkitty ”kauppias”.

Eerikin lisäksi ensimmäisiä keminmaalaisia kauppiaita olivat talonpojat J.E. Maihkila Alapaakkolasta, Johan Pöhlö Lautiosaaressa ja Matti Pruntsi Liedakkalasta.

Niemelä ja Pruntsi kohosivat todelliseksi suurkauppiaisiksi vaikkakin Niemelän ura kauppiaina jäi lyhyeksi. Niemelä toi heti kauppiastoimiensa aluksi Tukholmasta 377 tynnyriä ruista ja 16 tynnyriä ohraa. Samalla hän toi 105 sakkia ruista Pietarista ja 122 1/2 tynnyriä ruista Riikasta. Pruntsin varastot olivat myös suuret. Hänellä oli yhteensä yli 600 tynnyriä ja 246 sakkia ruista.

Eerikki Niemelä jäi aikakirjoihin ennen muuta pontevana talonpoikana, joka nousi renkipojasta ison tason isännäksi. Tässä sanonnassa on mukana hiven liioittelua, sillä Eerikki oli toki maatalon poika, ja hän sai periä siitä osuutensa. Rengin asemassakin hän saattoi silti olla ennen kuin muutti osaomistajana ja kanssa-asujana Niemelään.

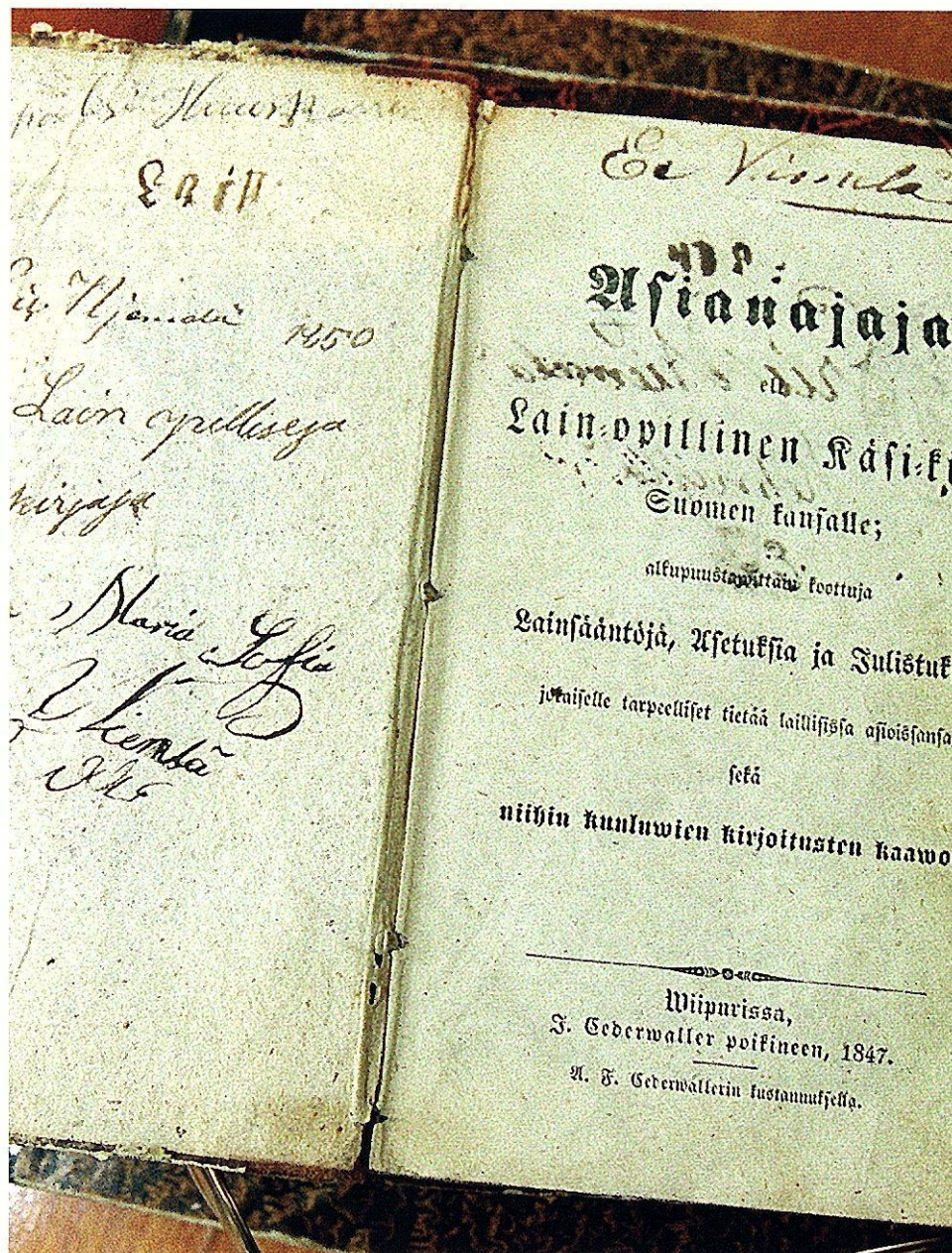
Eerikki Niemelä osallistui ahkerasti yhteiskunnalliseen toimintaan. Asiakirjoihin on jäänyt merkintöjä siitä, että

Eerikki Niemelän toinen puoliso Kreeta Kaikkonen (aik. Olbohm) oli kotoisin Haukiputaalta.

hän oli mm. lohitalonpoikien keskeinen luottamusmies ja heidän etujensa puolustaja. Hän oli mukana myös ensi askeleitaan ottaneessa palovakuutustoiminnassa.

Vuonna 1861 Eerikki Niemelä oli perustamassa Pohjois-Maalaisten Seuruus -nimistä yhdistystä, joka on Perä-Pohjolan Maamiesseuran edeltäjä. Niemelä valittiin myös seuran ensimmäiseen johtokuntaan. Seura järjesti mm. Peräpohjolan ensimmäisen maatalousnäyttelyn Kemmin pitäjän Tulkkilassa vuonna 1863.

Eerikki Niemelä hankki vuonna 1850 itselleen asianaajajan lainopillisen käsikirjan, joka siirtyi hänen pojalleen Matti Niemelälle. Eerikin tytär Maria Sofiakkin on raapustanut kirjaan nimensä. (Kuva: Veikko Aitamurto)

Lautamies Eerikki Niemelä ei näytä olleen. Sen sijaan hän lienee toiminut itseoppineena asianajajana, sillä hänellä oli vuonna 1850 hankittu asianajajan opas. Kirja oli painettu Viipurissa vuonna 1847. Sittemmin teoksen peri hänen poikansa Matti. Teos on esillä Kemlin historiallisessa museossa.

Eerikki Niemelä ei ole voinut käydä kouluja. Kuitenkin hän näyttää olleen oppinut mies. Hän muun muassa osasi ruotsinkieltä.

Eerikki Niemelän opillisen sivistyneisyyden selitys lienee siinä, että hän sai opetusta Niemelän tilan isäntävältä ja vuokralaisilta, jotka koostuivat enimmäkseen lainoppineista ja ruotsinkielisistä valtion virkamiehistä. Lukeneisuudesta oli epäilemättä hyötyä myös tilanhoidossa, mutta eniten siitä oli apua Niemelän yhteiskunnallisessa toiminnassa.

Tammikuun valiokunnan jäsen

Eerikki Niemelän monin tavoin menestyksellinen elämänura huipentui merkittävään valtiolliseen luottamustehtävään: hän oli vuonna 1862 toimineen tammikuun valiokunnan jäsen.

Tammikuun valiokunnalla on merkittävä sija suomalaisen parlamentarismin historiassa.

Vuonna 1809 Suomen säädyn kokoonoutuivat Porvooseen vannomaan uskollisuuttaan maan uudelle hallitsijalle Venäjän keisarille Aleksanteri I:lle. Sen jälkeen säätyjä ei kutsuttu koolle. Valtiopäivien kokoontuminen ei ollut välttämätöntä niin kauan, kun ei ollut tarpeen periä niiden suostumusta edellyttäviä uusia veroja eikä tarvinnut tehdä niiden myötävaikutusta edellyttäviä muutoksia lainsäädäntöön.

1850-luvulla paineet säätyjen koollekutsumiseen kasvoivat. Taloudellinen ja yhteiskunnallinen kehitys edellyttivät sekä valtion verotulojen kasvattamista että lainsäädännön uudistamista.

Keisari ei kuitenkaan halunnut kutsua säätyjä koolle välittömästi. Hän ilmeisesti pelkäsi, että valtiopäivien kokoontuminen saattaisi aiheuttaa poliittisia ongelmia. Tuohon aikaan Puolassa kapinoitiin ja Venäjälläkin oli levotonta.

Keisari perusteli valtiopäivien siirtämistä tuonnemmaksi sillä, että ”korkeammat valtion edut, joiden valvominen oli hänen pyhin velvollisuutensa” tätä edellyttivät.

Eerikki Niemelä kuului ainoana pohjoissuomalaisena talonpoikana tammikuun valiokuntaan. Valiokuntaa on sanottu Suomen ensimmäiseksi yksikamariseksi kansanedustuslaitokseksi, sillä eri säätyjen edustajat kokoontuivat yhdessä ja äänestivät päätösten mukaan. Ryhmäkuvassakin on eri säätyjen edustajia. (Museovirasto)

Hän antoi manifestin, jolla hän kutsui koolle ”valiokunnan, joka muodostuu maan neljän säädyn kansalaistensa luottamusta nauttivista ja vapailla vaaleilla valituista miehistä”.

Tammikuun valiokunnan jäsenten tuli neuvotella yhteisesti ja äänestää päätösten mukaan. Tästä syystä valiokuntaa onkin kutsuttu Suomen ”ensimmäiseksi yksikamariseksi” kansanedustuslaitokseksi.

Tammikuun valiokuntaa koskenut ”huhtikuun manifesti” otettiin Suomessa vastaan ristiriitaisin tuntein. Täällä pelättiin, että tammikuun valiokunta olisi hallitsijan keino lykätä varsinaisten valtiopäivien koollekutsumista. Tämä oli eritoten ruotsinmielisten viljelemä väite.

Muiden muassa Juhana Vilhelm Snellman kuitenkin puolusti keisarin menettelyä ja piti valiokunnan koollekutsumista maan kannalta myönteisenä ratkaisuna.

Ennen tammikuun valiokunnan kokoontumista keisarin selvensi omia pyrkimyksiään ja antoi selvän lupauksen valtiopäivien koollekutsumisesta heti kun tammikuun valiokunta oli tehnyt tarvittavat valmistelut. Näiden täsmennysten jälkeen tammikuun valiokuntaan suhtauduttiin Suomessa myönteisesti.

Tammikuun valiokunnassa oli kaikkiaan 48 jäsentä, 12 kustakin säädystä.

Talonpoikien edustajat valittiin kaksivaiheisella vaalilla. Käräjäkunnittain valittiin valitsijamiehet ja lopullinen vaali toteutettiin lääneittäin. Oulun läänistä valiokuntaan valittiin vain yksi talonpoika. Hän oli Eerikki Niemelä. Niemelä valittiin siis edustamaan kaikkia Pohjois-Suomen talonpoikia.

Tammikuun valiokunnan tehtävänä oli asettaa tärkeys- ja kiireellisyysjärjestykseen ne asiat, joiden senaatti oli valmistavassa käsittelyssä katsonut edellyttävän säätyjen hyväksymistä. Asioista käytiin kuitenkin myös sisällöllistä keskustelua, ja valiokunta otti useissa kohdin kantaa siihen, kuinka lainsäädäntöä oli muutettava.

Eerikki Niemelä esiintyi valiokunnassa ennen muuta talonpojille ja varsinkin pohjoissuomalaisille talonpojille tärkeissä asioissa.

1860-luvun alkuun mennessä talonpoikien kannettaviksi oli kasautunut rasitteita, joita ei voitu yhteiskuntarakenteen muututtua pitää enää kohtuullisina. Eerikki Niemelä otti kantaa mm. pappien palkkaukseen, jota oli tiin muuttamassa kymmenysjärjestelmästä rahapalkaksi. Esillä oli myös talonpoikien velvoite osallistua pappiloiden rakentamiseen.

Niemelän käyttämät puheenvuorot osoittivat, että hän piti pappien siihenastisia oikeuksia ja talonpoikien taakkaa liiallisina. Kemijoen mahtavat lohikymmenykset näyttävät vaikuttaneen Niemelän mielipiteisiin.

Esillä olivat myös talonpoikien majoitus- ja kyyditysrasitukset, viljelysten aitaamispakko ja palovakuutus toiminnan järjestäminen, joista Niemelä esitti pohjoisen talonpoikien näkemyksen.

Maakaupan vapauttamista Niemelä puolusti voimakkaasti. Hän tiesi mistä puhui, sillä hän oli perustamassa Keminmaalle omaa kauppaa. Kaupan rajoituksen olivat ennen muuta taakka talonpojille, jotka kärsivät kaupunkikauppiaiden monopolista ja kilpailun puutteesta.

Viinan kotipolttoa Eerikki Niemelä puolusti, mutta hän kannatti siihen käytetyn ajan lyhentämistä. Niemelä perusteli kantaansa Ruotsin kokemuksilla, joita hän tulkitsi siten, että kotipoltosta luopuminen saattaisi lisätä viinan kulutusta.

Tässä Niemelä turvautui huumoriin. Hän puhui ajoista, jolloin viinanpoltto oli ollut kruunun hallussa ja

jolloin oli ollut vallalla sanonta, ettei ”se ollut kuninkaan ystävä, joka ei viinaa ryypännyt”. Niemelä tulkitsi kulutuksen kasvun Ruotsissa johtuneen siitä, että Ruotsin kruunun alamaiset ovat pyrkineet tähän ”mainittuun ystävyyteen”.

Kotipoltto oli talonpojille oikeus, jota yhtä lukuun ottamatta kaikki talonpoikaissäädystä valitut puolustivat. Valiokunta asettui sille kannalle, että kotipoltosta on luovuttava, mutta kompromissina talonpoikia kohtaan esitettiin, että oikeudet siirrettäisiin kunnille.

Eerikki Niemelä lukeutui tammikuun valiokunnan liberaaleihin. Liberaalit ajoivat Suomen valtiollisen elämän kansanvaltaistamista laajentamalla säätyjen oikeuksia.

Tämä pyrkimys merkitsi myös maan itsenäisyyden lisäämistä, sillä säätyjen vallan kasvattaminen heikensi Venäjän määräysvaltaa maan asioihin. Säätyjen budjettivallan laajentamisella oli siten suuri periaatteellinen merkitys.

Poliittisesti merkittävin asia tammikuun valiokunnassa olikin, esitettäisiinkö valtiopäivillä pyyntö yleisestä tulosuostunnasta. Tämä kysymys koski säätyjen perustuslaillisia oikeuksia.

Valiokunnan liberaalit asettivat tulosuostunnan ehdoksi sen, että senaatti ja Suomen pankki saadaan keisarin ohella myös säätyjen valvontaan. He toivoivat lisäksi perustuslain muutosta, jolla molempien valtiomahtien keskinäiset velvoitteet ja oikeudet määriteltäisiin ajankutuksella perustuslaillisella tavalla.

Eerikki Niemelä kannatti ehdollista tulosuostuntaa. Varoja tarvittiin hänen mielestään mm. kansanopetuksen järjestämiseen.

Vaikka Eerikki Niemelä oli ollut tammikuun valiokunnan jäsen, hän ei ollut mukana vuoden 1863 valtiopäivillä kuten useimmat muut valiokunnan jäsenet. Hän ei ollut edes mukana käräjillä valtiopäiväedustajaa valitsemassa. Valintakokouksessa ei Niemelästä ollut ketään.

Asiakirjat eivät kerro, miksi Eerikki Niemelä jäi sivuun valtiollisesta elämästä.

Voimme arvailla, että tähän on saattanut olla kaksi syytä, joilla ehkä molemmilla on ollut oma vaikutuksensa.

Ensinnäkin Eerikki Niemelä oli toimen mies, jolle pitkä poissaolo kotoa ei varmaankaan ollut mieluusaa. Pelkkä matka Kemistä Helsinkiin hevosperillä oli aikaa viepää ja työläs.

Eerikki Niemelä on Keminmaan unohdettu suurmies. Kirjan kirjoittaja löysi Niemelän hoitamattoman haudan sattumalta puiden katveesta vanhan kirkon hautausmaan joen puoleisen portin pielestä. Hautakiveen on merkitty, että perhehaudassa lepää Eerikki ja Kreetta Niemelän lisäksi myös heidän 7 lastansa. (Kuva: Veikko Aitamurto)

Vuonna 1862 Eerikki oli laajentamassa toimintaansa uudelle alalle: hän oli ryhtymässä kauppiaksi. Tätä ammattia Niemelä arvosti korkealle. Tittelikseenkin hän merkitsi tästedes ”kauppias”.

Myös maatalouden kehittämisessä oli meneillään kiireinen vaihe, kun tilalle oli vuonna 1860 rakennettu uusi kavinavetta.

Toinen syy on saattanut olla Niemelän terveydentila. Hän kuoli jo vuonna 1865. Kuolinsyynä on mainittu hengenahdistus. Se on saattanut vaivata Niemelää jo vuonna 1862, jolloin valtiopäivämiehiä valittiin.

Sitä paitsi Eerikki Niemelä saattoi viisaana miehenä ajatella, että tammikuun valiokunnan jäsenenä hän oli jo ollut valtiollisen uransa huipulla. Toimiminen ”rivimiehenä” talonpoikaissäädystä ei enää häntä ehkä kiinnostanut.

Jälkipolvet eivät ole tammikuun valiokuntaa näin korkealle arvostaneet. Eerikki Niemelä on ollut Keminmaan unohdettu suurmies.

Vuonna 1997 valmistuneessa Keminmaan historiassa Eerikki Niemelän työtä tammikuun valiokunnassa ei edes mainita. Siihen hän on päässyt vain yhtenä pitäjän ensimmäisistä kauppiaista.

Matti Niemelä

Ylioppilas

Kun Eerikki Niemelä kuoli, hänen Matti-poikansa oli vasta 15-vuotias. Maria oli 13 vuoden ikäinen.

Vanhoilla päivillään Matti totesi voineensa lähteä opiskelemaan, kun ”pesässä oli hieman varoja”. Tässä lausunnossa oli ainoannos hänelle luonteenomaista huumoria.

Tosiasiassa Niemelä oli Eerikin kuollessa hyvin vauras talo.

Perunkirjassa Niemelän tilan arvoksi on merkitty 18 000 markkaa (nykyrahassa noin 63 000 euroa). Rahaa Eerikiltä jäi lähes 7 000 markkaa.

Tilalla oli 30 lehmää, 4 hevosta, 15 poroa ja 6 lammasta. Karjan ja ajopelien yhteiseksi arvoksi oli merkitty vajaat 3 000 markkaa.

Omaisuuksluokassa ”myllyt, varastot, alukset, metsästys ja kalastusaitat” varallisuutta oli 4 450 markan arvosta. Mertakosken mylly Kaakamojoella oli noteerattu 1 000 markan arvoiseksi. Kolmannes kuunari Merkuriuksesta oli arvioitu 2 500 markan arvoiseksi. Lisäksi Niemelällä oli osakkeita höyrylaivayhtiössä.

Kauppatavaraa oli varastossa yli 13 000 markan arvosta.

Niemelän tilalla oli runsaasti myös irtainta omaisuutta.

Varmoiksi luokiteltuja saatavia Niemelällä oli lähes 50 000 markan arvosta ja epävarmoja yhteensä 20 000 markan arvosta.

Velkaa vainajalla oli 2 750 markan ja 40 pennin verran, mikä summa koostui lähinnä maksamattomista palkoista.

Kaiken kaikkiaan varallisuuden arvo oli lähes 113 000 markkaa (nykyrahassa laskien lähes 400 000 euroa).

Matti Niemelä aloitti opiskelunsa Oulun yläalkeiskoulussa pian isänsä kuoleman jälkeen – ilmeisesti vuonna 1866.

Koulunkäyntinsä Matti oli aloittanut todennäköisesti jo vuonna 1858 Tornion alkeiskoulussa, jota hän kävi ilmeisesti vuoteen 1863 saakka.

Vuonna 1872 Matti Niemelä valmistui ylioppilaaksi. Muodollista ylioppilastutkintoa ei Oulussa tuolloin vielä voitu suorittaa, mutta koululla oli oikeus päästää oppilaita yliopistoon.

Jo samana vuonna Matti kirjoittautui Helsingin yliopistoon opiskelemaan oikeustiedettä. Äitinsä kuoleman vuoksi hän joutui kuitenkin jo seuraavana vuonna keskeyttämään opintonsa ja ottamaan vastaan Niemelän isännöyden.

Opintojaan Matti Niemelä kykeni jatkamaan vasta vuonna 1883.

Porvari

Kemin kaupunki perustettiin vuonna 1869 ennen muuta Kemin pitäjän talonpoikien satama- ja kauppa- paikaksi. Kun Kemin pitäjään kaupungin molemmille puolille kehittyi myöhemmin mittavaa puunjalostus-ollisuutta, nämä alueet liitettiin kaupunkiin.

Kaupungin nimestä ei ilmeisesti käyty kovin paljon keskustelua. Huomiotta taisi jäädä siten myös Sakari Topeliuksen vuonna 1860 Helsingfors Tidningarissa julkaisema kuvitteellinen matkakuvaukseen vuodelta 1900, jolloin Perämeren pohjukassa oli silloisen Venäjän keisarin nimeä kantava Alexandrian kaupunki.

Matti Niemelä oli alusta pitäen mukana Kemin kaupungin elinkeinoelämää ja hallintoa kehittämässä. Niemelällä oli kysyntää moniin tehtäviin – hän kun oli ylioppilas.

Jo ennen ylioppilaaksi valmistumistaan – vuonna 1871 – Matti Niemelä aloitti toimintansa laiva-asioitsijana. Tätä tehtävää hän hoiti vuoteen 1896 saakka. Vakuutusyhtiö Skandian asiamiehenä hän oli vuodesta 1872 alkaen.

Laiva-asioitsijaksi ryhtymistään Niemelä vanhoilla päivillään perusteli sillä, että tila oli ollut heikkotuottoinen ja että hänen oli ollut sen vuoksi hankittava muualta tuloja palvelusväen palkkojen maksamiseen.

Tässäkin kommentissa taitaa olla annos Niemelälle tyypillistä leikinlaskua, mutta ehkä väite piti osittain paikkansakin. Toisaalta se osoittaa, että Matti huolehti Niemelän asioista jo siinä vaiheessa, kun tila oli vielä hänen äitinsä omistuksessa.

Heti kun Kemin kaupunki oli perustettu, Matti Niemelä oli mukana myös sen asioita hoitamassa.

Vuonna 1875 Niemelästä tuli kaupungin ensimmäinen rahastonhoitaja. Tätä tehtävää hän hoiti vuoteen 1883 saakka, jolloin kaupunkiin perustettiin rahatoimikamari. Vuodesta 1877 lähtien rahastonhoitajalle ryhdyttiin maksamaan 300 markan suuruisia vuosipalkkaa.

Tuolloin Matin sanotaan muuttaneen kaupunkiin. Tosiasiassa hän ilmeisesti vain hankki silloin itselleen kaupungista entistä paremman asunnon, mutta jatkoi muutoin asumistaan Niemelässä.

1870-luvun puolivälistä lähtien Niemelä toimi usein järjestys oikeuden jäsenenä. Vuonna 1883 hän oli ehdolla kaupungin järjestysmieheksi – poliisitoimen johtajaksi –, mutta jäi valitsematta.

Kaupungissa Matti Niemelä toimi myös kauppiana. Kemin kaupungin porvariksi hän pääsi vuonna 1874, ja samasta vuodesta alkaen hän maksoi puurimaksua. Porvarinvalan hän antoi seuraavana vuonna. Muiden porvareiden tapaan hän anoi makasiinipaikkaa satamasta.

Vuonna 1878 Niemelä rakensi komean porvaristalon nykyisten Urheilukadun ja Meripuistokadun kulmantilalle numero 12.

Vuonna 1879 Niemelä kuitenkin ilmoitti luopuvansa porvarioikeuksistaan. Tämä saattoi liittyä siihen, että hän oli vuonna 1876 avioitunut Kemissä niin ikään kauppaa pitäneen Matti Pruntsin tyttären kanssa. Ehkä suvussa päätettiin erikoistua, ja Matti jätti kauppiaan tehtävät appensa hoitoon.

Matti Niemelän luopuminen porvarioikeuksista saattoi liittyä myös hänen suunnitelmiinsa osallistua valtiolliseen elämään.

Vuoden 1876 valtiopäivämiesten vaalia toimitettaessa Matti Niemelä osallistui kemiläisen porvariedustajan vaaliin. Niemelän ”ääntösuuruus” oli 42 eli sama kuin muiden kauppiaiden. Valituksi tuli yksimielisesti insinöörikapteeni C.G. Sanmark.

Niemi-Niemi 1894

Matti Niemelä olisi ehkä voinut myöhemmin tulla valituksi valtiopäiville porvarissäädyn edustajana, mutta mitenkään varmaa se ei olisi ollut. Matin juuret olivat kuitenkin Niemelässä, ja siellä hän edelleen ensi sijassa asui. Talonpoikaissäädyn edustajaksi hänen oli helpompi päästä.

Talonpoika

Kreetan emännyydessä Niemelän maatalous oli selvästi hiipunut. Kaupanpito lopetettiin. Ilmeisesti siitä saaduilla varoilla Kreetta hankki omistukseensa useita tiloja tai tilan osia.

Tämä kaikki käy ilmi 10. huhtikuuta 1873 kuolleen Kreetta Niemelän perunkirjoituksesta.

Niemelän tilasta Kreetan omistuksessa oli vain 1/6, kun muut osuudet olivat siirtyneet Eerikiltä suoraan lapsille. Tämän osuuden hinnaksi oli merkitty 3 000

markkaa, joten koko tilan arvo oli säilynyt ennallaan 18 000 markassa.

Kreetan omistuksessa oli lisäksi neljä muuta tilaa – Alakontio, Kaasila, Juusola ja Isotervo – tai osia niistä. Näiden kiinteistöomistusten arvo oli 13 000 markkaa.

Karja oli vähentynyt. Lehmä oli nyt 9, minkä lisäksi talossa oli kaksi sonnia. Hevosia oli edelleen neljä ja poroja 15. Lampaita oli 3 ja karitsoja 8. Karjan kokonaisarvoksi oli saatu reilusti yli 3 000 markkaa.

Saatavia Kreetalla oli yli 12 000 markan edestä.

Irtaimistoa talossa oli runsaasti. Koko omaisuuden arvoksi saatiin perunkirjoituksessa 36 424 markkaa (nykyrahassa laskien vajaat 130 000 euroa).

Velat olivat lähinnä maksamattomia perintöosuuksien lapsille.

Matti Niemelän sisar Maria Sofia ja hänen puolisonsa August Grönros sekä heidän lapsensa. Grönros toimi Kuopion lääninhallituksen lääninkamreerina.

Kreetan hoidossa talon varallisuus näyttää selvästi pienentyneen, ja samalla se oli muuttanut muotoaan: kaupan varastot ja osakkeet olivat korvautuneet kiinteällä omaisuudella.

Vaikka Niemelän tila ei ollut enää samassa kunnossa kuin Eerikki Niemelän kuollessa, Matti Niemelä sai hoidakseen talon, jolla oli hyvät edellytykset kehittyä.

Matti Evert Niemelä oli menestyksekkäs maanviljelijä, vaikka häntä ei ehkä voidakaan kutsua ”pontevaksi talonpojaksi”, kuten isäänsä Eerikki Niemelää.

Matti Niemelänkin kerrotaan olleen alueen maanviljelyn uranuurtaja.

Nuori isäntä hoiti tilaa esimerkillisellä tavalla. Soita ja korpia raivattiin viljelyskäyttöön: peltola lisääntyi parilla kymmenellä hehtaarilla. Myös karjan määrä lisääntyi edelleen. Uudet koneet ja muut ajanmukaiset työvälineet hankittiin Kemimaalla ensimmäiseksi Niemelään.

Niemelän talous perustui ennen muuta maatalouteen ja lohen kalastukseen, mutta lisätuloja saatiin vuokraamalla asuintiloja lähinnä valtion virkamiehille.

Matin tultua isännäksi vuonna 1873 tilalla asui edelleen hänen nuorempi sisarensa Maria (s. 1852). Isäntävaen lisäksi talossa asui piika ja taloudenhoitaja. Renkejä palkkalistoilla ei ollut tuolloin lainkaan. Tämä osoittaa osaltaan sen, että tilan maatalous oli pahasti taantunut.

Kahta vuotta myöhemmin palveluskunta oli lisääntynyt, ja renkejäkin oli kaksi. Tilan toisessa päärakennuksessa asui kihlakunnankirjuri August Grönros.

August Grönrosin ja Marian välille syntyi romanssi, joka johti lopulta avioliittoon. Grönrosista tuli myöhemmin valtioneuvos, ja hän toimi mm. Kuopion lääninkamreerina.

Matti Niemelä avioitui 18.11.1876 Maria Karoliina Pruntsin (s. 1.5.1855) kanssa. Karoliina oli Pruntsin talon tyttöjä Liedakkalan kylästä. Hänen isänsä oli Kemin pitäjän ja äskettäin perustetun Kemin kaupungin vaurain kauppias.

Matille ja Karoliinalle syntyi kolme lasta: Aino 15.8.1877, Ilmari 6.9.1878 ja Helmi 2.5.1880. Vuonna 1880 Niemelässä asui kaikkiaan 12 henkeä, joista kahdeksan kuului palvelusväkeen.

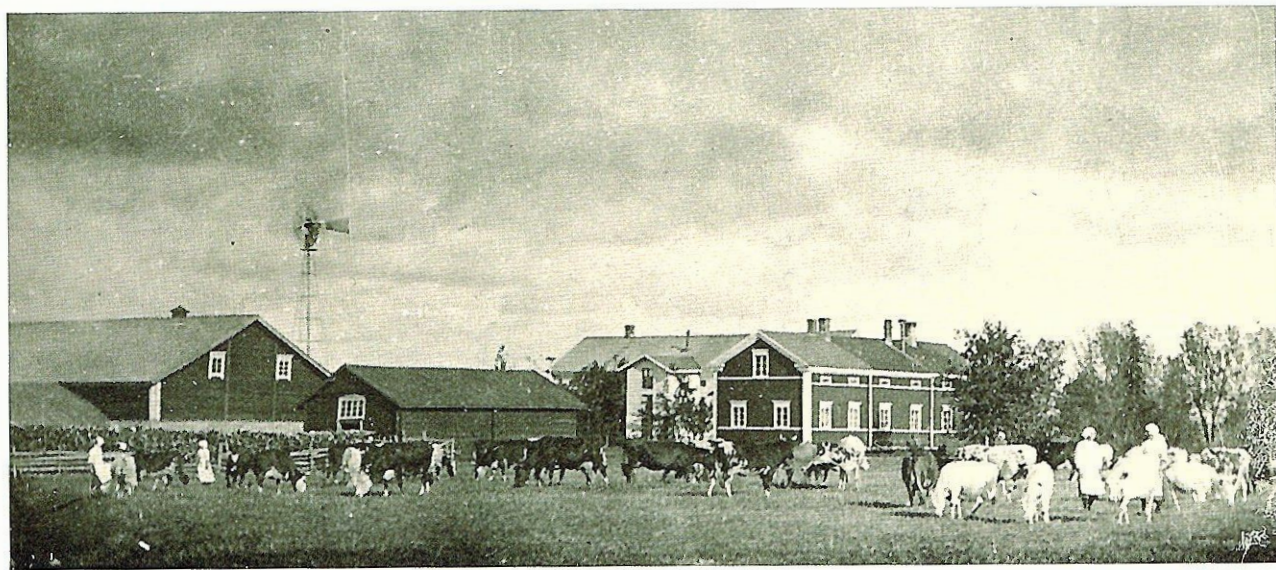
Vuosikymmenen alkupuolella tilan toiseen päärakennukseen muutti kihlakunnantuomari Anders Gabriel Chydenius (s. 1835) perheineen. Samaan aikaan talossa asui muitakin vuokralaisia.

Vuonna 1890 Niemelässä asui peräti 28 henkeä, kun kaikki tilan, mäkituvan, myllyn ja vuokratalon asukkaat lasketaan yhteen.

Vuosikymmenen puolivälissä vuokratalossa asui myös metsänpäällysmies, maisteri Karl Johan Ehnberg (s. 1861). Aika oli muuttumassa, metsätalous- ja teollisuus elivät nousukautta.

Niemi-Niemelän emäntä Karoliina Niemelä (keskellä) ja tilalla toimineen karjanhoitokoulun opettaja Aino Niemelä (oikealla) oppilaiden ympäröiminä.

Vuonna 1916 otetussa valokuvassa karjatalouskoulun oppilaita karjan parissa. Tuohon aikaan Niemelässä oli jopa sata lypsylehmää. Tuulimyllyä käytettiin ilmeisesti veden pumppaamiseen.

Kalastaja

Niemen tila oli aikoinaan yksi Kemijoen johtavista lohitaloista. Se oli osakkaana jo vanhassa Saavan suuropadossa.

Lohenkalastuksen loppuvaiheessa Niemelä oli osakkaana Korvan karsinapadossa, joka oli Kemijoen suurin ja kehittynein. Se oli ensimmäisen karsinapadon eli Saavan padon seuraaja.

Alun perin Saavan pato oli Julkusensaaren kohdalla joen länsirannalla noin kilometrin verran Niemen tilasta etelään, kuten vuonna 1680 laadittu kartta osoittaa.

Sittemmin Saavan pato siirtyi Niemen pohjoispuolelle paikalle, joka on piirretty vuoden 1723 karttaan. Tuolloisen Saavan padon pohjoispuolella joen länsirannalla oli Korvan pato.

Sittemmin Saavan ja Korvan padot yhdistettiin rakentamalla joen itäpuolelle Kilon matalikolle uusi suuropato, jota on kutsuttu Korvan tai Kilon padoksi. Tämä johtui siitä, että poikkeuksellisen ankara tulva oli pilannut länsirannan patopaikat.

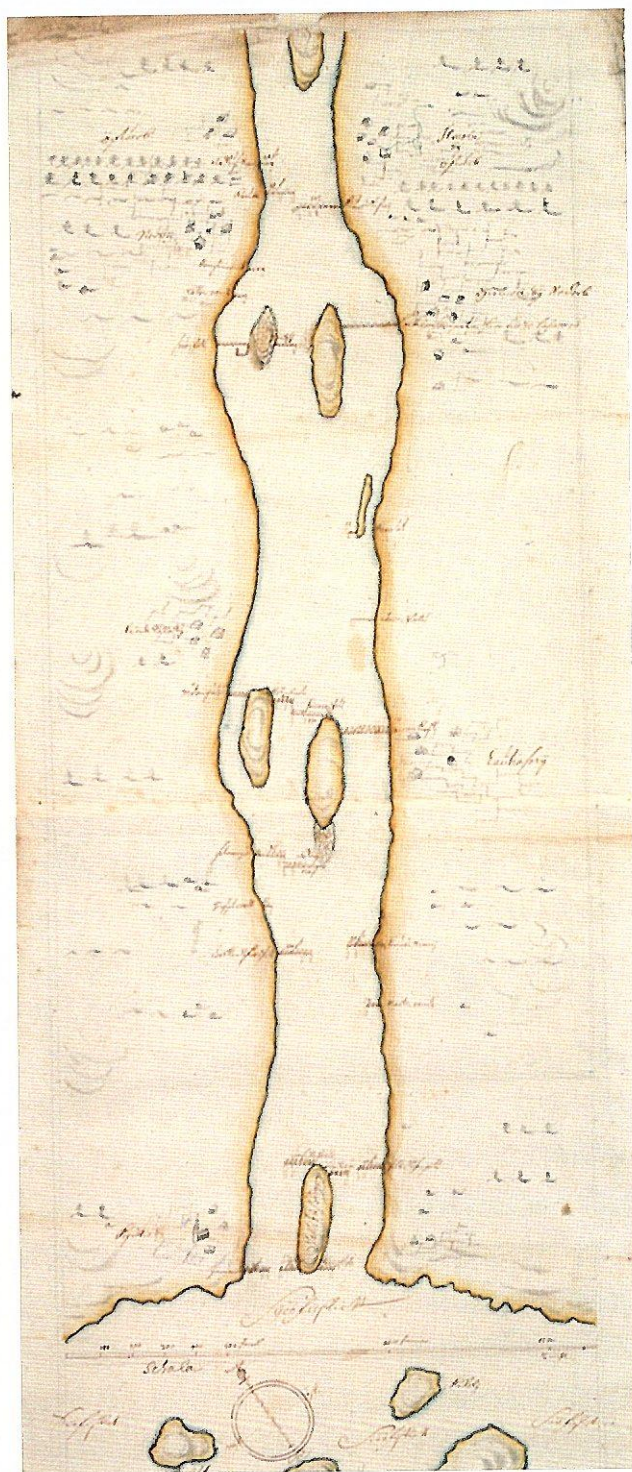
Vuonna 1889 Kemijoen kalastuksen arentiyhtiö haki lupaa siirtää Kilon eli Korvan padon paikkaa ja korvata Valkosen pato Niemenlänrannan padolla. Asiamiehenä toimi Matti Niemelä.

Nytkin syynä patojen siirtämiseen olivat kovat tulvat, jotka olivat koetelleet patopaikkoja. Korvan pato haluttiin siirtää 50 syltä (1 syli = 1.78 metriä) ylemmäksi. Valkosen padon korvaavan uuden padon oli määrä olla 750 jalan (1 jalka = 0.297 metriä) pituinen ja siirretyn Korvan padon 930 jalan mittainen.

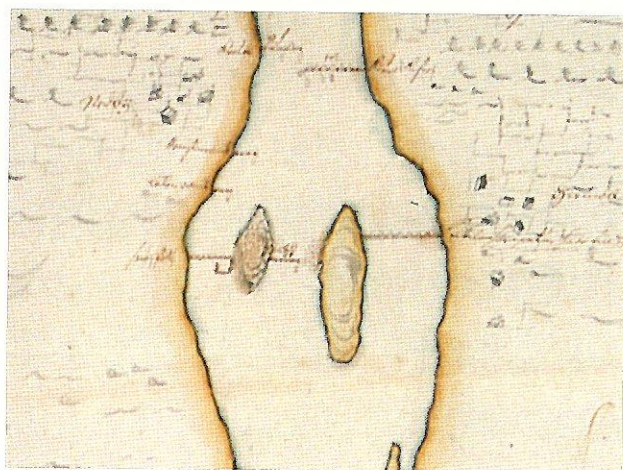
Maaherralle lähetettyyn anomukseen liitettyyn varmaanmittari C.G.W. Claudelinin alun perin laatimaan karttaan piirrettiin uuden Niemelänrannan padon paikka. Se olisi ulottunut rannalta tilan kohdalla olleeseen pieneen saareen ja siitä edelleen kohti joen väylää.

Lupa padolle saatiin keväällä 1890. Asiakirjoista ei kuitenkaan ilmene, rakennettiinko tämä pato.

Todennäköiseltä tuntuu, että pato olisi rakennettu heti kun lupa siihen oli saatu ja että Niemelänrannan pato olisi ollut olemassa vuosien 1890 ja 1895 välisenä aikana. Lähes varmana voitaneen pitää sitä, ettei patoa rakennettu enää ainakaan vuoden 1895 jälkeen, jolloin patojen määrä oli vähenemässä.

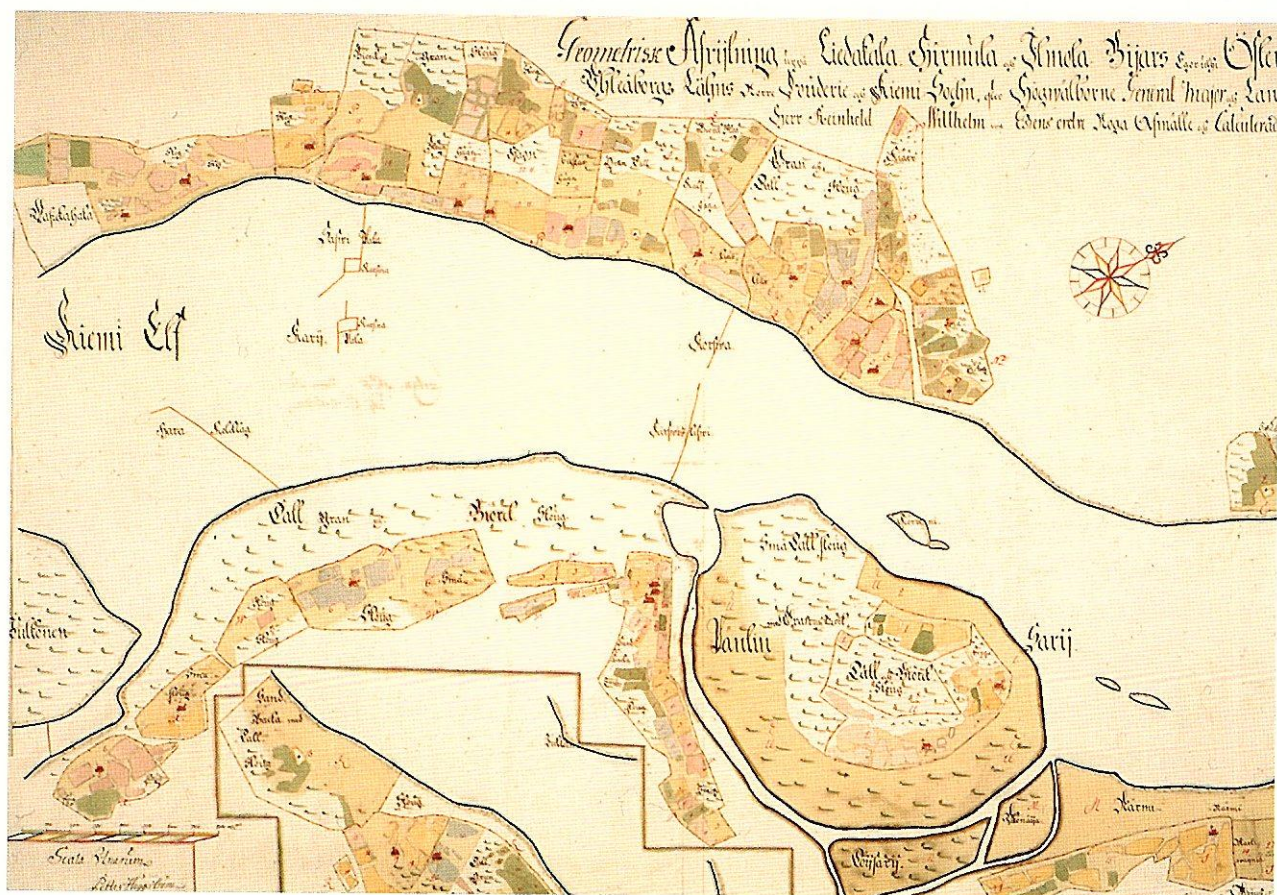

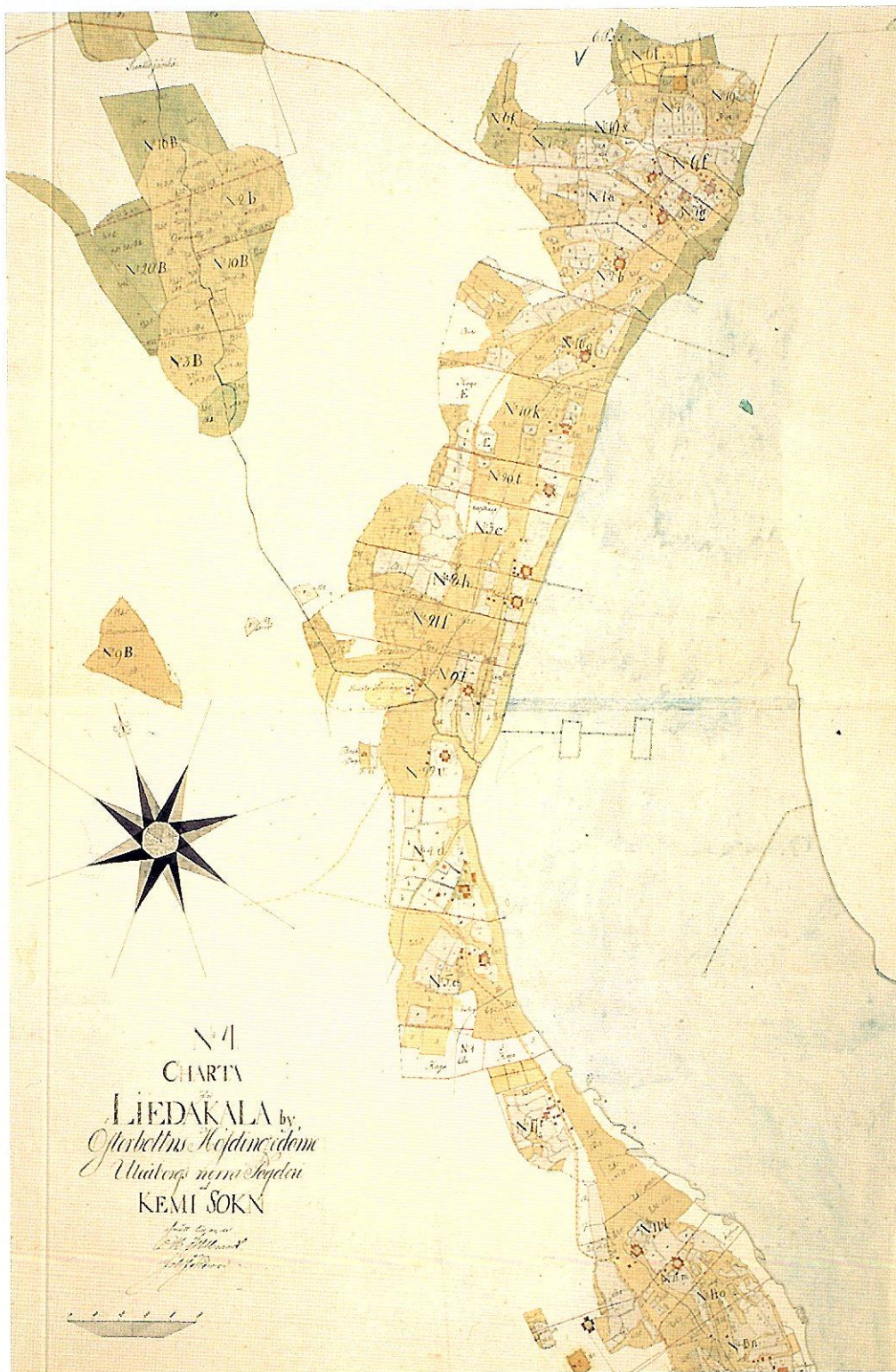
Vuonna 1680 viranomaiskäyttöön laadittu kaavamainen kartta Kemijokisuun lohipadoista. (Riksarkivet, Stockholm)

Vuoden 1680 kartassa Saavan pato on piirretty Julkusensaa-
ren kohdalle.

Vuosien 1723 ja 1767 kartoissa
Saavan pato on Niemen tilan pohjoispuolelle
ja siitä edelleen pohjoiseen päin on piirretty
Korvan pato. Myöhemmin ne yhdistettiin ja siirrettiin
joen itäpuolelle. Tätä uutta patoa on kutsuttu
Korvan tai Kilon padoksi. (Kansallisarkisto)

Korvan eli Kilon karsinapato. Taustalla Niemelän tila. Kuvassa karsinaan ohjattuja lohia pyydystetään ajoverkolla. Kuvan on ottanut T.H. Järvi vuonna 1922. (Museovirasto)

Uuden padon rakentamisella ei ollut taloudellista merkitystä rannan omistajalle, sillä ne olivat yhteisessä omistuksessa. Vuonna 1896 Matti Niemelällä oli 1/20 omistusosuus Korvan eli Kilon padossa ja 1/20 Poikki-padossa.

Vuosisadan vaihteessa Niemelän taloudenpidon perusta muuttui sekä maatalouden että lohenkalastuksen osalta.

Kemijoen vanhojen lohitalojen kalastusoikeudet siirtyivät vähitellen valtion omistukseen ja sitä kautta kaikkien vuokrattaviksi. Lisäksi puutavaran uitto alkoi yhä enemmän vaikeuttaa lohenkalastusta.

Myös maatalouden puolella tapahtui ratkaiseva muutos. Vuodesta 1900 alkaen Niemelässä toimi kuudentoista vuoden ajan karjatalouskoulu, josta ehti valmistua viitisenkymmentä karjakkoa. Niemelän Aino-tytär toimi karjatalouskoulun yhtenä opettajana.

Vuonna 1916 Matti Niemelä myi Niemelä-Niemen Kemian kaupungille vaivaistaloksi.

Luottamusmies

Matti Niemelä seurasi isänsä jalanjalkia myös siinä suhteessa, että hänestä tuli monessa mukana ollut talonpoikien ja kalastajien luottamusmies. Ison talon isännälle tämä asema lankesi luonnostaan, mutta Matti oli tämän lisäksi myös ylioppilas. Kun hän myöhemmin opiskeli juristiksi, luottamustehtävät vielä entisestäänkin lisääntyivät.

Kun Eerikki oli ollut vuonna 1861 perustamassa Pohjois-Maalaisten Seuruus -yhdistystä ja kuulunut sen johtokuntaan, oli Matti puolestaan vuonna 1886 panemassa liikkeelle Perä-Pohjolan Maamiesseuraa (myöhempiä Perä-Pohjolan Maanviljelysseuraa). Matti Niemelä kuului seuran johtokuntaan vuosina 1886–1891 ja 1900–1902.

Myös lohenkalastajat tarvitsivat Niemelän isäntien asiantuntemusta ja taitoa etujensa puolustamiseen.

Kustaa Vilkkuna mainitsee Lohi-kirjassaan Eerikki Niemelän olleen Kemian johtava lohitalonpoika.

Eerikin taitoja tarvittiin erityisesti vielä 1860-luvun alussa, jolloin saaliit olivat romahtaneet ja jolloin kalastajat pitivät tähän liittyen omia kokouksiaan pohtiakseen syitä saaliiden hupenemiseen ja keinoja niiden kohentamiseen.

Matin tultua Niemelän isännäksi lohikysymys oli edelleen hyvin ajankohtainen.

Valtion kalastuksentarkastaja A.J. Malmgren oli pannut vireille selvityksen Kemijoen kalastusoloista. Varamaanmittari Claudelinin tekemän perusteellisen kartoitustyön perusteella maaherra antoi vuosina 1872 ja 1873 uudet määräykset kalastuksen järjestämisestä. Nämä järjestelyt tehtiin jonkinmoisessa yhteisymmärryksessä jokivarren kalastajien kanssa.

Tämä rauhantila oli kuitenkin lyhytaikainen. Jo vuonna 1878 valtio irtisanoi kalastajien kanssa 1600-luvun alussa tehdyn sopimuksen. Kymmenen vuoden siirtymäkauden jälkeen kalastukset oli siirrettävä valtiolle.

Kalastajat yrittivät purkaa vuonna 1878 tehdyn päätöksen, jolla aikaisempi vuokrasopimus oli irtisanottu. Vuonna 1885 Matti Niemelä laati tätä koskevan anomuksen keisarille yhdessä K.G. Krohnin kanssa, mutta anomus ei johtanut tulokseen.

Siirtymäkauden jälkeen valtiovalta antoi uudet ohjeet kalastuksen järjestämisestä. Kalastusaikaa jatkettiin 30 vuodella, mutta siihen osallisiksi pääsivät nyt kaikki maanomistajat. Lisäksi perustettiin Kemian kruununkalastusarentiyhtiö, joka huutokauppasi kalastuspaikat kalastajille.

Uusien ohjeiden noudattamisesta syntyi kruunun ja kalastajien välille oikeusjuttu, joka meni lopulta senaatin ratkaistavaksi. Senaatin 28.5.1894 antamassa päätöksessä yhtenä vastaajana mainittiin ”hovi oikeudenauskultantti Matti Niemelä, niin hyvin omasta puolestaan, kuin Kemian vanhan lohenkalastusyhtiön muiden osakkaiden asiamiehenä”.

Senaatin päätöksellä Kemian vanha lohenkalastusyhtiö määrättiin luovuttamaan sen hallussa olleet Kemijoen ja Simojoen sekä niiden edustalla olevan saariston lohen- ja taimenkalastukset. Tämän jälkeen ohjeita noudatettiin.

Uusi vaihe lohenkalastukseen syntyi kuitenkin pian, kun vuonna 1893 perustettu Kemiyhtiö alkoi hankkia itselleen kalastusoikeuksia. Vuodesta 1904 lähtien Kemijoen lauttausyhdistys vuokrasi Kemian kruununkalastusarentiyhtiöltä kaikki valtion kalastamot vuokratakseen niitä edelleen kalastajille.

Kemijoen käytössä tapahtunut kehitys vaikutti Matti Niemelän elämään myös muutoin kuin lohenkalastuksen vähittäisenä hiipumisena. Hänen ystävänsä Juho Valmari

toimi vuosina 1893–1995 Kemijoen uittopäällikkönä, ja Matti oli tässä tehtävässä hänen apunaan.

Keminmaalla Matti Niemelä osallistui ahkerasti sekä taloudelliseen yhteistyöhön että vapaa-ajan harrastuksiin.

Kemin seudun ensimmäinen säästöpankki perustettiin Keminmaalle vuonna 1877. Matti Niemelä kuului sen johtokuntaan. Pankki toimi Niemelässä vuosina 1880–1886 ja jälleen vuosina 1897–1916.

Maalaisten paloyhtiön asiamiehenä Matti Niemelä toimi vuosina 1900–1906 ja heidän asianajajanaan vuosina 1890–1905.

Kemin alueen ensimmäinen nuorisoseura perustettiin Karihaaraan jo vuonna 1888. Se oli yhdeksäs koko maassa, ensimmäinen oli perustettu Kauhavalle vasta seitsemän vuotta tätä aikaisemmin. Karihaaran nuorisoseura yhtyi myöhemmin työväenyhdistykseen.

Vuonna 1896 Lautiosaaren ja Liedakkalan kylien asukkaat perustivat toisen nuorisoseuran, jota voidaan pitää vuonna 1918 perustetun Keminsuun nuorisoseuran edeltäjänä. Seuran puuhamiehenä oli Matti Niemelä, ja hänen talossaan myös usein kokoonnuttiin.

Vuonna 1904 seura suunnitteli talon rakentamista Juntheikin maalle. Varat talon rakentamiseen oli hankittu, mutta silti tämä hanke lopahti ja koko seura sammui.

Vuonna 1886 perustetun nuorisoseuran sammumisen vuoden 1904 jälkeen saattoi johtua ainakin osittain siitä, että Matti Niemelä oli samana vuonna valittu Kemin kaupungin pormestariksi, ja hänen toimintansa painopiste siirtyi yhä enemmän kaupungin puolelle.

Raittiusmies

Vuonna 1882 Matti Evert Niemelä päätyi henkilökohtaiseen ratkaisuun, jolle hän itse antoi elämänsä myöhemmissä vaiheissa suuren merkityksen: hän ryhtyi raittiiksi.

Raittiuttaan Niemelä piti elämänsä ehtoolla niin tärkeänä, että hän jätti tästä kysymyksestä jälkeensä testamentin, kirjoituksen, joka julkaistiin Pohjolan Sanomissa heti hänen kuolemansa jälkeen.

Juopoksi ei Matti Niemelää ennen hänen raitistumistaan voinut sanoa; tässä suhteessa hänen jälkeensä jääneet kuulopuheet olivat perättömiä. Niemelä lieene ollut alkoholin kohtuukäyttäjä. Toisaalta hän kantoi jo nuorena miehenä huolta liiallisen alkoholinkäytön aiheuttamista ongelmista.

Vuonna 1874 Niemelä vastusti Oulun Wiikko-Sanomien palstoilla kiivaaseen sävyyn viinakaupan avaamista juuri perustettuun Kemin kaupunkiin. Hän katsoi, ettei kansa ollut ainakaan vielä kyllin kypsä käyttämään tässä suhteessa vapautta.

Myöskään Pohjolan Sanomissa 3.11.1923 julkaistussa testamentissaan Niemelä ei kerro, että hänellä olisi ollut alkoholin suhteen muita ongelmia kuin hänen isänsä alkoholinkäyttö ja jotkut ylilyönnit koulupoikana Oulussa.

Kirjoituksen otsikossakin hän toteaa olleensa ”seitsemäntoista vuotta väkijuomain kohtuullisena nauttijana”.

Isästään Eerikistä Matti Niemelä kirjoitti:

”Olen pontevan talollisen poika, joka rengistä alkoi ja lopuksi sai ostettua isohkon maatilan. Aikansa oikeuden mukaan valmistettiin talossa kotiviinanpoltto-keinolla viinaa ja tätä tietysti isäkin maisteli seurauksella, että äitini sai toisinaan olla kylällä pakopirtillä pitemmät ajat. Minäkin sain juopuneelta aivan syyttä kovan selkäsaunan. Tämähän pilasi lapsen suhteen vanhempansa, kuten viinamiehen perheessä niin usein tapahtuu. Muuan naapuritalon isäntä juoppoudellaan kokonaan velkaannutti talonsa. Moni muu lie samoin tehnyt. Tällaista se oli kotiviinan keittoaikana. Isäni kuitenkin puolusti v:n 1862 valiokunnassa kotiviinanpolto-oikeutta, arvelen, ettei viinan hoito valtion hallussa paljon muuta asiaa alamaisten raittiuden suhteen. Isä ei kestänyt kauan, kuoli 57-vuotiaana hengenahdistukseen.”

Isän kuoltua Matti itsenäistyi jo 15-vuotiaana ja lähti Ouluun jatkamaan koulunkäyntiään. Tätä hän luonnehti kirjoituksessaan vaaralliseksi seikaksi:

”Torniossa, johon 7-vuotiaana jouduin kouluun ja olin 12-vuotiaaksi, ei oppilasten kesken väkijuomia ollut, mutta Oulussa jo 14–15 -vuotiaana juotiin punssia; se mies, joka juomalasin suoristaan voi kulauttaa. Tuosta oli seurauksena, että lumikinoksesta toisinaan löysi itsensä puoli paleltuneena. Muu kevytmielisyyys seurasi arvatenkin kehittynyttä nuorukaista ja moni kelpo, kyvykäs toveri sai kamalan taudin, joka päättyi melisairaudella ja kuolemalla. Minä, ihme kyllä, vaistomaisesti varoin itseäni kovinkaan lokaan joutumasta ja pyrin ylioppilaaksi. Paha kohmelo ja häpeä, että oli järjiltään juopuneena ollut, pidatti myös renttuilemasta.”

Perimätiedon mukaan Matti Niemelä istutti nämä koivut raittiutensa vakuudeksi vuonna 1883 tai pian sen jälkeen.

Testamentissaan Niemelä kertasi ne tapahtumat, jotka aikanaan johtivat hänen raittiuteensa:

"Marraskuun alkupäivinä 1882 olin lautamiehenä syyskäräjillä kaupungissa. 5 p:n iltana jouduin juomaseuraan erään tuomarin, tohtorin ja nimismiehen kanssa, jotka kaikki nyttemmin ovat vainajia. Tuomari ja nimismies joutuivat tappeluun keskenään ja kun koetin erottaa, suuttui juoppo tohtori minulle ja purki vasta juodut veljenmaljat, johon minä lautamies en suostunut. Kuka sellaisesta arvosta olisi hiprakassa luopunut! Ilman enempää nujakkaa erottiin sentään, mutta minua rääkkäsi kohmelo ja itsensä halveksuminen jälleen jälestäpäin.

Aamulla 6 p:nä, Kustaa Adolfin päivänä, sain käteeni uuden Suomettaren, jossa tri. A. J. Granfelt pontevasti ja ylistävästi kirjoitti ehdottomasta raittiudesta. Tämä soveltuvi mainiosti minulle ja niin käräjäpaikalla odottaessamme tuomaria, esitin saapuvilla oleville, etteikö ruveta ehdottoman raittiiksi. Maanviljelijä Juho Valmari, viskaali Gustav Mesterton ja poliisi Mikko Hanni löivät kanssani kättä ja pitivät lupauksensa. Kotona ei eukko uskonut päätöksestä nytkään tulosta tulevan, mutta tulihan siitä!

Vieläpä sain perustetuksi raittiusseura Toivo 2:n, jota innolla alussa johdin ja liittyi siihen toistasataa jäsentä. Mutta enhän minä joutanut kauan sitä ohjaamaan. Ehdoton raittius ja lohijuttu antoi intoa pyrkiä lautamiehestä tuomariksi ja niin hain 33 vuoden ikäisenä jälleen hyvillä papereillani takaisin ylioppilastutkintoni ja ryhdyin monien toimieni ohella lukemaan."

Koivukujan istuttamiseen liittynyt perimätieto saattaa hyvinkin pitää paikkansa.

Viime vuosisadan alussa otetuissa valokuvissa ja Otto Valleniuksen vuonna 1916 maalaamassa taulussa koivut näyttävät sen ikäisiltä, että ne on saatettu hyvinkin istuttaa niin aikoihin, kun Niemelä teki raittiuslupauksensa. Läpeensä lahot koivut kaadettiin vuonna 1998, ja niiden tilalle istutettiin rauduskoivun taimet.

Raittius antoi siis Matti Niemelälle pontta lainopillisten opintojen jatkamiseen: vuonna 1883 hän haki 33-vuotiaana uudelleen oikeutta opiskella yliopistossa ja sai sen.

Kandidaatin tutkinnon Matti Niemelä sai valmiiksi vuonna 1890. Hänestä tuli nyt hovioikeuden auskultantti eli hän ryhtyi suorittamaan tuomioistuinharjoittelua saadakseen varatuomarin arvon. Sen hän saavutti vuonna 1894.

Valtiopäivämies

Matti Niemelän jatkettua lainopillisia opintojaan hän sai osakseen kasvavaa luottamusta yhteisten asioiden hoitajana. Tämä luottamus vei hänet talonpoikien edustajana myös vuoden 1888 valtiopäiville.

Niemelä oli ehdolla jo vuoden 1882 valtiopäiville Kemmin tuomiokunnasta. Tuolloin hän oli vasta 31-vuotias. Hän hävisi tiukan äänestyksen kuusamolaiselle lukkarille J.H. Luomalle. Luoma sai 11 ja Niemelä 10 ääntä.

Vuoden 1885 valtiopäiville Matti Niemelä ei ollut ehdolla. Tuolloin hän keskittyi opintoihinsa.

Matti Niemelän ura valtiopäivämiehenä on jäänyt vaille ansaitsemaansa huomiota lähinnä sen vuoksi, että peräpohjalaisista valtiopäivämiehistä laajan artikkelisarjan sotavuosina kirjoittanut Niilo Liakka erehtyi aluksi kirjoittamaan, että Niemelä olisi ollut edustajana vain yksillä valtiopäivillä.

Liakka käsitteli Niemelän toimintaa vuoden 1888 valtiopäivillä kahdessa laajassa artikkelissa, jotka julkaistiin Pohjolan Sanomissa tammikuun 22. ja 24. päivinä 1943. Jälkimmäisen näistä artikkeleista hän päätti toteamukseen, ettei Niemelä tehnyt suurta numeroa itsestään ”eikä hän ryhtynyt taistelemaan edusmiespaikan säilyttämisen puolesta seuraavissa vaaleissa”. Liakka jatkoi:

”Lainopillisen tutkinnon suoritettuaan ja tuomarin-toimeen valmistumisensa jälkeen hänen harrastuksensa suuntautui virkamiehen tehtäviin. Kemmin pormestarina hän päätti elämäntyönsä, joka oli hyödyksi ja kunniaksi kotimaakunnalle.”

Monet muut tutkijat ovat sittemmin tukeutuneet näihin Liakan artikkeleihin, ja heiltä on jäänyt siten huomaamatta, että Niemelä oli maakunnan edustajana myös vuosien 1891 ja 1897 valtiopäivillä. Liakkaa saattoi johdattaa harhaan se, että vuoden 1891 valtiopäivillä Niemelä edusti Kemmin tuomiokuntaa, kun hän oli ensimmäisillä valtiopäivillään edustanut Tornion tuomiokuntaa.

Liakka itse korjasi virheensä jatkamalla Matti Niemelän valtiopäiväuran esittelyä useassa kevättalvella 1943 julkaistussa artikkelissa. Näitä kirjoituksia eivät monet tutkijat ole huomanneet, vaan ovat toistaneet Liakan alun perin tekemän virheen. Kemninmaan historiassakin Matti Niemelän mainitaan olleen vain kaksilla valtiopäivillä, eikä hänen saavutuksistaan anneta siinä kovin mairittelevaa kuvaa.

Liakan erehdys on sinänsä käsittämätön. Ensimmäisessä artikkelissaan hän kertoo seikkaperäisesti, kuinka hän oli ollut itsekin viemässä Niemelää vuoden 1888 valtiopäiville. On vaikea ymmärtää, ettei hän artikkelia kirjoittaessaan ollut muistanut Niemelän uran myöhempiä vaiheita.

Liakka kertoo Niemelää käsittelevässä artikkelissaan Peräpohjolan tunnetuimman ja pitkäaikaisimman valtiopäivämiehen Iisakki Hoikan olleen toimelias ja suosittu valtiopäivämies, mutta hänen toiminnassaan oli tullut esille kielteisiä piirteitä.

Hoikka oli ollut pahoin velkaantunut, ja lisäksi oli ollut todisteita hänen epärehellisyydestään.

Ennen vuoden 1888 valtiopäivämiesten valintaa Liakan puoleen oli kääntynyt Tornion kotoisin ollut mutta Helsingissä toiminut lääkäri Emil Hougberg, joka oli kertonut Hoikan lainanneen häneltä rahaa valheellisin perustein. Rahat oli kuulemma pyydetty Hoikan tilalla palaneen navetan rakentamiseen, mutta myöhemmin oli käynyt ilmi, ettei navetta ollutkaan palanut.

Toisessa tapauksessa Hoikka oli ollut asiamiehenä, jonka oli pitänyt tuoda Rovaniemelle Haaparannalta hankittu konjakkinassakka. Perillä oli havaittu, että se oli ollut vaillinainen. Nassakan vanne oli väännetty paikaltaan, ja sen paikalle oli kairattu reikä, josta konjakkia oli valutettu ulos. Sitä ei varmasti tiedetty, kuka konjakin oli vienyt, mutta epäilykset olivat kohdistuneet asiamieheen eli Hoikkaan.

Liakka kertoo tulleen ainakin itse siinä määrin vakuuttuneeksi Hoikan epärehellisyydestä, että hän ryhtyi toimimaan valtiopäivämiehen vaihtamiseksi, ja puhui varsinkin Tornionlaaksossa asian puolesta.

Hoikan vastaehdokkaaksi nostettiin Matti Niemelä. Kemi- ja Tornionjokilaakso joutuivat äänestyksessä vastakkain. Kemmin alue kannatti Hoikkaa, mutta Tornionjokilaakso Niemelää. Äänet menivät tasan, ja arpa ratkaisi Niemelän voittajaksi. Hoikka kuitenkin valittiin myöhemmin Lapinmaan edusmieheksi. Kemmin tuomiokunnasta valtiopäiville valittiin Aapo Rantaniemi.

Niemelän suosioon vaikutti erityisesti hänen perehtyneisyytensä Tornionjoen lohenkalastukseen. Etua oli myös siitä, että hänet tiedettiin raittiusmieheksi.

Vuoden 1888 valtiopäivät

Niemelästä tuli sekä maakunnallisten asioiden ajaja että tärkeiden valtakunnallisten hankkeiden edistäjä.

Heti valtiopäivien aluksi Matti Niemelä esitti, ettei tulkkia tarvittaisi, sillä edustajien piti periaatteessa osata molempia kieliä. Esitys tuli kuitenkin hylätyksi, sillä monet ruotsinkieliset väittivät, etteivät ymmärrä suomea ollenkaan.

Vaikka Niemelä perusteli kantaansa käytännön seikoihin vedoten, siinä varmaankin heijastui myös hänen halunsa edistää suomalaisuuden asiaa. Samaa Niemelä ehdotti myös myöhemmillä valtiopäivillään.

Uutena valtiopäivämiehenä Matti Niemelä anoi yhdessä muiden Lapin ja Kemin tuomiokunnan edustajien kanssa rautatietä Oulusta Tornioon. Tämä hanke oli hyvin tärkeä Peräpohjolan väestölle, ja Niemelä toimi sen puolesta kaikilla niillä valtiopäivillä, joilla hän oli mukana.

Niemelä perusteli rataa ennen muuta kauppayhteyksillä ja etenkin arvokkaan lohen viennillä. Hän näki rautatien myös turvallisuuspoliittisena hankkeena. Sodan sattuessa satamaliikenne pysähtyisi, kuten oli käynyt esimerkiksi Krimin sodan aikoihin. Tällöin ainoa avoin reitti olisi rautatieyhteys Tornion kautta Ruotsiin.

Niemelä puolsi Kittilän–Inarin maantien rakentamista valtion varoin. Hän painotti tiehankkeen hyödyttävän koko maata, sillä tie tulisi kultaesiintymien lähelle, ja lisäksi Norjassa käyvät kalastajat voisivat sitä käyttää.

Niemelä puolusti valtiopäivillä voimakkaasti peräpohjalaisten vanhoja kalastusoikeuksia. Niemelän mukaan 700 maan ja kalastusoikeuksien omistajaa oli tullut irtisanotuksi vanhoista nautintaoikeuksistaan. Tämä oli laskenut perintömaiden arvon puoleen. Niemelän mukaan maanomistajan oikeutta kalaveteen ei voitu riistää, ja se oli myös kansan oikeustajun vastaista.

Niemelä ei jäänyt ensimmäisilläkään valtiopäivillään vain maakunnan asioiden ajajaksi, vaan hän osallistui aktiivisesti myös tärkeitä valtakunnallisia kysymyksiä koskeneeseen keskusteluun ja päätöksentekoon.

Oman aloitteen Niemelä teki velkojen takauksista. Tämän aloitteen laatimiseen vaikuttivat sekä arkielämän kokemukset kotiseudulta että meneillään olleet lainopilliset opinnot.

Niemelä esitti aloitteessaan, ettei velkojalla olisi oikeutta vaatia takaajilta kuin korkeintaan kolmen vuoden korko. Niemelä halusi tällä puuttua tilanteisiin, jolloin takaajille monesti lankesi paljon suuremmat korot kuin pääoma oli. Aloite ei mennyt läpi.

Matti Niemelä oli edistysellinen valtiopäivämies. Useissa yhteyksissä hän puolusti naisten oikeuksia.

Aviopuolisoiden omaisuussuhteita käsiteltäessä Niemelä osoittautui nykyaikaiseksi mieheksi. Tästä asiasta hän piti tavallisesta asiatyylistään poiketen tunteikkaan puheen. Hän korosti perheen ja avioliiton merkitystä yhteiskunnan kulmakivenä ja sanoi sukupuolten tarvitsevan toinen toisiaan ollakseen täydellisiä.

Vaimon oikeutta omaan omaisuuteen Niemelä kannatti voimakkaasti. Kumpikin hallitkoon itse ansaitsemaansa osaa omaisuudesta, hän sanoi.

Niemelä vei puheenvuoronsa myös lempiaiheeseensa viinan kiroihin. Viinan takia monet perheet tuhoutuivat, ja viinanhimon riivaama mies tuhosi usein myös vaimonsa omaisuuden. Niinpä oli hyvä, ettei miehellä ollut oikeutta vaimon ansaitsemaan omaisuuteen vastoin hänen tahtoaan.

Raittiusmiehenä Niemelä anoi 17 muun edustajan kanssa väkijuomien kieltoon rähtäävän lain säätämistä. Tämä liittyi laajempaan yhteyteen.

Kansakouluja oli pitkään perustettu osittain viinaverorahoilla, ja viinan kuluttajat olivat kerskuneet juomisellaan tukevana kansansivistystä. Tämä yhteys haluttiin katkaista.

Toisaalta Niemelä vastusti anomusta kotimaisen viljan käyttämisestä viinanpolttoon. Hän ei halunnut antaa uutta asetta viinan puolustajille. Jos maatalous olisi viinanpoltosta hyötynyt, he olisivat voineet käyttää tätäkin perustelua hyväkseen.

Kouluja käyneenä miehenä Matti Niemelä otti kantaa myös moniin sivistysasioihin.

Yhdessä 11 muun edustajan kanssa Niemelä teki anomuksen apurahan saamiseksi kirjailijoille.

Niemelä asettui yhteiskoulujen puolustajaksi, kuten monet muutkin talonpoikaissäädystä. Hän näki miesten ja naisten yhtäläisen kasvatuksen olevan suuri etu, joka olikin jo toteutunut maaseutuoloissa. Kaupungeissa tämä tapahtuisi vain yhteisen koululaitoksen kautta.

Lainopillisen koulutuksensa ansiosta Matti Niemelä kykeni osallistumaan asiantuntevasti monien lainsäädäntöhankkeiden käsittelemiseen. Tämä tuli esille muun muassa rikoslain uudistamisen yhteydessä.

Lakiehdotukseen pyhätyöstä Niemelä halusi lisäyksen, ettei sellaista työtä saisi kieltää, johon kansa on tottunut. Niemelä myönsi, ettei kenenkään hartautta saa loukata, mutta vastusti täydellistä pyhätyökieltoa.

Kuolemanrangaistusta Niemelä vastusti. Hän sanoi kannattaneensa kuolemantuomiota ehdottomasti vuoteen 1883 asti, mutta aloitettuaan tuolloin lainopilliset opintonsa hän oli perehtynyt asiaan tarkemmin ja muuttanut mieltään. Niemelä perusteli mielenmuutostaan lisääntyneellä tiedolla ja inhimillisyydellä. ”Eihän orjuutakaan hyväksytä enää”, hän sanoi. Oikeustaju muuttuu ja kehittyy, perusteli Niemelä.

Talonpoikaissäädyn edustajaksi Niemelä toi esille suhteellisen vähän maatalouteen liittyviä asioita. Tälläkin alalla hän oli edistysmielinen.

Niemelä muun muassa tuki kuntien maanviljelysrastoihin annettavia valtion lisälainoja ja uskoi valtion saavan sijoituksensa monin verroin takaisin maanviljelyn järkiperaistyessä. Kittilään hän esitti perustettavaksi mallitilan, joka toimisi esimerkkinä Lapin ja Peräpohjolan viljelijöille.

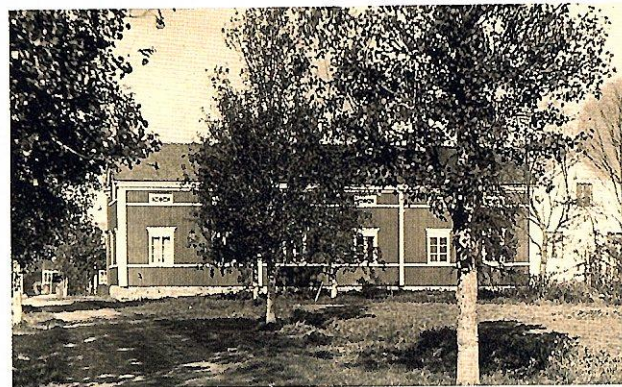
Vuoden 1891 valtiopäivät

Vuoden 1891 valtiopäiville Matti Niemelä valittiin Kemmin tuomiokunnasta.

Toisilla valtiopäivillään Niemelällä oli jo kokemusta, ja se näkyi myös säätyovereiden luottamuksena häneen. Niemelä valittiin jäseneksi talousvaliokuntaan. Hänen kiinnostuksensa raittiusasioihin vaikutti siihen, että hänet valittiin toisiin säätyihin lähetettävään paloviinalähetystöön sekä suostuntavaliokuntaan, joka käsittelee mallasjuomaveroa.

Näillä valtiopäivillä Niemelä teki kaksi omaa anomusesitystä.

Hän anoi Oulun suomalaisen klassisen lyseon luokkien 5–8 rinnalle perustettavaksi reaaliluokkia. Anomusta hän perusteli sillä, ettei koko Pohjois-Suomessa ollut reaalilyseota.

Niemelän toinen päärakennus, joka tuhoutui tulipalossa vuonna 1921. Sen paikalle rakennettiin seuraavana vuonna ns. väentupa, joka on nykyään nuorisokodin käytössä.

Ehdotus lähetettiin yleiseen valitusvaliokuntaan, joka kuitenkin katsoi mietinnössään, ettei anomus toistaiseksi aiheuta toimenpiteitä. Valiokunnan mielestä oppilasmäärien kasvusta huolimatta todellista tarvetta reaaliluokkien perustamiseen ei vielä ollut.

Toinen anomusehdotus oli lainopillinen, ja se koski osakeyhtiölakia. Niemelän anomuksen mukaan osakeyhtiöiden, avoimien yhtiöiden ja kommandiittiyhtiöiden lisäksi myös muut taloudelliset yhtiöt tai yhdistykset kuten säästöpankit järjestettäisiin lain piiriin.

Yhdistetty laki- ja talousvaliokunta laati osakeyhtiölaista laajan mietinnön. Uudessa osakeyhtiölaissa niin sanotut taloudelliset yhdistykset otettiin huomioon Niemelän esityksen mukaisesti, mutta säästöpankit jätettiin ulkopuolelle.

Sen lisäksi, että Niemelä teki omia anomusesityksiään, hän oli mukana useissa anomusesityksissä muiden säätynsä edustajien kanssa.

Niemelä vaati edustajatovereidensa kanssa, että aiemmin jo anottu koneellinen tutkimus Oulun ja Tornion välisen rautatien linjasta oli aloitettava kesällä 1891. He ehdottivat, että kustannusarvio esitettäisiin ja työt aloitettaisiin heti, jos kustannukset jäisivät alle 10 000 markan. Lisäksi anomuksen tekijät vaativat säädyiltä rahaa hankkeeseen.

Rautatievaliokunnassa tunnettiin suurta myötämielisyyttä ratahanketta kohtaan, mutta vielä vuonna 1891 se ei lähtenyt liikkeelle. Valiokunta piti kyllä Oulu–Tornio osuutta ratahankkeista tärkeimpänä, mutta tarkoitus oli odottaa Ruotsin rautatieverkon ulottumista Haaparantaan asti. Koneellinen mittaus aiottiin suorittaa ennen seuraavia valtiopäiviä.

Toinen yhteinen anomusesitys, jossa Niemelä oli mukana, koski maataloutta. Yhteensä kahdeksan edusmiestä anoi, että maanviljelysseuroille annettaisiin riittävä rahamäärä suomalaisen karjarodun kehittämiseen. Edustajat anoivat myös, että valtion omistamilla koulutiloilla pidettäisiin hyvää suomalaista karjaa.

Asiaa käsitellyt yleinen valitusvaliokunta tuli siihen tulokseen, että hallituksen oli ryhdyttävä aikaisempaa tehokkaampiin toimiin suomalaisen karjarodun kehittämiseksi. Kuitenkaan se ei ottanut kantaa siihen, pitäisikö tätä tarkoitusta varten myöntää rahaa maanviljelysseuroille.

Niemelä osallistui yhteensä 17 muun säätynsä edustajan kanssa myös anomusesitykseen metsänhoitolaitoksen ja valtion metsätalouden parantamiseksi. Keskeisinä ongelmina nähtiin valtion metsänhoidon huono organisaatio ja tuottavuus sekä koulutuksen puute. Metsänhoidon nähtiin laahaavan muun talouskehityksen jäljessä.

Perusteellinen esitys sai säädystä laajan kannatuksen.

Kiistaa ehdokkuudesta vuoden 1894 valtiopäiville

Vaikka Matti Niemelä oli suoriutunut erinomaisesti toisistakin valtiopäivistään, hän päätti olla asettumatta ehdolle vuoden 1894 valtiopäiväedustajia valittaessa. Tämä johtui siitä, että julkisuudessa oli asetettu kyseenalaiseksi hänen oikeutensa edustaa talonpoikaissäätyä, kun hänestä oli tullut hovioikeuden auskultantti.

Keskustelua käytiin muun muassa sanomalehti Kaiun sivuilla. Epäilijöinä esiintyivät sekä Kaiun toimitus että yksityishenkilöt – muiden muassa Iisakki Hoikka –, jonka Niemelä oli aikaisemmin syrjäyttänyt Tornion tuomiokunnan edustajana.

Omassa lehtikirjoituksessaan Niemelä ymmärsi sen, että hovioikeuden auskultantin vaalikelpoisuudesta voi olla eri mielipiteitä.

Esille nousi vuoden 1723 valtiopäiväjärjestys, jonka 13§ kieltää ”maan palveluksessa” olevien osallistumasta talonpoikaissäädystä valtiopäiville. Tarkemmin asiaa määritteli 7§, jonka mukaan talonpoikaissäädystä edustuskelpoinen oli se, joka ”kihlakunnassa asuu, ja kiinteätä omistaa, eikä ennen muussa säädystä tai viran-toimituksessa ole ollut”.

Niemelän mukaan tämä yksiselitteinen sääntö kuitenkin muuttui vuoden 1809 valtiopäiväjärjestyksessä. Sen mukaan edustajaksi voitiin valita itsenäinen kruununtilan, verotilan tai tilan omistajan, joka ei ole kuulunut muuhun valtiosäättyyn tai ollut valtakunnan palveluksessa. Niemelä katsoi tämän tarkoittavan vakinaista virkaa, eikä sivutoimisuutta. Vakainainen virkahan hovioikeuden auskultantin tehtävä ei ollut.

Lisäksi Niemelä piti ihmeellisenä, että hovioikeuden auskultantin tehtävät yleensäkin katsottiin valtion palvelukseksi. Auskultantille ei ollut itsenäistä määräys- eikä päätösvaltaa, vaan hänen oli päätöksissään toimittava yhteistyössä tuomarin kanssa. Niemelä vertasi tilannetta siihen, että maanomistaja toimi nimismiehen sijaisena, eikä menettänyt vaalikelpoisuuttaan.

Vaalikelpoisuutta oli pohtinut myös Päivälehti, ja sen mukaan hovioikeuden auskultantti olisi vaalikelpoinen paitsi jotain virkamääräystä toimitaessaan.

Niemelä kirjoittikin, että mahdollisten valitusten ja vaalikustannusten takia olisi Kemin ja Tornion tuomiokuntalaisten viisainta luopua hänen ehdokkuudestaan. Yhdeksi edusmieheksi Niemelä ehdotti maanviljelijä Juho Valmaria Kemistä.

Juho Valmaria ei kuitenkaan valittu valtiopäiville vielä tuolloin. Hänen aikansa tuli myöhemmin. Matti Niemelä palasi valtiopäiville vielä vuonna 1897, ja Valmari edusti maakuntaa niiden jälkeen pidetyillä kaksilla viimeisillä säätyvaltiopäivillä.

Vuoden 1897 valtiopäivät

Vuoden 1897 valtiopäiville edustajia valittaessa Niemelä syrjäytti jälleen Hoikan ja nousi Tornion tuomiokunnan edustajaksi.

Lisakki Hoikka (s. 1840) varmisti kuitenkin taas itselleen paikan toisesta tuomiokunnasta. Hoikka olikin mukana kaikilla säätyvaltiopäivillä vuodesta 1882 alkaen. Hän tuli valituksi myös ensimmäiseen yksikamariseen eduskuntaan. Iältään vanhimpana edustajana Hoikka sai kunnian johtaa puhetta sen avajaisistunnossa.

Vuoden 1897 valtiopäivillä Matti Niemelä valittiin puhemiesneuvoston varajäseneksi ja valitsijamieheksi. Lakimieskoulutuksensa takia hänet valittiin myös lakivaliokuntaan.

Kolmansille valtiopäivilleen tullessaan Niemelä oli valmistautunut hyvin. Hän teki kaikkiaan kahdeksan omaa anomusehdotustaan, jotka koskivat kaupunkikunnan oikeutta päättää väkijuoma-asioista, maanviljelystarkoituksiin myönnettäviä valtionlainoja, suomalaiselle teatterille myönnettävää valtionlainaa, kotiteollisuuden kehittämistä, kunnallisia viljelylainoja, kruununmetisien asuttamiskysymystä, Kemin–Rovaniemen radan tutkimista ja kruununkalastuksen lopettamista. Tämä luettelo osoittaa, kuinka laaja-alaisesti Niemelä pyrki vaikuttamaan oman kotiseutunsa ja koko maan kehittämiseen.

Niemelä puuttui jälleen tiukasti lohenkalastukseen. Anomusesityksessään hän vaati kruunun kalastusoikeuden lakkauttamista kokonaan. Hän perusteli esitystään sen herkeillä tilanteella, jossa lainsäädäntö oli epäselvä ja salakalastus kukoisti. Ruotsissa oli myös päädytty samanlaiseen ratkaisuun, jossa kruunun kalastusoikeudet oli lakkautettu, jos ne loukkasivat yksityisten oikeuksia. Anomus lähetettiin laki- ja talousvaliokuntaan, mutta mietintöä siitä ei saatu aikaan.

Niemelä puolusti voimakkaasti Oulu–Tornio rautatietä. Keisarin esitys asiasta oli tullut, mutta säädyissä aikataulua pidettiin liian kiireisenä, sillä sen katsottiin syrjäyttävän joidenkin tärkeämpinä pitämiä hankkeita.

Niemelä piti tietenkin muiden pohjoisen alueen edustajien kanssa Oulun rataa tärkeimpänä. Hän perusteli hankkeen ensisijaisuutta Ruotsin yhteydellä. Sodan satutuessa emämaa Venäjällekin olisi suuri hyöty yhteydestä Ruotsiin, joka todennäköisesti olisi puolueeton maa.

Tässä Niemelä osoitti olevansa ulkopoliittikan tuntija ja kykenevänsä ennakoimaan tulevia tapahtumia.

Ratahanke eteni Niemelän toivomalla tavalla. Sen läpimeno oli suuri voitto pohjoisen edustajille. Jo samoilla valtiopäivillä Niemelä pyrki etenemään seuraavaan vaiheeseen anomalla rautatien rakentamista Rovaniemelle.

Kolmansillakin valtiopäivillään Niemelä pyrki edistämään koulutusta ja kulttuuria.

Kansakoulujen kehittämistä Niemelä ajoi voimakkaasti. Hän kannatti esitystä, jonka mukaan kunnilla olisi velvollisuus perustaa kansakouluja.

Lisakki Hoikka oli vuoden 1894 valtiopäivillä vastustanut kansakoulupakkoa, ja tähän Niemelä puheenvuorossaan viittasi: ”Toisaalta päin on kuitenkin tuomiokunnassa saarnattu, että koulupakko muka on hyvin turmiollinen”.

Niemelä kertoi, ettei peräpohjalaisilla ollut mitään pelkoa kansakoulupakkoa kohtaan. Tämän osoitti sekin, että hän oli tullut valituksi valtiopäiville, vaikka oli julistautunut koulupakon kannattajaksi.

Raittiusasia oli edelleen lähellä Niemelän sydäntä, ja hän muun muassa ajoi mallasveron korottamista. Tämä esitys ei saanut kannatusta.

Puheenvuorossaan kieltolain puolesta Niemelä kertoi noudattaneensa ehdotonta raittiutta jo 14 vuotta, eikä siitä ollut ollut hänelle mitään haittaa. Ainoa hyvä ratkaisu väkijuoma-asiaassa oli hänen mukaansa totaalinen kieltäminen.

Kolmansilla valtiopäivillään Niemelä otti kantaa kahteen kiistanalaiseen kysymykseen, joissa hänen ajatustansa ja luonteensa tulivat erityisen hyvin esille.

Jonkinlainen arviointivirhe Niemelälle sattui keskustelussa, joka koski sunnuntaina pidettäviä kuntakokouksia.

Niemelä oli sitä mieltä, että kokouksia on voitava pitää sunnuntaisinkin, mutta hän laajensi puheenvuorossaan tätä ajatusta toteamalla, ettei sunnuntain pitäminen lepopäivänä ollut ensinkään kannatettavaa. Hän esitti laskelman, jonka mukaan joka sunnuntai menetettiin kaksi miljoonaa markkaa työtuloja. Lisäksi hän sanoi joutilaisuuden johtavan moneen pahaan.

Niemelä sai vastaansa useita puheenvuoroja, joissa vedottiin käskyyn pyhittää lepopäivä sekä levon merkitykseen muutenkin. Hän ei enää puolustanut tai korjannut mielipidettään. Ilmeisesti hän huomasi erehtyneensä, ja katsoi viisaimmaksi jättää asian siihen.

Todellisen mielipiteiden vyöryn Niemelä sai aikaan valankaavaa käsiteltäessä.

Pappissääty oli tehnyt anomusehdotuksen valankaavan muuttamisesta, ja asia tuli lakivaliokuntaan. Anomuksessaan pappissääty halusi luopua kaavasta, jossa valan rikkoja joutui Jumalan avun ulkopuolelle. Uudeksi muodoksi tulisi: ”Minä N.N. lupaan ja vannon elävän Jumalan edessä”.

Asiasta keskusteltaessa Niemelä ehdotti, että uskonto voitaisiin jättää kokonaan pois kaavasta. Hän perusteli esitystään sillä, ettei kenelläkään olisi omantunnon rauhottomuutta siinä suhteessa. Lisäksi eräät uskonnolliset suuntauksat kielsivät vannomisen kokonaan.

Niemelä ilmoitti, ettei hän mitenkään väheksy uskontoa, mutta hän uskoi pelkän toden puhumisen vakuuttamisen riittävän. Hän sanoi, ettei voinut ymmärtää, miksi valaan yleensä sekoitettiin uskontoa ja tunteen asioita.

Niemelän esitys aiheutti vastalauseiden vyöryn.

Vastustajat olivat sitä mieltä, että juuri Jumalaan ja uskontoon vetoaminen tekivät valasta arvostetun ja tärkeän. Jos näistä luovuttaisiin, menettäisi koko vala merkityksensä. Jotkut edusmiehet jopa pilailivat Nieme-

län esityksen kustannuksella ja vertasivat ilman Jumalan mainitsemista annettavia valoja lähinnä markkinamiesten lupausten arvoisiksi.

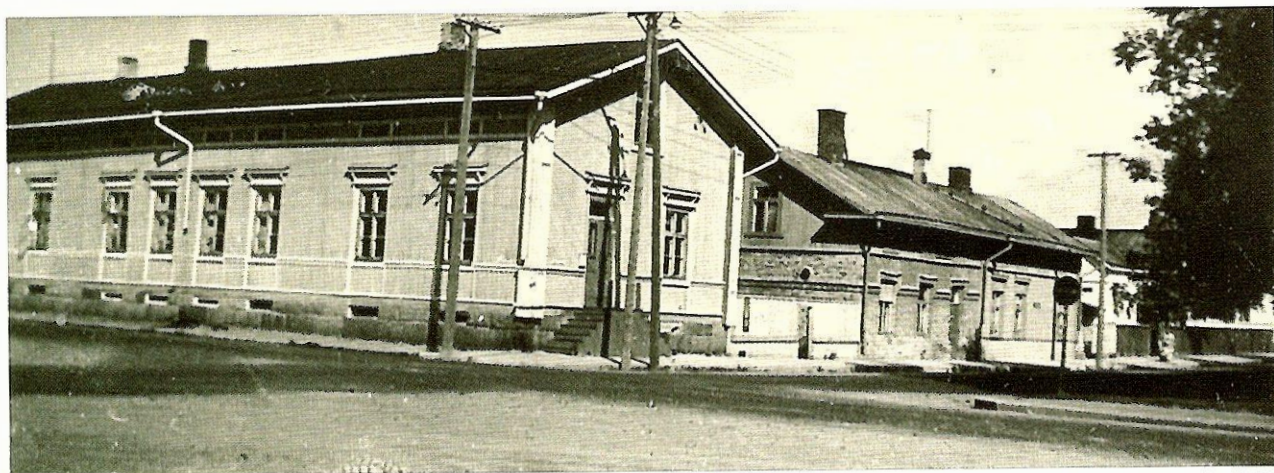
Niemelä pyrki puolustautumaan ja ihmetteli, oliko uskonto ainoa asia joka pitää maailmassa yllä järjestystä. Hänen mielestään siihen tarvittiin ennen kaikkea lakia ja lain kunnioitusta.

Niemelä katsoi, että laki oli tarpeeksi ankara väärää valaa kohtaan. Uskonto sinänsä kielsi valehtelemasta, joten uskonnollinen ihminen ei tarvinnut lisäsanktioita vannaokseen oikein. Ne taas, joille uskonto oli yhden-tekevä, eivät säikähtäneet vanna väärin Jumalankaan nimessä. He pelkäsivät vain lain antamia rangaistuksia.

Edusmies Meurman totesi, että Niemelä on oikeassa, etteivät kaikki tunnusta Jumalaa. Kuitenkin säädyn täytyi mielipiteissään edustaa koko kansaa, ei yksityisiä mielipiteitä. Säädyn oli tunnustettava se, että suurin osa suomalaisista uskoi Jumalaan. Samalla Meurman epäili, oliko Niemelä niin sivistynyt, ettei enää tarvinnut uskontoa. Tästä Niemelä loukkaantui ja ilmoitti että hän halusi päinvastoin nostaa uskonnon vannomisen – ja samalla valehtelun – yläpuolelle.

Nykyään sekä tuomarin- että todistajanvalan voi vanna Jumalan kautta tai korvata sen vakuutuksella, jossa Jumalaa ei mainita.

Niemelän valtiopäivämiesura päättyi vuoden 1897 valtiopäiviin.

Pormestari Matti Niemelän talo Urheilukadun ja Meripuistokadun kulmassa. Niemelä rakensi sen porvaristaloksi vuonna 1878. (Kemin historiallinen museo)

Valtiopäivämiehenä Matti Niemelä oli aktiivinen, ja hän toimi monipuolisesti. Hän oli edistyksellinen – joissakin asioissa jopa radikaali.

Niemelällä näyttää olleen taipumus kärjistää asioita saadakseen aikaan keskustelua ja väittelyä. Valankaavaa koskevassa asiassa Niemelä osoitti kunnioitettavaa periaatteellisuutta ja rohkeutta, vaikka itse asiasta voidaankin olla monta mieltä.

Matti Evert Niemelän ura valtiopäivämiehenä muodostui kaiken kaikkiaan mittavaksi. Hän oli mukana kolmilla valtiopäivillä, mikä oli harvinaista. Kun Niemelällä oli lainopillinen koulutus ja monipuolinen kokemus, hän saattoi asiantuntevasti ja tehokkaasti edustaa omaa kotiseutuaan ja antaa samalla tärkeän panoksen valtakunnallisten kysymysten käsittelemiseen.

↓ 136

Pormestari

Elämänsä ehtoopuolella Matti Niemelä suuntasi pirkähkön tauon jälkeen tarmonsaa taas Kemlin kaupunkiin.

Niemelä oli toiminut kaupungin ensimmäisenä rahastonhoitajana ja hoitanut myös muita kaupungin luottamustehtäviä. Muutaman vuoden ajan hänellä oli ollut porvarioikeudet, ja hän oli rakennuttanut itselleen kaupunkiin komean porvaristalon.

Matti Niemelä oli käyttänyt taloa omana ja perheensä kaupunkiasuntona, mutta siinä riitti tilaa myös vuokrattavaksi. Niinpä Kemlin kaupungin kansakoululaitos aloitti toimintansa Niemelältä vuokratuissa tiloissa.

Niemelän talo toimi myös väliaikaisena pappilana, kirkkoherran asuntona. Tontilla sijainneessa tiilirakennuksessa toimi vuodesta 1901 alkaen N.A. Kuuren vesi-teshdas ja sen jälkeen kemiallinen pesula.

Raastuvanoikeus ja maistraatti perustettiin Kemlin kaupunkiin vuonna 1899. Maistraatti oli kaupungin ylin virasto ja pormestari sen päällikkö. Pormestari istui maistraatin edustajana kaupunginvaltuuston kokouksissa. Pormestari oli korkea virkamies ja palkka sen mukainen; virkaa perustettaessa vuosipalkaksi määrättiin 4000 markkaa (nykyrahassa laskien noin 15 000 euroa).

Varatuomari Niemelä haki pormestarin virkaa, mutta valituksi tuli varatuomari Helander. Helander sai 935 ääntä 81 äänestäjältä. Niemelää kannatti 102 äänestäjää, mutta heillä oli käytettävissään vain 575 ääntä.

Mäki-Pruntsin talo Kauppakadulla. Tässä talossa pormestari Niemelä asui vuosina 1917–23. (Kemlin historiallinen museo)

Kun pormestari Helander luopui virastaan vuonna 1904, Matti Niemelä valittiin hänen tilalleen. Niemelä sai 1 073 ääntä 89 äänestäjältä. Toisella tilalla oli Pekka Turpeinen, joka sai 668 ääntä 67 äänestäjältä.

Vuonna 1906 Matti Niemelä muutti vaimonsa Karoliinan kanssa omistamaansa kaupunkitaloon. Veronsa he maksoivat tästä lähtien kaupunkiin, mutta virallisesti he olivat edelleen kirjoilla Niemelässä.

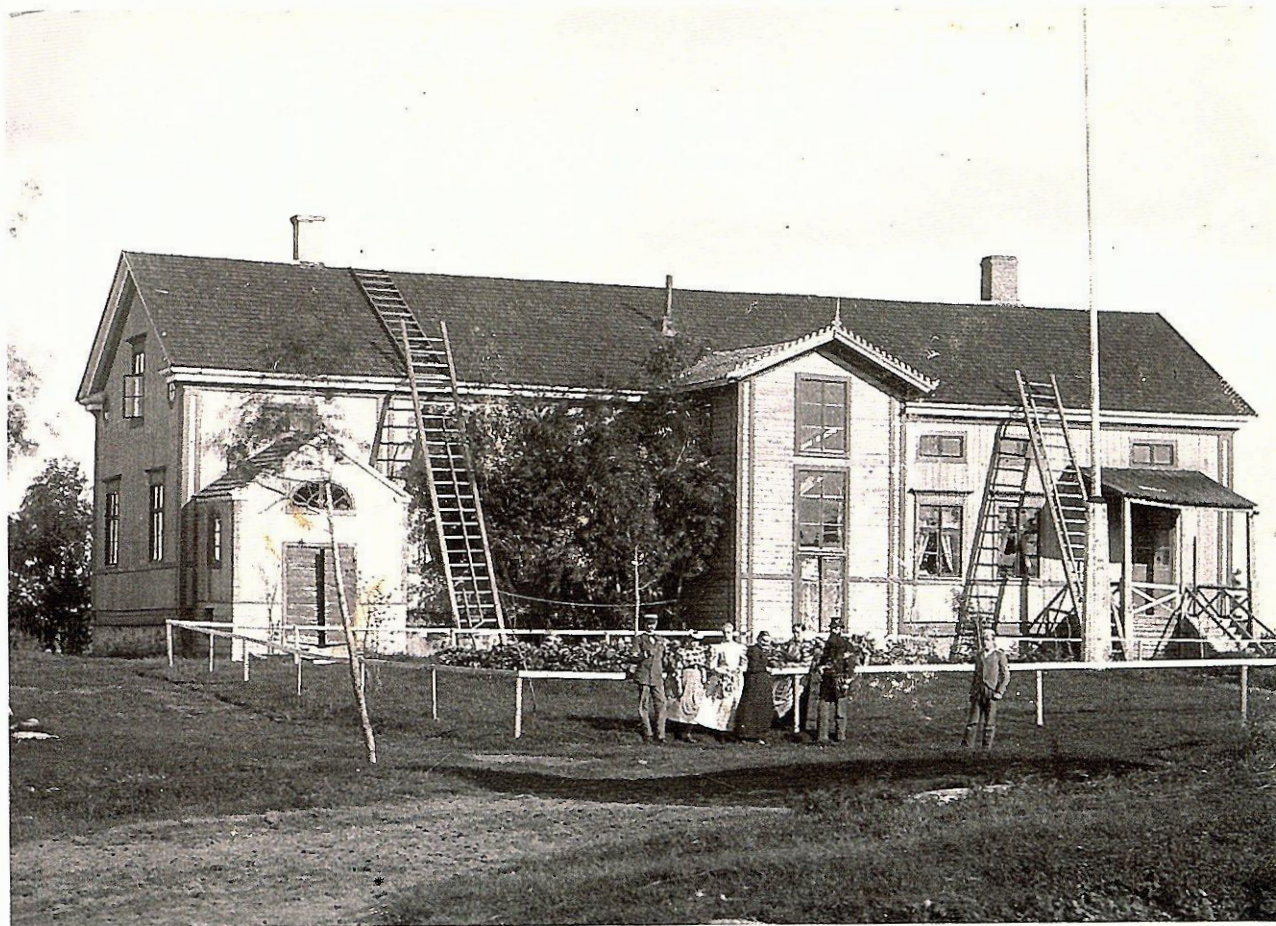
Samana vuonna Karoliinan isä kauppias Matti Pruntsi kuoli. Hänen Pakkahuoneenkadulla tontilla 66 (myöhempi osoite: Kauppakatu 14) sijainnut kaupunkitalonsa, ns. Mäki-Pruntsi, siirtyi perikunnalta aluksi osittain ja lopulta kokonaan Niemelän omistukseen.

Kun Niemelät Niemi-Niemelän myytyään muuttivat vuoden 1917 alussa lopullisesti kaupunkiin, he asettuivat asumaan tähän taloon.

Karoliina kuoli 14.5.1920.

Leskeksi jäätyään Matti avioitui pian uudelleen. Uusi puoliso oli maistraatissa työskennellyt Hildur Emilia Nyman (os. Lindsten). Hildur oli syntynyt 26.1.1879, joten hän oli 29 vuotta Mattia nuorempi.

Hildur oli ollut naimisissa Kemlin kaupunginviskaalin Johan Alfred Nymanin kanssa. Nyman kuoli vuonna 1915, ja Hildur jäi nuorena leskeksi.

Niemi-Niemelä 1900-luvun alussa. Talon edessä vasemmalta Viktor Nordlund, Helmi ja Aino Niemelä, Emma Sarelius sekä Karoliina, Matti ja Ilmari Niemelä.

Matti ja Hildur vihittiin 23.07.1921. Avioliitto oli lapseton.

Vuoden 1922 lopulla pormestari Matti Niemelä haki puolentoista kuukauden sairauslomaa tammikuun puolivälistä alkaen. Hakemuksen liitteenä olleen lääkärintodistuksen mukaan hänellä oli ollut eturauhasvaivoja ja virtsarakon tulehdus.

Samassa yhteydessä pormestari pyysi, että hänen palkkansa maksettaisiin arvonsa säilyttäneissä kultamarkkoissa, kun inflaatio oli kovasti alentanut hänen ansioitaan.

Loma myönnettiin. Palkan tarkistukseen ei suostuttu.

Tammikuun 16. päivänä 1923 Matti Niemelä matkusti Helsinkiin saadakseen hoitoa Eiran sairaalassa.

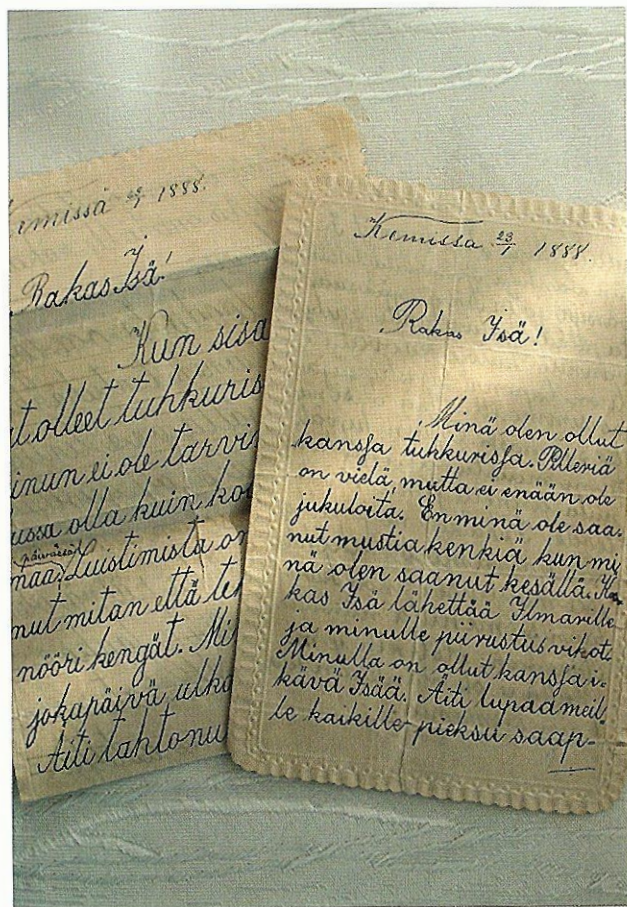
Matin Hildurille sairaalasta lähettämistä kirjeistä pari on säilynyt.

24. tammikuuta 1923 Matti kirjoitti vaimolleen tuntevansa kovaa tykytystä vasemmalla korvallisella ja päänjyskytystä. Nämä oireet viittaavat vaikeaan korvatulehdukseen. Toisaalta Matti lupasi kirjoittaa *"enemmän tuon alapään korjuusta, joka tietysti olisi tärkeää"*.

Kirjeessään Matti kertoo seikkaperäisesti huonetoveistaan. Kirjeen loppupuolella Matti tuo esille syvempiä tunteitaan. *"Olen jo vanha, jonka on pian aika väistyä. Onneksi armaani pitää minusta huolta. Onnellinen miekkonen minä. Kiitos sulle armaani."* Allekirjoitus: oma Mattisi.

*Pormestari Matti Niemelä. Muotokuvan maalasi Otto Vallenius Niemelän kuoleman jälkeen vuonna 1924.
(Kemin historiallinen museo. Kuva: Veikko Aitamurto)*

(Kuva: Ilpo Okkonen)

Hildur vastasi kirjeeseen pian, sillä seuraava Matin vastauskirje on päivätty jo 27. tammikuuta. Matti kertoo olevansa jo paranemaan päin, vaikka kuulo ei ollut vielä kukaan palautunut. Korvaa oli hoidettu vesihauteilla ja virutuksilla. Allekirjoitus oli tällä kertaa "oma rukkasi".

Matti Niemelän sairasloma kesti helmikuun loppuun saakka. Siihen mennessä hän lieene kotiutunut ja palannut loman päätyttyä työhönsä.

Lisävalaisua Niemelän terveydentilaan saamme hänen vavyilleen Wäinö Wallelle 16.9.1923 lähettämästään kirjeestä. Matti sairasti eturauhassyöpää, mutta oli silti toiveikas lääkäreiden ja lääkkeiden antamaan apuun:

"Minä olin tässä joku viikko sitten niin huono, että jouduin vuoteeseen. Vasenta jalkaa en kärsinyt itse liikuttaa enkä voinut, vaan toisen henkilön, eukkoni ja sairaanhoita-

jan, piti se hellävaroen tehdä. Syöpä rakkorauhasessa ja sen tienoilla otti jalasta liikuntaa kyyn ja toi tuskan. Lääkäri oli jo eukolle ilmoittanut, että päivät ovat luetut, morfiinilla voi vain tuskia lieventää ja ostatti ruiskun."

Matti ja Hildur olivat kuitenkin hankkineet sanomalehti-ilmoituksen perusteella Saksasta seerumia, jonka ansiosta potilas oli päässyt jo jalkeilleen. Matti oli aikeissa mennä taas oikeustalolle pitämään istuntoja, joita oli sairauden vuoksi jouduttu järjestämään hänen kotonaan.

Elon päiviä Matilla ei ollut enää kovin paljoa jäljellä. Hän kuoli 2.11.1923.

Viimeisen raastuvanoikeuden istuntonsa pormestari Niemelä piti kotonaan vajaata viikkoa ennen kuolemaansa.

Pohjolan Sanomien muistokirjoituksessa Matti Niemelää ylistettiin kaikin tavoin. Häntä pidettiin tinkimättömänä ja väsymättömänä miehenä työssään eri asioiden hyväksi. Tuomarina häntä ei pidetty ankarana lain kirjaimen tuijottajana, vaan sovinnon ja rauhan miehenä.

Isä

Matti Niemelän perhe-elämästä ei ole käytettävissä kovin paljon tietoa. Eniten aineistoa on säilynyt Matin ja lasten välisistä suhteista aivan hänen elämänsä viime vaiheissa. Suvun arkistosta löytyy kuitenkin pari kirjettä, jotka kuvaavat Aino ja Ilmarin lapsuusaikaista suhdetta isäänsä.

Matti Niemelän lainopilliset opinnot vuosina 1883–90 edellyttivät pitkäaikaista oleskelua Helsingissä. Myös valtiopäiville osallistuessaan hän joutui asumaan pääkaupungissa. Lapset ikävöivät isäänsä ja kirjoittivat hänelle kirjeitä.

Tammikuun 23. päivänä 1888–valtiopäivien koolla ollessa–Aino ja Ilmari kirjoittivat kumpainenkin isälleen.

Tuolloin 10-vuotias Aino kirjoitti näin:

"Rakas Isä! Minä olen ollut tuhkurissa. Pilleriä on vielä, mutta ei enään ole jukuloita. En minä saanut mustia kenkiä kun minä olen saanut kesällä. Rakas Isä lähettää Ilmarille ja minulle piirustusvihot. Minulla on kanssa ikävä Isää.

Äiti lupaa meille kaikille pieksu saappaat. Minä olen saanut Isän vanhoja vanuneita sukanvarsija joita Isä ei enää saata pitää. Joihinkin tantti on luvannut kutoa kuo-

Helmi, Matti ja Ilmari Niemelä, kuva vuodelta 1905 tai 1906.

Aino, Helmi ja Ilmari Niemelä keväällä 1903

vat. Äiti on leiponut anesleipiä ja soisimme että Isä olisi niitä syömässä. Oikein hyvältä ne maistuvat. Mutta ei niitä anneta joka mieliteolle.

Kukatkin ne jo alkavat kasvamaan – eiköhän Isä muistaisi Ainoa kukkain siemenillä niin kuin Reseedan, Asterein y.m. Meillä ei ole ollenkaan kukkain siemeniä. Terveisiä Isän Ainolta.”

Yhdeksänvuotiaan Ilmarin kirjeestä käy ilmi, että hän on ollut terveenä, mutta koulupäivää on lyhennetty sisarten sairauden vuoksi:

”Rakas isä! Kun sisaret ovat olleet tuhkurissa niin minun ei ole tarvinnut koulussa olla kuin kolmatta tiimaa päivässä.

Luistimista on suutari ottanut mitan että tekee minulle nöörikengät. Minä olen joka päivä ulkona mutta ei ole Äiti tahtonut minua päästää ilman paltotta. Lähettäkää minulle rakas Isä yksi kuva.

Reen loodasta on löytynyt pikkuinen lintuhäkki, jonka sisällä on 2 lintua, kenelle Isä se oli aijottu? Isältä kai se on sinne unohtunut. Joka päivä olen hiihdellyt Jämsän Jaakon kanssa ladoilla katsomassa jos heiniä on varastettu.

Tätä kirjettä on mennyt kirjoittaessa kolmatta tiimaa ja kun tämän olen loppuun kirjoittanut niin tanttii on luvannut minut pois tälle päivälle.

Olkaa hyvä ja kirjoittakaa muuan rivi Isän omalle Ilmarille. Saara Kaisalta Isälle terveisiä. Woikaa hyvin toivoo Isän Ilmari poika.”

Lapset kävivät koulua ja opiskelivat.

Aino hankki itselleen karjatalouskoulutuksen, jonka nojalla hän saattoi opettaa karjakoksi niitä nuoria naisia, jotka kävivät Niemelässä toiminutta karjatalouskoulua.

Nuorin lapsista, Helmi, muutti vuonna 1902 Joensuuun. Hän oli kouluttautunut kuvaamataidon opettajaksi. Vuonna 1912 hän avioitui metsänhoitaja Wäinö Wallen kanssa.

Ilmari puolestaan hankki itselleen insinöörin koulutuksen. Hän valmistui keväällä 1903, ja matkusti seuraavana vuonna Amerikkaan opinto- ja työmatkalle. Vuonna 1905 vielä Yhdysvalloissa ollessaan hän sairastui depressiiviseen mielisairauteen.

Isä matkusti Amerikkaan noutamaan poikansa kotimaahan. Aluksi Ilmaria hoidettiin Pitkäniemen mielisairaalassa, mutta myöhemmin hän asui kunnalliskodissa tai kotonaan.

Ilmarin mielisairaalaan kotiin lähettämät kortit kertovat karulla tavalla hänen oloistaan ja aatoksistaan.

Joulukuun 29. päivänä 1914 äidilleen lähettämässään kortissa Ilmari kiitteli ensin saamistaan kirjeistä ja joulupaketista. Hän jatkoi:

"Poislähdöstä ei vielä tulekaan mitään, kun ylläkäri on toista mieltä kuin osaston lääkäri.

Talvipalotto alkaa käydä kovin hallavaksi joten olen tuuminut, että valosamman ajan tullen pitäisi kai hankkia n. 1/2 ulsteripalotto. Se olisi kai parasta ostaa täältä, että sopisi."

Lopuksi Ilmari pyysi välittämään kiitokset Helmi-siskolle hänen lähettämistään lahjoista.

Seuraavan kortin Ilmari lähetti äidilleen 28. helmikuuta 1915:

"Kirjoitin noin 1 kk sitten paltoosta y.m., mutta en ole saanut vielä vastausta. Entistä korjautin, mutta epäonnistuin. Lienee parasta, että saan sieltä lähetetyksi rahoja noin 100 á 125. Pitäköhän minun ruveta oikeuden kautta järjestämään elämäni paremmalle tolalle!! Terveisillä I.N."

Kolmas omaisten hallussa säilynyt Ilmarin kortti on saman vuoden viimeiseltä päivältä. Siinäkin vastaanottajaksi on merkitty rouva Karoliina Niemelä.

Toivoteltuaan kotiinsa hauskaa ja onnellista uutta vuotta Ilmari jatkoi:

"Olostani en tahdo tällä kertaa kirjoittaa. – Lähetysistä kiitokset. – Kengistä ja housuista. – Kirjoittanen kohta kirjeenkin, jossa lähemmin olostani. Ei kai tämä hauskipia paikkoja ole, vaikka näköaloja lie. Terveiset. Ilmari N."

Viittaus näköaloihin lienee tarkoittanut postikortin kuvaa, jossa näkyi sairaalan rakennuksia kauniin järven rannalla.

Asiakirjat eivät kerro, kuinka kauan tämän jälkeen Ilmari joutui vielä olemaan sairaalahoidossa.

Niemi-Niemelän myyminen aiheutti ristiriitoja Matti Niemelän ja hänen lastensa välille.

Tilan myymisen on täytynyt olla Niemelälle raskas päätös. Hän oli uhrannut paljon aikaa ja voimia tilan kehittämiseen. Tilalla ei toisaalta ollut jatkajaa. Ainoa poika oli työkyvytön, ja tilanpito oli ollut paljolti Karoliinan ja Aino-tytären harteilla. Niin ei voitu loputtomasti jatkaa.

Matti Niemelä myi tilan yhteisymmärryksessä Karoliinan ja Ainon kanssa, mutta Helmi ei myyntipäätök-

sestä pitänyt. Hän kirjoitti asiasta äidilleen 12.7.1916 Joensuussa päivätyn kortin, joka toi selvästi ilmi hänen ajatuksensa:

"Kiitos viime kortistanne. Etteköhän olisi jaksaneet kuitenkin pitää N-Nää loppuikänekin. Olisihan voinut muuten hommia pienentää. Nyt siis ei ole asiaa sinnepäin enään meilläkään."

Kortin sävy ennakoii jo sitä, ettei kauppa kaupungin kanssa toteutuisi aivan mutkattomasti.

Seuraavana vuonna Helmi ja Wäinö Walle haastoivat Kemin kaupungin käräjille ja vaativat sukunustauslain nojalla oikeutta lunastaa Niemi-Niemelä itselleen. Tästä kehkeytyi kiista, joka ratkesi lopullisesti vasta vuoden 1922 loppupuolella.

Ennen kuin Matti Niemelä matkusti Helsinkiin sairaalahoitoon, hän laati puolisonsa Hildurin eduksi testamentin, johon hän hankki todistajat vasta matkustuspäivänään 16.1.1923.

Testamenttia Matti perusteli sillä, että hänen vaimonsa Hildur Emilia ei ollut jalomielisyyttään huolinnut täyrtä naimaosuutta hänen omaisuuteensa, vaan oli avioehdon kautta tahtonut "ainoastaan neljännes osan siitä". Lisäksi Hildur Emilia oli osoittanut hänelle "kaikkea hellyyttä" heidän yhdyselämässään sekä "ollut hartaasti avullinen" hänen vaikean virkansa hoidossa. Näillä perusteilla hän testamenttasi "lain suomen kuudennen osan" kaikesta siitä omaisuudestaan, jonka hän saattoi testamentata.

Myös Matti 15.1. Wäinö Wallelle kirjoittama kirje osoittaa, että hän oli sairaalaan lähtiessään varautunut pahimpaan. Hän vetosi sen puolesta, että Hilduria kohdeltaisiin hyvin:

"Olen aikeessa lähteä huomenna Helsinkiin, jossa kenties tulen leikattavaksi ja voin olla niiden 10–12% joukossa, jotka tuohon leikkaukseen kuolevat. Sen johdosta anosin, että Te perilliset olisitte hienotunteisia leskeäni kohtaan, joka ei mitenkään tule oikeudettomasti anastamaan teille tulevaa omaisuutta, vaan on hän ollut liian hieno teitä kohtaan tahtoen niin vähän naimaosa pesästäni."

Olen kuullut, että Aino on täällä sitä varten, että kun kuolen, hän kohta ryntää pesään. Mutta sitä pyydän Sinun estämään. Leski tietysti hallitsee pesän ja tekee laillisessa järjestyksessä selvän siitä. Ainohan oli jättänyt tänne määräyksen, kun sinne lähti, että jos isä kuolee sillä välin niin heti sähköittää."

Myös viimeisessä jälkipolville säilyneessä 16. syyskuuta 1923 päivätyssä kirjeessään Matti kirjoitti Helmille ja Wäinölle Ainosta, joka oli sairaana.

Matti tiedusteli, mitä he olivat miettineet Ainon mahdollisesta Joensuuhun tulosta. Hän oli oleskellut heidän luonaan aikaisemmin, mutta ollut viime ajat Kemissä:

"Pyytäsin, että minulle siitä myös kirjoittaisitte. Ainoa en ole saanut puhutella, jotta häneltä olisin kuullut, miten nyt mieltii. Hän on minusta sillä kunnolla, että hänen pitäisi tulla omaistensa hellään hoitoon. Vieraat ihmiset tekevät pilaa kanssansa, itkettävät ja syöttävät mitä pajunköyttä tahansa. Kun pääsisi klimatorisen aika-kauden ohi, voisi parantua. Ja onhan hermostuneisuus ja hysteriakin hyvän hoidon ja lääkärin voimin parannettavissa."

Matti Niemelän toivomusta Hildur-lesken hienovaraista kohtelusta eivät lapset kunnioittaneet. Helmi ja Aino yrittivät mitätöidä Matin testamentin. Kun raastuvanoikeus ei tätä hyväksynyt, sisarukset veivät asian Vaasan hovioikeuteen. Toukokuun 20. päivänä 1926 antamallaan päätöksellä hovioikeus pysytti raastuvanoikeuden päätöksen. Helmi ja Aino joutuivat maksamaan Hildurin oikeudenkäyntikulut.

Sukulaiset ovat vahvistaneet oikeaksi sen perimätiedon, että Aino Niemelän perintörahat olivat todellakin olleet talletettuina pankkiin ja ajoittain hyvinkin nopea inflaatio oli ne syönyt. Hallussaan olleet huonekalut, taulut, astiat, kynttilänjalat ja korut Aino testamenttasi tarkan suunnitelman mukaan Helmi-sisarensa lapsille ja lapsenlapsille.

Ilmari ja Aino jäivät naimattomiksi. He asuivat koko elämänsä Kemissä. Aino kuoli 15.12.1948 ja Ilmari 6.6.1952. Helmi eli sisaruksista pisimpään: hän kuoli 25.1.1955.

Helmi ja Wäinö Wallen perheeseen syntyi neljä lasta. Olli kuoli jo koulupoikana.

Eila avioitui farmaseutti Raimo Kairan kanssa, josta tuli myöhemmällä iällä apteekkari. Eila menehtyi pian ensimmäisen lapsensa syntymän jälkeen. Poikalapsi varttui aikuiseksi ja avioitui, mutta hänellä ei ole lapsia.

Anja solmi avioliiton Ahti Karessuon kanssa, joka teki pitkän päivätyön hammaslääkärinä Joensuussa. Tästä avioliitosta syntyi kolme lasta.

Helmi ja Wäinö Walle 1912

Sirikka, Helmi, Eila ja Anja Walle sekä Aino Niemelä

Sirkka puolestaan avioitui sotilasuralle hakeutuneen ja sittemmin kenraaliluutnantin arvoon kohonneen Yrjö Kärkkäisen kanssa. Hekin saivat kolme lasta.

Matti Niemelän suku siis jatkuu Helmin kolmen tyttären lasten ja heidän lastensa välityksellä.

Tähän on lisättävä, että Matti Niemelä sai oikeustiedettä 1880-luvulla opiskellessaan lapsen myös avioliittonsa ulkopuolella.

Lapsen äiti toimi opettajana Helsingissä. Kun opettaja ei voinut tuohon aikaan virkaansa menettämättä saada avioliiton ulkopuolista lasta, synnytys tapahtui Tukholmassa. Naimattomilla äideillä oli tuolloin Ruotsissa mahdollisuus synnyttää lapsensa nimeään ilmoittamatta.

Synnytys tapahtui 15.12.1887. Äidin iäksi ilmoitettiin 30 vuotta. Kasteessa lapsi sai nimen Karin Margaretha. Äidin osoitteeksi oli ilmoitettu Lästmakaregatan 2, jossa asui Ferngren-niminen kättilö. Synnytys tapahtui ilmeisesti hänen kotonaan.

Tammikuun 11. päivänä 1888 Karin Margaretha siirrettiin kasvatuslapseksi Karl Johan Petterssonin perheeseen Styckjunkaregatan 5:een. Myöhemmin hänet siirrettiin Claes Leonard Lingin perheen huostaan samalla kadulla sijainneeseen taloon numero 7. Tästä osoitteesta hänen ilmoitetaan muuttaneen ilman sukunimeä Suomeen 23. marraskuuta 1889.

Seuraavan kerran Karin Margaretha ilmestyy asiakirjoihin Oulussa, jonne hänen ilmoitetaan muuttaneen Tukholmasta 24.8.1894. Nyt hänellä oli isänsä järjestämä sukunimi ”Niemi”, joka perustui Niemelän tilan vanhaan nimeen. Oulussa Karinin kasvatusäitinä oli Iissä vuonna 1842 syntynyt neiti Maria Waltari.

Matti Niemelä järjesti synnytyksen ja piti lapsestaan huolta. Asiakirjat eivät kerro, missä Karin asui marraskuusta 1889 elokuuhun 1894. Siitäkään en ole päässyt perille, millä tavoin ja milloin Karin sai sukunimensä.

Karinista varttui lahjakas nainen. Hän kävi yksityisoppilaana Oulun reaalilyseon. Vuonna 1907 hän kirjoittautui Helsingin yliopiston matemaattis-luonnontieteelliseen osastoon, missä hän suoritti filosofian kandidaatin tutkinnon 21.12.1912.

Karin avioitui vuonna 1914 opettaja Arno Ilmari Jalaksen (vuoteen 1906 Juslin) kanssa.

Heidän Kristiinassa vuonna 1918 syntynyt Erkki-pojansa kaatui talvisodassa.

Karoliina ja Matti Niemelän perhehauta Kemin hautausmaalla. Hautakiveen Ilmarin syntymävuodeksi on merkitty virheellisesti 1898. Hän oli syntynyt 20 vuotta aikaisemmin. (Kuva: Veikko Aitamurto)

Hänen vanhempi sisarensa 31.12.1915 syntynyt Sirkka avioitui Olli Simolan kanssa. Sirkka opiskeli odontologian lisensiaatiksi, ja hän toimi pitkään Tampereella hammaslääkärinä. Olli Simola oli diplomi-insinööri.

Simolat saivat kolme lasta, kaksi poikaa ja yhden tyttären. Pojista toisella on kaksi lasta ja tyttärellä yksi. Niinpä Matti Niemelän suku jatkuu myös Karinin perustaman perheen kautta.

Ainakin Niemelässä Karinia kutsuttiin Katriksi. Hän oleskeli talossa kesäisin pitkiä aikoja. Hieman happamasti Karoliina – ymmärrettävää kyllä – häneen suhtautui. Vuonna 1912 kirjoittamassaan kirjeessä Karoliina kertoi Helmille, että

”...se Katri Niemi on päässyt Saarijärvelle matematiikan ja jonkin muun aineen opettajaksi yhteiskouluun. On sillä ollut lykky vaan lieneekö uupelo opettajista. Maisterin (tutkinnon) kuuluu sitten ottavan kun vähin tienaa ja samalla lukee.”

Vaikka Karin oli viettänyt kesäänsä Niemelässä, yhteydet Matin muihin lapsiin ja heidän lapsiinsa hiipui vähitellen. Sukulaisten kertoman mukaan Sirkka Kärkkäinen oli kuitenkin ollut mukana Karin Jalaksen siunaustilaisuudessa huomattuaan sanomalehdestä tätä koskeneen ilmoituksen.

Matti Niemelän arkisto ja hänen jälkeensä laadittu perunkirja ovat tuhoutuneet tulipalossa.

Matti Niemelä valtiopäivämiehenä. Muotokuvan on maalannut Otto Vallenius Niemelän kuoleman jälkeen vuonna 1924. (Kemin historiallinen museo. Kuva: Veikko Aitamurto)

*(Tietoruudun valokuva:
Kemin historiallinen museo.
Kuva: Veikko Aitamurto)*

OTTO VALLENIUS – OOPPERALAJAJA JA TAIDEMAALARI

Otto Vladimir Vallenius (1855–1925) oli Kemin kihlakunnan kruununvouti Johan Konstantin Walleniuksen nuorin lapsi. Vallenius kunnostautui sekä taidemaalarina että oopperalajajana.

Otto Valleniuksen hakeutuminen kuvataiteilijaksi on liitetty hänen koviin kokemuksiinsa heti ylioppilaaksi tulon jälkeen.

Valleniuksen isä oli kuollut vuonna 1873. Seuraavana vuonna heti ylioppilaaksi valmistumisensa jälkeen hän menetti järkyttävässä laivaonnettomuudessa äitinsä.

Pietarista Tornioon liikennöineellä höyrylaiva Österbottenilla sattui Porin Reposaassa 20.8.1874 tulipalo, jonka vuoksi matkustajat evakuoitiin pelastusveneisiin. Yksi veneistä kaatui, ja Oton äiti hukkui. Otto itse kykeni pelastautumaan uimalla rantaan.

Tämän kerrotaan vaikuttaneen siihen, että Otto Vallenius etsiytyi vanhemman sisarensa Ingeborg Malmströmin vanavedessä taideopintojen pariin. Esimerkkiä antoi myös Kemin kirkkoherran Gustav Wilhelm Appelgrenin tytärten innostus kuvataiteisiin. Vanhemmiltaan saamansa perinnön ansiosta Valleniuksella oli runsaasti varoja opintojensa rahoittamiseen.

Aluksi Vallenius opiskeli sekä luonnontieteitä että kuvataidetta, mutta pian taideopinnot saivat ylliotteen. Vuosina 1877–1880 hän opiskeli Pariisissa. Lokakuussa 1877

Vallenius pääsi Albert Edelfeltin suosituksesta oppilaaksi École des Beaux-Artsiin samaan ateljeehen, jossa Edelfelt itsekin opiskeli.

Keväällä Vallenius 1879 pääsi arvostettuun Pariisin kevätalonkiin muutokuvamaalauksellaan. Seuraavana vuonna hän oli mukana työllään, jossa hän kuvasi suomalaista kansanelämää. Samaan aikaan hän oli mukana Suomen Taideyhdistyksen näyttelyissä.

Tunnetuimmat Valleniuksen työt 1870-luvun lopulta ovat vuonna 1878 valmistuneet "Albert Edelfelt sairaana Pariisissa" ja "Näkymä Chartres'sta".

Vallenius oli merkittävä taidemaalari, mutta vähitellen hän alkoi hakeutua musiikin pariin. Uran vaihdoksen kerrotaan johtuneen siitä, että häntä masensi huonomuus Edelfeltin kaltaisiin mestareihin.

Jo ennen Pariisiin lähtöään Otto Vallenius oli laulanut Suomalaisen teatterin kuorossa. Sittemmin hänestä tuli teatterin vakituinen näyttelijä.

1880-luvulla Vallenius oleskeli useaan otteeseen Pariisissa, missä hän alkoi opiskella myös laulua. 1890-luvun alussa hän oli mukana kotimaisissa oopperailloissa.

Vuosina 1893-94 Vallenius lauloi Tukholman kuninkaallisessa oopperassa, jossa hänellä oli rooli ainakin kuudessa eri oopperaesityksessä. Tämän jälkeen 1890-luvun lopulla Otto Vallenius opiskeli laulua vielä Milanossa.

Vuonna 1900 Otto Vallenius avioitui Karoliina Viktoria Wahlströmin (1848–1915) kanssa, ja muutti kotiseudulleen Keminmaalle.

Otto Vallenius oli kotiseutunsa kulttuurielämän kantavia voimia. Hän sekä maalasi että laului.

Vallenius kuului Matti Niemelän ystäväpiiriin. Kun Matti myi Niemi-Niemelän vuonna 1916 Kemin kaupungille, hän tilasi Valleniukselta tilasta kaksi maisemataulua.

Kun Matti Niemelä oli kuollut, hänen leskensä maalautti edesmenneestä miehestään vuonna 1924 muotokuvan sekä nuorena valtiopäivämiehenä että ikääntyneenä pormestarina.

Viimeisen konserttinsa Otto Vallenius piti Keminsuun nuorisoseuran talossa 13.4.1925, vain muutamaa kuukautta ennen kuolemaansa. ☹️

Otto Valleniuksen vuonna 1916 maalaama maisemataulu. Näkymä etelästä päin. Vasemmalla 1880-luvun alkupuolella istutettu koivukuja. Keskellä näkyvät vaalea päärakennus ja punaiseksi maalattu toinen asuinrakennus.

(Kemin historiallinen museo. Kuva: Veikko Aitamurto)

Otto Valleniuksen maalaus vuodelta 1916. Näkymä lännen suunnalta.

(Yrjö Kärkkäisen yksityiskokelma. Kuva: Veikko Aitamurto)

Niemi-Niemelä

Kiista sukulunastuksesta

Kaupunki sai Niemelä-Niemen haltuunsa heti kaupan jälkeen ja saattoi käyttää sitä köyhäintalonaan myös sen ajan, kun sukulunastuskiistaa käytiin.

Vuoden 1920 henkikirjassa tilan nimeksi on merkitty ensimmäisen kerran Niemi-Niemelä. Uusi omistaja halusi käyttää virallisestikin tätä puhekieleen vakiintunutta nimeä, vaikka maarekisterissä tila oli ja on näihin aikoihin saakka ollut Niemelä-Niemi.

Sukulunastuskiista johtui paljolti siitä, että Matti Niemelä myi Niemelä-Niemen Kemin kaupungille alhaiseen hintaan pyrkien siten edistämään tilan käyttöä yhteiskunnallisesti arvokkaaseen tarkoitukseen. Lisäksi hän halusi tällä tavoin suojella kulttuurihistoriallisia arvoja.

Nämä pyrkimykset käyvät ilmi myös kauppakirjasta, jonka mukaan myyjä oli tahtonut edesauttaa talon käyttämistä köyhäintaloksi ”myymällä tilan kohtuhinnalla”. Lisäksi kaupunki sitoutui tämän vuoksi mahdollisuuksien mukaan siihen, ettei se myyjän elinaikana ”myy eikä palstota tilan kotipalstaa eikä revitytä kartanoa enempää kun se on köyhäintalon tarkoitukseen tarpeellista”.

Lisäksi Niemelä varmisti sen, että ostaja huolehtii pitkään talossa työskennelleestä palvelijasta Saara Kaisa Lindströmistä. Hän sai kauppakirjan nojalla elinikäisen oikeuden asua köyhäintalossa, kunhan alistuu sen järjestyssääntöihin. Lindströmin ei kuitenkaan tarvinnut tehdä työtä, ellei hän sitä itse halunnut. Myyjän tuli ”pitää hänet vaatteissa ja antaa hänelle ruuanparannusta”, mikäli tahtoi hänelle ”muutosta köyhäintalon tavallisessa hoidossa”. Ostajan tuli puolestaan ”saattaa” Lindström hautaan.

Tieto tilan myyntihinnan kohtuullisuudesta kiihti Joensuuhun myös lehdistön välityksellä. Helmi ja Wäinö Walle leikkasivat talteen Uudessa Suomettaressa 6.9.1916 julkaistun uutisen, jonka mukaan tila ”on arvoltaan paljon suurempi kuin kauppahinta osoitti”. Kaupunki oli uutisen mukaan tehnyt hyvän kaupan: ”Maan

ja metsän kaupunki oli saanut ilmaiseksi, kun rakennukset jo vastaavat kauppasummaa”.

Seuraavana vuonna Wäinö Walle haastoi omissa ja Helmi-puolisonsa nimissä Kemin kaupungin käräjille vaatien sukulunastuslain mukaista oikeutta lunastaa koko Niemi-Niemelän tila itselleen. Tuon lain mukaan perillisillä oli ikään kuin etuosto-oikeus perintömaahan. Wallen pariskuntaa avusti joensuulainen asianajaja varatuomari Tauno Berner.

Asia oli ensimmäisen kerran varsinaisesti käsiteltävänä talvikäräjillä 24. tammikuuta 1918.

Wallen pariskunta oli ennakoon tallettanut lunastussummana 125 000 markkaa, mikä koostui tilan koko kauppahinnasta ja 5 000 markan hintaiseksi arvoidusta palvelija Lindströmin elatusvelvollisuudesta. Näillä käräjillä ratkaistiin kysymys elatusvelvollisuudesta ja siitä, koskisiko mahdollinen sukulunastus koko tilaa vaiko vain osaa siitä.

Lindströmin kuolema ratkaisi ensimmäisen ongelman. Toisaalta oikeus katsoi, ettei sukulunastus voinut koskea sitä osaa Niemi-Niemelästä, jonka Matti Niemelä oli ostanut sisareltaan. Näillä perusteilla oikeus katsoi, että 80 000 markkaa maksetusta lunastussummasta kuului siinä vaiheessa kaupungille, ja loput 45 000 markkaa palautuivat kantajille.

Syyskäräjillä juttu ratkaistiin kantajien eduksi siten, että sukulunastus koski 23/36 osaa Niemi-Niemelästä.

Valitusten takia kiista eteni aina korkeimpaan oikeuteen asti, joka antoi siitä päätöksensä 1.2.1922. Sen mukaan kaupungin oli luovutettava Wallelle sukulunastusosana 23/36 osaa koko tilasta.

Kaupunki veloitettiin maksamaan liikaa peritty 3 333 markkaa takaisin 5 % vuotuisella korolla. Sukulunastusosuuden hinta oli 76 666 markkaa, ja Walle oli maksanut tämän verran liikaa.

Lisäksi kaupunki joutui maksamaan 5 % koron 76 666 markalle 24.1.1918 lukien, jolloin lunastushinta oli ennakoon maksettu.

Kaupunki oli nyt pahan ongelman edessä. Suurin osa tilasta kuuluiikin Wallelle, joten kunnalliskodilla ei ollut kunnollista paikkaa. Kaupunginvaltuusto päätti selvittää asiaa. Vaihtoehtoja oli kaksi: kokonaan uuden maatilan ostaminen ja kaupungille jääneen 13/36 osan myyminen Wallelle tai hänen osuutensa lunastaminen kaupungille.

Walle itse ei ottanut asiaan kantaa, ennen kuin olisi tarkistanut tilan ja määritellyt sen arvon. Kaupunki varautui pahimpaan ja alkoi katsella uutta tilaa kunnalliskodin käyttöön.

Kaupungin lähellä sijaitsevia maatiloja oli vähän tarjolla.

Kuitenkin esimerkiksi Tervaharjun tila oli myynnissä hintaan 300 000 markkaa. Asiantuntijat pitivät hintaa liian kovana, tilaa pienenä, maita huonoina sekä rakennuksia sopimattomina. Välttämätön uudisrakentaminen olisi nostanut kulut yli miljoonan markan.

Järkevämältä tuntui toimia edelleen Niemi-Niemelän kaupungille jääneessä osassa, joka sekin olisi parempi kuin heikot muut tilat.

Tässä tilanteessa kaupunki toimi ripeästi. Se päätti tyytyä 13/36 osaansa ja aloittaa tälle alueelle uuden kunnalliskodin rakentamisen. Uuden talon oli määrä nousta rannalle talouskeskuksen eteläpuolelle.

Rakennustöitä ei kuitenkaan ollut vielä ehditty aloittaa, kun Walle tarjosi osuuttaan 600 000 markan hintaan. Kaupunki piti hintaa kovana, mutta huolellisen harkinnan jälkeen se katsoi kaupan kuitenkin järkeväksi. Aluksi kaupunki yritti tinkiä kauppahintaa 550 000 markkaan, mutta kun Walle pysyi vaatimuksessaan, siihen suostuttiin.

Lopulta asia ratkaistiin toista tietä. Kaupunki maksoi Helmi ja Wäinö Wallelle 600 000 markan suuruisen kertakaikkisen hyvityksen siitä, että nämä luopuivat sukulunastuslain mukaisesta oikeudestaan. Sopimus tehtiin lakimiesten läsnä ollessa Helsingissä 6.10.1922. Hyvityksen lisäksi kaupungin piti maksaa korkoja vuonna 1918 maksetulle lunastussummalle yhteensä 18 016 markkaa ja 76 penniä.

Jo kihlakunnanoikeuden päätöksen jälkeen Helmi ja Wäinö Walle olivat joutuneet suostumaan siihen, että sukulunastuksesta saatava voitto jaetaan tasan Helmin, Ainin ja Ilmarin kesken. Tätä koskevan sitoumuksen he allekirjoittivat Joensuussa 21.10.1918.

Näitä tapahtumia valaisee varatuomari Tauno Bernerin kirje, jonka hän on lähettänyt ilmeisesti Matti Niemelän asianajajalle 19.1.1923. Kirjeessään Berner kommentoi Matti Niemelän aikaisemmin Wäinö Wallelle lähettämää kirjettä, jossa tämä oli muun muassa kehottanut häntä riitauttamaan asianajajan palkkion.

Berner kirjoitti, että Väinö oli ollut pakotettu kihlakunnanoikeudessa saadun voiton jälkeen luovuttamaan kaksi kolmatta osaa voitostaan rouvansa veljelle ja sisarelle siitä huolimatta, että sisar vielä niihin aikoihin oli ollut jyrkästi lunastusta vastaan. Hän huomautti myös, etteivät nämä silloin olleet asettaneet Väinön käytettäväksi mitään muita varoja kuin 2/3 sukulunastusrahoista.

Asianajaja kirjoitti, ettei pormestari Niemelällä tai neiti Niemelällä ollut mitään sanomista hänen palkkioonsa, jonka hän katsoi sovitun kuudesosaksi saadusta nettovoitosta.

Muutkin suvun hallussa säilyneet asiakirjat viittaavat siihen, että Aino Niemelä oli isänsä rinnalla vastustanut sukulunastusta.

Kun juttu alkoi Matti Niemelän vastustuksesta huolimatta edetä, hän näyträä pyrkineen tiukasti siihen, että taloudellinen hyöty jaetaan tasan lasten kesken.

Ilmeisesti tähän liittyen Matti Niemelä joutui tavaltaan kiistan osapuoleksi rahoittamalla sukulunastusta. Sukuarkistossa on Väinö Wallen 27. marraskuuta 1918 kirjoittama seuraavanlainen velkakirja:

"Pormestari M.E. Niemelältä olen tänään saanut kaksisymmentä seitsemän (27.000:-) tuhatta markkaa, jolle summalle sekä aikaisemmin saamilleni 55.000:- markalle sitoudun maksamaan pankin maksaman korkeimman taluskoron."

Velkakirjan toisella puolen on Matti Niemelän 14.10.1922 allekirjoittama kuitti, jonka mukaan laina oli maksettu korkoineen takaisin. Tuolloin Wallen pariskunta ja kaupunki olivat lopullisesti sopineet kiistan, ja rahat olivat tulleet maksuun.

Samana päivänä Matti Niemelä kirjoitti Ilmarin puolesta hänen holhoojanaan kuitenkin, jonka mukaan hänelle oli maksettu "Niemi-Niemelän tilankauppahintaa" kaikkiaan 128 966.85 markkaa.

Kun voitto oli ollut määrä jakaa tasan lasten kesken, lopullista jaettavaa oli ilmeisesti ollut kaikkiaan 386 900 markkaa ja 55 penniä (nykyrahassa laskien noin 100 000 euroa). Asiakirjoista ei käy ilmi, mihin muut rahat menivät eikä sekään, mikä oli lopulta asianajajan palkkio.

Kaupunki puolestaan joutui maksamaan Niemi-Niemelästä alkuperäisen kauppahinnan eli 120 000 markan lisäksi lähes 620 000 markkaa. Vuoden 2005 rahaksi muutettuna alkuperäinen kauppahinta oli vajaat

240 000 euroa ja hyvitys noin 140 000 euroa. Kaupunki maksoi siis Niemi-Niemelästä nykyrahassa laskien kaikkiaan noin 380 000 euroa.

Vaikka Matti Niemelä oli vastustanut sukulunastusta, se rikkoi hänen suhteensa kaupungin johtomiehiin, jotka tästä syystä eivät suostuneet tarkistamaan hänen inflaation syömää palkkaansa.

Matti kirjoitti tästä Väinö Wallelle 15.1.1923. Hän toivoi, että Väinö maksaisi hänelle kuuluvia saatavia mieluummin käteisellä kuin kaupungin antamalla velkakirjalla:

"...eiköhän Sinulle sopisi minulle lähettää maksu rahassa eikä velkakirjana. Minä nimittäin olen kaupunkilaisilta saanut vihat tuon maan sukulunastusasian vuoksi, eivätkä maksa minulle sen tähden oikeaa palkkaani, vaan osa kernaasti näkisi, että virasta luopuisin..."

Matti Niemelälle sukulunastuskiista oli hyvin kiusallinen. Lainoppineena virkamiehenä hänen olisi tullut tuntea sukulunastuslaki ja ottaa se huomioon.

Kauppaa tehtäessä Niemelä oli kuitenkin myyjän asemassa, ja kaupungin eduista huolehtiminen oli muiden vastuulla.

Jo kauppvoja tehtäessä tiedettiin, että Matti oli myynyt Niemi-Niemelän alihintaan. Tilan todellinen arvo tuli esiin vasta sukulunastusprosessissa. Toisaalta kiinteistöjen reaaliarvot lienevät noina vuosina nousseet tuntuvasti.

Kun kaupunginvaltuusto hyväksyi hyvityksen maksamisen 17.10.1922, pormestari Matti Niemelä ei ollut läsnä kokouksessa. Hän ei osallistunut myöskään niihin kokouksiin, joissa kauppaa valmisteltiin. Maistraattia edusti raatimies P. Nordberg.

Keskustelu
 15/1, 1947.

Vaivaistalo, kunnalliskoti, vanhainkoti

Jo ennen sukulunastuskiistan ratkeamista kaupunki joutui toteuttamaan rakennustöitä, sillä Niemi-Niemelän toinen asuinrakennus tuhoutui tulipalossa vuonna 1921.

Kaupunki päätti rakentaa lainarahalla uuden rakennuksen. Tämä niin sanottu väentupa valmistui vuonna 1922. Sen jatkeeksi rakennettiin 1940- ja 1950-luvuilla kivirakennukset.

Kaksikerroksisen kivirakenteisen sairaalan suunnitteli Kemin kaupunginarkkitehti Hannu K. Vainio.

Vuonna 1911 syntynyt Vainio toimi kaupunginarkkitehtina vuosina 1945–1951. Hän oli valmistunut arkkitehdiksi Teknillisestä korkeakoulusta vuonna 1941. Sodan aikana Vainio oli toiminut rakennustoimintapääsuurina ja luutnanttina myös rintamatehtävissä.

Lisärakennukseen suunniteltiin 33 hoitopaikkaa. Rakennustyöt oli määrä aloittaa keväällä 1948. Kustannusarvio oli 6,5 miljoonaa markkaa (nykyrahassa noin 240 000 euroa).

Myöhemmin rakennussuunnitelma kuitenkin laajentui. Lopulta siihen sisältyivät myös vanhan päärakennuksen ja vanhan sairasosaston kunnostaminen sekä hirsisen

talousrakennuksen rakentaminen. Tarjouskilpailun voittaneen Lauritsalan Rakennusosuuskunnan tarjous oli 12 730 000 markkaa (nykyrahassa noin 470 000 euroa).

Urakan piti olla alun perin valmis marraskuun lopussa 1949. Rakennustöissä tuli kuitenkin vaikeuksia, eikä urakoitsija pysynyt aikataulussaan. Urakoitsija keskeytti työt 11.11.1949. Kaupungin rakennustoimisto hoiti ne loppuun. Urakan epäonnistumisesta seurasi laaja ja monivaiheinen kiista kaupungin ja urakoitsijan kesken.

Rakennustyöt valmistuivat lopulta kesäkuussa 1950, ja kustannusarvio ylittyi reilusti.

Lisärakennus osoittautui pian riittämättömäksi kunnalliskodin kasvaviin tarpeisiin. Jo vuonna 1953 tultiin siihen tulokseen, että olisi jälleen rakennustöiden aika.

Niemi-Niemelään suunniteltiin kolmikerroksinen lisärakennus, joka liitettäisiin kiinni sairaalarakennukseen keskuslämmityksen takia. Näin oli mahdollista käyttää vanhoja putkia. Ulkonäöllisesti ratkaisu ei ollut paras mahdollinen, ja sitä arvosteltiin näistä syistä. Käytännöllisyys ja edullisuus ajoivat kuitenkin kauneusarvojen edelle.

Rakennuksen suunnitteli Kemin kaupunginarkkitehti Onni Ermala.

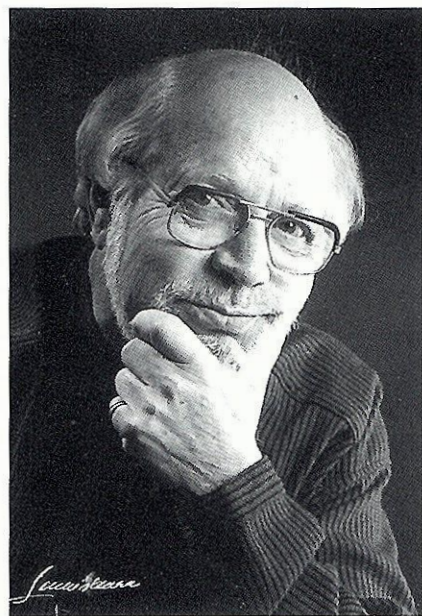
Käytännön rakennustyöstä vastasi kaupungin rakennustoimisto. Koska kaupunki oli rakennuttajana, toimitettiin rakennustöissä työvoimapolitiikan ehdoilla. Rakennustyöt aloitettiin keväällä ja perustus saatiin valetuksi jo toukokuussa 1953. Kesän ajaksi työt keskeytettiin ja niitä jatkettiin taas syksyllä työttömyyden noustessa. Työt olivat jo täydessä käynnissä kun piirustukset vahvistettiin marraskuussa 1953.

Lisärakennus valmistui loppuvuodesta 1954. Lopulliset rakennuskustannukset nousivat noin 60 miljoonaan markkaan (nykyrahassa laskien yli 1.5 miljoonaan euroon).

Rakennuksen vihkiäiset pidettiin 23.1.1955. Paikalla oli sankka ja arvovaltainen juhlavierasjoukko.

Modernia rakennusta ylistettiin. Puheessaan kaupunginjohtaja Olli Nylander mainitsi, että joidenkin mielestä uudet tilat olivat jopa liiankin loistokkaat kunnalliskotikäyttöön.

Lisärakennus oli kaunis, ja se oli hyvin rakennettu. Kalustuksessaakaan ei tingitty: ruokasalin pöydät ja tuolit olivat Alvar Aallon suunnittelemat.

*Kaupungin-
arkkitehti
Hannu K. Vainio
(Kemin historialli-
sen museo)*

Kolmessa vaiheessa rakennettu vanhainkodin päärakennus. Alun perin taitekattoinen vuonna 1922 hirsistä rakennettu ns. väentupa korotettiin vuosina 1948–50 suoritetuissa rakennustöissä kaksikerroksiseksi, ja sen yhteyteen rakennettiin kaksikerroksinen sairaosasto. Kolmikerroksinen kivirakennus valmistui vuoden 1954 lopulla.

Vasemmalla entinen leipomo- ja saunarakennus, joka on kunnostettu nuorisokodin kouluksi. Kesäisin se on karavaanareiden käytössä. Aittarakennuksen katolla on vellikello.

Navettarakennusten suhteen Niemi-Niemelässä koettiin ankaria vastoinkäymisiä.

Maaliskuussa 1945 tilalla syttyi tuhoisa tulipalo, jossa navetta, sikala ja talli tuhoutuivat. Eläinvahingot jäivät pieniksi: yksi lehmä ja yksi pessi menehtyivät. Palanut navetta oli rakennettu vuonna 1860.

Kaupunki pohti pitkään mitä tekisi navetan suhteen. Lopulta päädyttiin kokonaan uuden navetan rakentamiseen. Sen kustannusarvio oli 3,35 miljoonaa markkaa (nykyrahassa laskien vajaat 350 000 euroa). Suunnittelutyön teki kaupunginarkkitehti Hannu K. Vainio.

Uuden navetan rakennustyöt etenivät kuitenkin lähinnä rakennustarvikkeiden huonon saatavuuden takia niin hitaasti, että talvea varten jouduttiin vanhan navetan rauniot kunnostamaan eläinten talvisuojaksi.

Tämäkin rakennustyö tuli todella kalliiksi: se maksoi yhteensä neljä miljoonaa markkaa. Uusi navettarakennus valmistui vasta vuoden 1946 aikana.

Epäonni vaivasi myös tilan uutta navettaa: se tuhoutui marraskuussa 1950 syttyneessä tulipalossa. Lisäksi tuli tuhosi sikalan, lantalan, karjakeittiön, teurastushuoneen ja tallin vesikaton. Eläimet saatiin suurimmaksi osaksi pelastetuksi, ainoastaan neljä vasikkaa ja yksi porsas menehtyi.

Paikalle rakennettiin kokonaan uusi navetta, jota varten arkkitehti Hannu K. Vainio kävi tutustumassa Etelä-Suomen moderneihin navetoihin.

Niemi-Niemelällä oli ulkotilat sekä Prakunmaassa että Viitakoskella.

Prakunmaassa oli runsaasti niittyjä, ja siellä pidettiin kesäisin karjaa. Kesäisin niityillä työskennellyt väki asui hirsissä päärakennuksessa. Sen lisäksi siellä oli mm. navetta, sauna, puimasuuli ja 12 latoa.

Viitakosken alue oli myös merkittävä. Siellä oli asuinrakennus ja 21 latoa. Alue kuitenkin lunastettiin sodan jälkeen asutustoimintaa varten. Ainakaan heti alueelle ei tullut asukkaita, sillä kaupunki sai vuokrata sen maanviljelyä varten vielä vuodeksi 1946.

Isohaaran voimalaitoksen rakentaminen vaikutti kunnalliskodin toimintaa. Joen pinta nousi 5–6 metrillä. Taloon piti mm. rakentaa uusi ruumishuone, kun vanha – entinen lohikellari – jäi veden alle. Niittymaata tila menetti 1,3 hehtaaria. Pohjolan Voima Oy korvasi menetykset.

Pakkolunastuksen ja niittymaan vähenemisen jälkeen tilan pinta-ala oli kaikkiaan 488,3 hehtaaria. Peltoa oli 80 hehtaaria ja metsää 408,3 hehtaaria.

Maatalous oli monipuolista. Tilalla pyrittiin mahdollisimman suureen omavaraisuuteen. Esimerkiksi vuonna 1949 peltoala jakautui eri viljelykasveille seuraavasti: ruista 4,7 ha, ohraa 8,92 ha, kauraa 7,65 ha, kevätvehnää 1,20 ha, perunaa 6,00 ha, vihantarehua 2 ha, laidunta 8,06 ha ja heinää 41,47 ha. Karjaakin tilalla oli runsaasti: lehmä 22, vasikoita 4, sonneja 1, hevosia 6, varsoja 1, lampaita 6 ja sikoja 16.

Suomen maatalous ajautui suureen murrokseen 1950 ja 1960-luvuilla. Tämä heijastui myös Niemi-Niemelän maatilalle. Kannattavuus heikkeni jatkuvasti. Todettiin pa hoitolautakunnan kokouksessa kerran puolitosissaan, että kaupungille tulisi halvemmaksi hoidattaa potilaat Helsingin hotellissa, kuin pitää yllä Niemi-Niemelää.

Vuonna 1962 kaupunki päätti lopettaa maatalouden Niemi-Niemelässä. Karja ja koneet myytiin, pellot vuokrattiin ulkopuolisille. Tilalla toimi sittemmin mm. metsätaimitarha.

Niemi-Niemelä toimi aluksi vaivaistalona, sitten kunnalliskotina ja lopulta vanhainkotina.

Vaivaistalossa ja kunnalliskodissa hoidokkeina oli sairaita, vammaisia ja vanhuksia, mutta taloon sijoitettiin varsinkin alkuvaiheessa myös työttömiä ja asunnottomia. Sosiaalihuollon kehittyessä erityistä huolenpitoa tarvitsevat sairaat ja vammaiset sijoitettiin muualle, ja Niemi-Niemelästä tuli vanhainkoti.

1930-luvulla asiakkaita oli vuoden mittaan sadasta viidestäkymmenestä kahteen sataan, mutta vaihtuvuus oli vuoden mittaan suurta. Esimerkiksi vuoden 1931 lopulla asiakkaita oli 32, vuoden 1935 lopussa 69.

Sorien jälkeen suoritettut laajennukset antoivat mahdollisuuden lisätä asiakkaiden määrää.

Vielä vuonna 1953 hoitopaikkoja oli 77, joista 30 oli sairasosastolla. Vuodesta 1955 alkaen hoitopaikkoja oli 121, joista 35 sairasosastolla. Sittemmin hoitopaikkojen määrä hieman aleni mm. sen vuoksi, että asuintiloihin rakennettiin pesuhuoneita.

Vuosittain joitakin kunnalliskodin asukkaita nuhdeltiin juopottelun vuoksi, ja jotkut saivat tästä syystä lähtöpässit. Vuonna 1956 vajaamieliseksi mainittu hoidokki sytytti ullakkopalon ja yritti samaa toistamiseen.

Henkilökuntaa kunnalliskodissa oli 1950-luvulta alkaen hieman vajaat 30. Myös hoidokit osallistuivat talon töihin. Kaikkiaan tällä tavoin voitiin työllistää jopa yli kolmeakymmentä talon asukasta. Kuudesta kahdeksaan hoidokkia oli töissä maatilan puolella siihen saakka kun maatalous syksyllä 1962 lopetettiin.

1980-luvulla hoitopaikkojen määrä aleni 72:een, mikä lienee johtunut siitä, että heikkotasoisimpia tiloja jouduttiin poistamaan majoituskäytöstä. 1980-luvun lopulla ja 1990-luvun alussa paikkoja vähensi jälleen pesutilojen rakentaminen. Viimeisen remontin jälkeen hoitopaikkojen määrä putosi 45:een.

Alkukesästä 1995 Niemi-Niemelässä asuneet vanhukset siirrettiin Kemin kaupungissa toimiviin palvelutaloihin ja hoitopaikkoihin.

Vielä viimeiseen saakka kaupunki kunnosti Niemi-Niemelän tiloja.

Korkean kivirakennuksen hissi rakennettiin vasta 1980-luvun puolivälissä. Vielä 1990-luvun alussa kunnostettiin katto ja uusittiin ikkunoita. Niinkin myöhään kuin vuosina 1992–93 tehtiin mittava keittiöremontti. Uudistettua keittiötä ehdittiin käyttää vain pari vuotta.

Kun Niemi-Niemelä tyhjennettiin kesällä 1995, se jäi melko tarkkaan kolmeksi vuodeksi täysin tyhjilleen.

ONNI ERMALA – PIIRTÄJÄ JUMALAN ARMOSTA

Kemin kaupunginarkkitehti Onni J. Ermala (ent. Enroth), lempinimeltään "Lykky" oli syntynyt vuonna 1904 Sääksmäellä.

Koulutuksen Ermala hankki Viipurin taidekoulun piirtäjälinjalta. Hänellä ei siis ollut yliopistokoulutusta, kuten edeltäjällään Vainiolla.

Ansioidensa perusteella Ermala sai sodan jälkeen erivapauden hakea rakennushallinnon alaisia ylimääräisen arkkitehdin toimia ja käyttää arkkitehti-nimikettä. Tätä oikeutta ei ole koskaan myönnetty kenellekään muulle.

Uransa alkuvaiheissa Ermala toimi rakennuspiirtäjänä useissa eri arkkitehtitoimistoissa. 1930-luvun alussa hän tuli ylimääräiseksi piirtäjäksi Yleisten rakennusten ylihallitukseen ja myöhemmin rakennushallitukseen.

Ermala saavutti 1920–1930-lukujen taitteessa kolme ensimmäistä palkintoa arkkitehtien kattojärjestön SAFA:n järjestämissä arkkitehtikilpailuissa. Lisäksi hänen työnsä lunastettiin Puijon matkailumajakilpailussa.

Ermalan menestyminen arkkitehtikilpailuissa johti siihen, että SAFA muutti kilpailujen sääntöjä siten, että osallistumisoikeus oli vain arkkitehdeillä. Kielto herätti hilpeyttä ja lisäsi entisestään Ermalan mainetta.

Ermalan tunnetuimpia töitä ovat Lapin lääninhallituksen virkatalo, Kemin työväentalo, Kajaanin seminaari, Kuhmon virastotalo, Mäntän apteekki, Suomussalmen kirkko, Malmin lentoaseman lentokonehalli sekä Vaasan Höyrymylly Oy:n Toppi-lan siilorakennus Oulussa. Lisäksi hän suunnitteli useiden asunto-osa-kehtiöiden taloja.

Taidehistorioitsija Salme Setälän mukaan Ermala oli piirtäjä suorastaan Jumalan armosta. Ermala piirsi nopeasti, ja jälki oli kaunista. Häntä pidettiin luonnonlahjakkuutena, josta olisi voinut kehittyä yksi Suomen johtavista arkkitehdeistä.

Ermalan maine kiiri myös maailmalle. Sotien jälkeen hän sai kutsun suunnittelemaan Ottawan, Liman ja Johannesburgin kaupunkeja, mutta jostakin syystä hän kieltäytyi näistä tehtävistä.

Kemin kaupunginarkkitehtina Onni Ermala toimi 1.1.1952–29.9.1958.

Ermalan uran kannalta Kemin kaupunginarkkitehdin virkaan hakeutuminen ei ollut paras mahdollinen ratkaisu. Ilmeisesti häntä kehoitettiin hakemaan virkaa, ja hän ikään kuin hautautui Kemiin. Hänen perheensä – vaimo, neljä omaa lasta ja sotaorpo ottopoika – jäivät Helsinkiin.

Ermala kuoli vatsasyöpään vuonna 1958 vielä kaupunginarkkitehtina toimiessaan.

Ylihallituksessa toimiessaan Ermala kuului suomalaisten arkkitehtien ydinryhmään. Tässä sisäpiirissä hän tutustui myös Alvar Aaltoon. Nämä vaikutteet ja etenkin Ermalan mieltyminen funktionalismiin ovat nähtävissä myös Niemi-Niemelän päärakennuksessa. 🐼

Onni Ermalan suunnittelema päärakennus muistuttaa useita Alvar Aallon suunnittelemaa rakennuksia. Kunnostustöitä tehtäessä on pyritty säilyttämään alkuperäinen 1950-luvun tyyli. (Kuvat: Ilpo Okkonen)

Pohjauranta

Pohjantähti-opisto

Keväällä 1998 teimme esisopimuksen Niemi-Niemelän talouskeskuksen ostamisesta Pohjantähti-opiston toimitaloiksi.

Samoihin aikoihin perustettiin Pohjantähti-opiston kannatusyhdistys ry, joka puolestaan perusti kansanopiston ja ryhtyi hakemaan sille ylläpitölupaa ja valtion tukea opetuksen järjestämiseen. Keminmaan kunta myönsi kannatusyhdistykselle käynnistys- ja toimintaavustuksen, jonka turvin toiminta voitiin aloittaa.

Pohjantähti-opiston avajaiset pidettiin syyskuussa 1998.

Opiston toimisto ja luentosali sijoitettiin aluksi vanhan väentuvan tiloihin, joissa tehtiin tähän tarvittavat kunnostustyöt.

Kansanopistot joutuvat taloutensa turvaamiseksi harjoittamaan omatoimista varainhankintaa mm. majointus- ja ravintolatoiminnalla. Pohjantähti-opistolla tämä toiminta käynnistettiin jo kesällä 1998.

Heti kesällä aloitettiin myös navetan kunnostaminen tanssikeskukseksi.

Rakennus oli surkeassa kunnossa. Tiilikatto oli vuotanut, vesi oli lahottanut tukirakenteita, ja katto oli painunut sisään. Myös ajosilta navetan vintille oli läpeensä laho. Navetan taustaa oli käytetty kaatopaikkana.

Navetan katto korjattiin, vanha ajosilta korvattiin uudella ja heinälatoon rakennettiin ponttilaudoista luistava tanssilattia. Kulku tanssisaliin järjestettiin myös rakentamalla portaat kahteen rehusiiloon.

Elo-syyskuussa kannatusyhdistys järjesti ensimmäiset latotanssit. Niiden suosio oli niin vakuuttava, että seuraavaksi kesäksi tanssisalia paranneltiin ja navettaan rakennettiin ravintola. Nykyään Tähtirantana tunnetusta tanssikeskuksesta tuli Pohjois-Suomen suurin tanssi- paikka.

Vuoden 1999 lopulla alkoi käydä ilmeiseksi, ettei ainakaan silloinen hallitus tulisi myöntämään Pohjantähti-opistolle ylläpitölupaa ja valtionapua. Opistolla ei näissä oloissa ollut mahdollisuutta käynnistää linjamuotoista opetusta.

Niinpä kiinteistölle piti löytää muuta käyttöä. Jo kesällä 2000 osa tiloista vuokrattiin perhekodin käyttöön. Majoitus-, ravintola- ja tanssitoiminta siirrettiin kannatusyhdistykseltä oman yrityksemme hoidettaviksi.

Syksystä 1998 alkaen Pohjantähti-opisto on järjestänyt runsaasti lyhytkursseja, taidenäyttelyitä ja konsertteja. Tämä toiminta jatkuu edelleen.

Kannatusyhdistyksen sääntöjä on täydennetty siten, että se voi tukea Pohjanrannassa toimivan nuorisokodin toimintaa mm. järjestämällä lastensuojelutyöhön liittyvää koulutustoimintaa.

Keminmaan nuorisokoti

Tammikuussa 2000 tapasimme kasvatustieteen tohtori Juha Mäenpään. Hänellä oli Jussin perhekoti Oy -niminen yritys, joka toimi Haukiputaalla.

Mäenpää ilmoitti olevansa valmis toimimaan konsulttina, jos perustaisimme oman perhekodin. Me ehdotimme, että hänen yrityksensä perustaisi toimipisteen meiltä vuokrattaviin tiloihin. Ilmoitimme olevamme valmiit tekemään tarvittavat investoinnit. Tästä sovittiin.

Sovimme myös siitä, että yritämme yhdessä järjestää sellaista tutkimus-, kehitys- ja koulutustoimintaa, jolla tuettaisiin lastensuojelutyötä ja huumeiden vastaista toimintaa. Ajatuksenamme oli, että Keminmaalle syntyisi jopa kansainväliset mitat täyttävä tutkimus- ja koulutuskeskus. Tämä hanke näytti tarjoavan mahdollisuuden niiden tilojen hyödyntämiseen, joihin olimme turhaan yrittäneet saada kansanopisto-opetusta.

Perhekodin toimintaa varten kunnostimme perusteellisesti tilan vanhan, vuonna 1826 rakennetun päärakennuksen. Lisäksi perhekoti vuokrasi käyttöönsä hirsirakenteisen väentuvan ja matalan kivirakennuksen yläkerran. Perhekoti käytti myös ravintolamme palveluja.

Meidän ehdotuksestamme Jussin perhekoti ryhtyi käyttämään Keminmaan yksiköstään tilamme nimeä.

Tulevaisuutemme näytti turvatulta, kun Pohjanrannan rakennuksille oli saatu taloudellisesti kannattavaa käyttöä.

Syksyllä 2001 Juha Mäenpää koki tapaturmaisen kuoleman. Hänen perheensä jatkoi yrityksen toimintaa. Yhdessä Juhan kanssa kehitelty tutkimus- ja koulutushanke kuitenkin tyrehtyi alkuunsa. Keväästä 2002 alkaen kävimme perhekotitoiminnan tulevaisuudesta keskustelua, jotka osoittivat, että asemamme vuokranantajana oli epävarmalla pohjalla.

Kun Jussin kodit Oy:ksi muuttunut vuokralaisemme siirtyi kesällä 2003 helsinkiläisen pörssiyhtiön omistukseen, arvioimme riskimme niin suureksi, että katsoimme viisaimmaksi irtisanoa vuokrasopimuksen ja perustaa oman nuorisokodin.

Halusimme ottaa nuorisokotirytyksemme nimeksi Pohjanranta Oy:n. Emme kuitenkaan saaneet sitä merkityksi kaupparekisteriin, sillä vuokralaisemme oli meiltä lupaa kysymättä rekisteröinyt sen oman yrityksensä käyttöön.

Niinpä nuorisokotirytyksemme nimeksi tuli Saava Oy. Se on peräisin yhdestä Kemijoen suurimmista lohipadoista, Saavan karsinapadosta, jossa Niemen tila oli aikoinaan osakkaana. Saava Oy perusti Keminmaan nuorisokodin.

Meidän nuorisokotimme on erikoistunut 13–18-vuotiaiden nuorten mielenterveyskuntoutukseen. Siinä on kolme osastoa. Tuikku toimii vastaanottoyksikkönä, Lyhty kuntoutusosastona ja Soihtu itsenäistymisyksikkönä. Asiakaspaiikkoja on kaikkiaan 24.

Nuorisokodin tiloja on järjestelty uudelleen.

Nuorisokodin yhteydessä toimiva Pohjanrannan koulu on osa Keminmaan kunnan koululaitosta. Se toimii vanhainkodin entisessä leipomo- ja saunarakennuksessa.

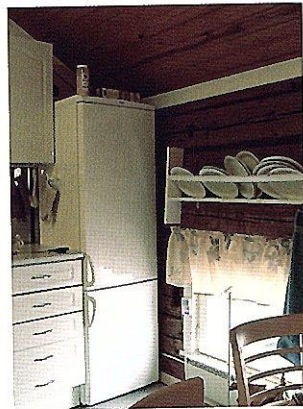
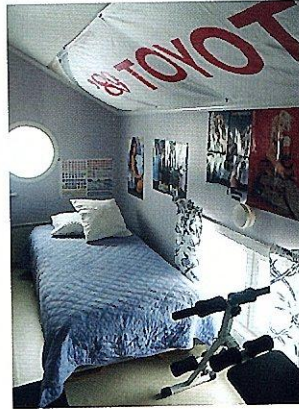
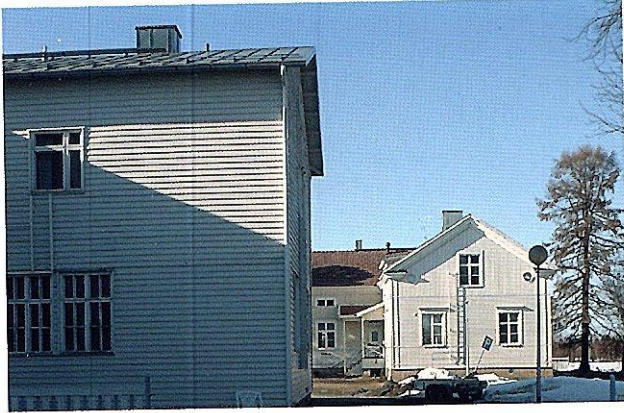
Vastaanottoyksikkö on sijoitettu vanhan väentuvan alakertaan, ja vanhan päärakennuksen yläkerta on puolestaan kunnostettu itsenäistymisosastoksi. Näiden järjestelyjen ansiosta matala kivirakennus on voitu ottaa kokonaan majoituskäyttöön.

Keminmaan nuorisokoti toimii Pohjanrannan vanhimmissa rakennuksissa. Kuvassa keskellä oleva vanha päärakennus on rakennettu vuonna 1826, oikealla oleva ns. väentupa vuonna 1922. (Kuva: Ilpo Okkonen)

Nuorisokodin tilat on kunnostettu perusteellisesti, mutta vanhaa mahdollisuuksien mukaan säilyttäen. Esillä on myös lähes 200 vuotta vanhaa hirsiseinää. (Kuvat: Ilpo Okkonen)

Rantatähti

Alun perin ajatuksenamme oli, että vanhainkodin majoitushuoneet voisivat toimia kansanopiston asuntolana, jolloin niissä ei olisi välttämättä tarvittu huonekohtaisia saniteettitiloja. Viikonloppuisin ja kesäisin huoneita olisi voitu tarjota matkailijoille hotellihintoja halvemmalla.

Kevästä 2001 alkaen suurin osa majoitushuoneista oli noin puolen vuoden ajan Kemnän kunnan terveyskeskuksen käytössä. Vuodeosastossa tehtiin peruskorjausta, ja potilaat sijoitettiin tänne ajaksi meidän tiloihimme.

Kun terveyskeskus poistui, aloitimme vuonna 1954 valmistuneen korkean kivirakennuksen kunnostamisen hotelliksi. Yhteiset pesutilat muutettiin majoitushuoneiksi, ja kaikkiin huoneisiin rakennettiin pesu- ja WC-tilat.

Hotelli täyttyi heti komennusmiehistä, jotka olivat mukana alueen tehtaiden rakennustöissä ja rautatien sähköistyshankkeessa.

Samana vuonna, keväällä 2002, rakennutimme matkailuvaunualueen, jossa on 25 sähköistettyä vaunupaikkaa. Seuraavana keväänä valmistui koulurakennus, joka toimii kesäisin vaunualueen huoltorakennuksena.

Talvikaudella 2004–2005 matala kivirakennus kunnostettiin hotellikäyttöön. Huoneiden määrä kasvoi 12: lla ja vuodepaikkojen määrä 25:llä. Nyt tarjolla on 39 hotellihuonetta, joissa on lisävuoteineen kaikkiaan lähes 100 vuodepaikkaa.

Hotelli Rantatähden tilat on kunnostettu 1950-luvun hengessä.

Onni Ermalan suunnitteleman funkkis-tyylisen rakennuksen ulkonäkö on säilytetty ennallaan. Rannanpuoleinen sisäänkäynti auloiheen ja viinimyymälöineen on rakennettu Ermalan arkkitehtuuria kunnioittaen. Sisätiloissa on säilytetty mm. lakatut koivuviilutetut ovet.

Perinteikkäästä hotellista Merihovista hankitut huoneiden ja ravintolan kalusteet ovat peräisin 1950-luvulta. Ne sopivat erinomaisesti talon arkkitehtuuriin. Ravintolan tuolit ovat samanlaiset kuin helsinkiläisen hotellin Kalastajatorpan vanhalla puolella.

Rantatähti Oy huolehtii nykyään myös tanssien järjestämisestä tanssikeskus Tähtirannassa.

Toukokuulta syyskuulle Tähtirannassa tanssitaan joka lauantai, keskikesällä myös muina iltoina. Tanssia tahditavat maamme eturivin tanssiorkesterit ja solistit.

Uusinta uutta Pohjanrannassa on viinintuotanto. Tilan pelloille istutettiin vuoden 2002 syksyllä 11 000 herukkapensasta. Viljelyala on noin 3 hehtaaria.

Rantatähti Oy valmistaa tilalla tuotetuista mustaherukoista punaista marjaviiniä ja viherherukoista valkoista. Tulevaisuudessa tarkoitus on tuottaa myös liköörejä.

Marjat poimitaan koneellisesti. Ne puristetaan mehuksi alihankintana.

Viinit valmistetaan hotellin alakerrassa sijaitsevassa tiloissa.

Viinejä tarjoillaan hotellin ravintolassa ja tanssikeskus Tähtirannassa. Hotellin sisäänkäynnin yhteydessä toimii viinimyymälä, jossa myydään tilan omien viinien lisäksi myös muita oman talon tuotteita.

*Matkailuvaunualueella on
muun muassa grillikotia ja käytöstä
poistettu muuntaja.*

Päärakennukseen joen puolelle on kirjan ilmestyessä rakennettu uusi hotellin sisäänkäynti, jonka yhteyteen on avattu Pohjanrannan viinimyymälä.

Navetta on kunnostettu tanssikeskukseksi ja lantala nuorisokodin konehalliksi. Tallia käytetään varastona. Hevoset kuuluvat naapurille, Lapin ratsastuskeskukselle. (Kuva: Ilpo Okkonen)

Tanssikeskus talviteloilla (Kuva: Ilpo Okkonen)

Tanssikeskus on rakennettu navettaan ja sen ylisille. Talossa on järjestetty myös konsertteja, taidenäyttelyitä, häitä, syntymäpäiviä, sukujuhlia ja kokouksia. Kesällä 2002 jonotettiin "Kesäillan valssin" nauhoituksiin. (Kuva: Pauli Järvinen)

Lopuksi

Pohjarannan monisatavuotinen tunnettu historia osoittaa, kuinka sen toimintaa on mukautettu vallitseviin oloihin.

Alun perin Pohjanranta oli tyypillinen peräpohjalainen maatila, jonka vauraus perustui sekä elinvoimaiseen karjatalouteen että Kemijoen mahtaviin lohisaaliisiin. Jo varhaisessa vaiheessa talo sai lisätuloja vuokralaisilta - ennen muuta valtion virkamiehiltä.

Eerikki Niemelä perusti tilalle kaupan.

Matti Niemelä sai sivutuloja Kemin kaupungista. Hänen isännöytyksensä aikana talossa oli vuokralla myös säästöpankki. Vuosisadan alusta alkaen Niemelässä toimi karjahoitokoulu.

Lopulta Matti Niemelä myi talonsa Kemin kaupungille.

Kaupunki jatkoi maanviljelystä aina 1960-luvun alkuun saakka.

Kaupunginkin omistuksessa tilan käyttötarkoitus muuttui vuosikymmenten mittaan: vaivaistalosta tuli kunnalliskoti ja lopulta vanhainkoti. Vanhustenhuollon luonne muuttui lopulta siten, ettei enää kaupungista olleelle isolle laitokselle ollut enää siinä sijaa.

Me olemme kehittäneet Pohjanrantaan tilan ehdoilla. Kun kansanopistolle ei saatu ylläpitölupaa, tiloja on käytetty erilaiseen yritystoimintaan.

Olemme koettaneet löytää tilan rakennuksille ja maille taloudellisesti järkevää käyttöä ja pitäneet samalla silmällä sitä, että eri yritystoiminnot tukisivat toinen toisiaan - että niiden välillä olisi synergiaa.

Niinpä Pohjanrannassa on nyt monenlaista toimintaa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja tarjoava yrityssemme ylläpitää nuorisokotia, ja sen yhteydessä toimii kunnan ylläpitämä Pohjanrannan koulu.

Rantatähti Oy ylläpitää hotellia, matkailuvaunualetta, ravintolaa ja tanssikeskusta. Lisäksi meillä on herukanviljelyä, tilaviinituotantoa ja viinimyymälä. Muitakin ideoita on vireillä.

Pohjanranta elää jälleen ajassa.

X

13²

(Kuva: Ilpo Okkonen)

Lähteitä

Fredriksson, Erkki 2002; Suomi 500 vuotta Euroopan kartalla. Jyväskylä.

Hautala, Kustaa 1976; Oulun kaupungin historia osa IV 1856–1918. Oulu.

Hedman, Ossi 1969; Kemin kaupungin historiaa sekä katsaus Kemin seudun ja Kemin Lapin varhaisempiin vaiheisiin I. Tampere.

Hedman, Ossi 1976; Kemin kaupungin historia 2. Kemi.

Hytönen, Viljo 1923; Talonpoikaissäädyn historia Suomen valtiopäivillä 1809–1906. I. Helsinki.

Hytönen, Viljo 1926; Talonpoikaissäädyn historia Suomen valtiopäivillä 1809–1906. II. Helsinki.

Koivunen, Pentti 1997; Keminmaan historia. Jyväskylä.

Koponen, Jari 1998; "Topelius ja tulevaisuus" & Zachris Topelius, "Simon Levis resa i Finland". Helsinki University Press.

Liakka, Niilo; Peräpohjalaisia valtiopäivämiehiä säätyvaltiopäivillä -artikkelisarja. Pohjolan Sanomat 12.10.1942 –6.9.1944.

Lundholm, Kjell 1991; Tornionlaakson historia I, Jääkaudelta 1600-luvulle. Malung, Ruotsi.

Luukko, Armas 1954; Pohjanmaan ja Lapin keskiaika sekä 1500-luku. Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin historia II. Oulu.

Olaus Magnus (1555) 1925; Historia om de nordiska folken, IV. Kommentarer 1951: John Granlund. Stockholm.

Rönkkö, Pekka 2001; Maisemamaalari Emilia Appelgren (1840–1935). Jyväskylä.

Satokangas, Reija 1997; Keminmaan historia. Jyväskylä.

Setälä, Salme 1973; Epäasiallinen kronikka viiden pääjohtajan ajalta. Porvoo.

Suomen kansanedustuslaitoksen historia II. Helsinki 1981.

Tammikuun valiokunnan pöytäkirja. Keisarillisen senaatin kirjapaino, Helsinki 1862

Vahtola, Jouko 1991; Tornionlaakson historia I, Jääkaudelta 1600-luvulle. Malung, Ruotsi.

Vahtola, Jouko 1997; Keminmaan historia. Jyväskylä.

Vilkuna, Kustaa 1974. Lohi, Kemijoen ja sen lähialueen lohienkalastuksen historia. Keuruu.

Teosta kirjoitettaessa on tukeuduttu Oulun maakunta-arkistoon, Kemin kaupunginarkistoon sekä Joensuun seurakunnan, Kemin seurakunnan, Oulun seurakunnan ja Kemin maaseurakunnan kirkonarkistoihin. Käytettävissä ovat olleet myös Ahti Karessuon ja Yrjö Kärkkäisen sekä heidän lastensa yksityisarkistot.

Eerikki Niemelä

Matti Niemelä

Paavo Väyrynen

Pohjanranta-teos kertoo jo keskiajalla perustetun keminmaalaisen Niemen tilan historiasta ja nykypäivästä. Jakautumisen ja yhdistymisen kautta tilan nimeksi muodostui Niemelä, Niemelä-Niemi ja lopulta Niemi-Niemelä. Vuodesta 1916 vuoteen 1995 siinä toimi Kemin kaupungin vanhainkoti.

Vuonna 1998 Vuokko ja Paavo Väyrynen ostivat Niemi-Niemelän Pohjantähti-opiston toimitiloiksi ja ottivat sen nimeksi Pohjanranta. Heidän työnsä tuloksena Pohjanrannasta on kehittynyt monipuolinen koulutus-, kulttuuri- ja matkailukeskus.

Pohjanrannan kolme viimeistä isäntää ovat olleet oman aikansa parlamentaarikkoja. Eerikki Niemelä oli talonpoikaissäädyn edustajana vuoden 1862 tammikuun valiokunnassa, Matti Niemelä valittiin kolme kertaa valtiopäiville niinikään talonpoikaissäädyn edustajana, ja tämän kirjan kirjoittaja Paavo Väyrynen on toiminut pitkään sekä Suomen eduskunnan että Euroopan parlamentin jäsenenä. 🍷